

BruVoices

Inwoners spreken over sociale cohesie in Brussel

Een opiniepeiling

BruVoices

Inwoners spreken over sociale cohesie in Brussel

Een opiniepeiling

COLOFON

BruVoices

Inwoners spreken over sociale cohesie in Brussel.
Een opiniepeiling.

Cette publication est également disponible en français sous le titre:

BruVoices

La cohésion sociale à Bruxelles selon ses habitants.
Une enquête d'opinion.

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

AUTEURS

Chiara Giordano
Alejandra Alarcon
Yassine Berreda
Dania Antinori
Dirk Jacobs

Groupe de recherche sur les relations ethniques, les migrations et l'égalité
(GERME - ULB)

COÖRDINATIE VOOR DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Françoise Pissart, directeur
Gerrit Rauws, directeur
Marie Scheid, project coördinator

GRAFISCH CONCEPT

Salutpublic

VORMGEVING

TiltFactory

PRINT ON DEMAND

Manufast-ABP vzw, een bedrijf voor aangepaste arbeid
Deze uitgave kan gratis worden gedownload van onze website
www.kbs-frb.be
Een afdruk van deze elektronische uitgave kan (gratis) besteld worden
via www.kbs-frb.be

WETTELIJK DEPOT

D/2893/2018/22

Bestelnummer

3565
Juni 2018

Het BruVoices-onderzoek werd gerealiseerd met de steun
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	7
SAMENVATTING	9
RÉSUMÉ	13
SUMMARY	17
INLEIDING	21
Hoofdstuk 1: Sociale cohesie in Brussel: conceptueel kader	23
De vijf dimensies van de sociale cohesie	26
Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur	26
Sociale orde en sociale controle	27
Sociale solidariteit en vermindering van de ongelijkheid	28
Sociale netwerken en sociaal kapitaal	29
Samenhorigheidsgevoel en identiteit	30
Hoofdstuk 2: Methodologie	31
2.1. Voorbereiding en uitvoering van de enquête	33
2.2. Representativiteit	33
2.3. Mogelijke bronnen van vertekening	34
2.4. Vragenlijst en variabelen	36
2.5. Kenmerken van de respondenten	38
Hoofdstuk 3: Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur	45
3.1. Definitie van Brussel	47
3.2. Vertrouwen in de instellingen	49
3.3. Burgerparticipatie	51
3.4. Verkeersregels	55
3.5. Netheid	57
3.6. Samenvatting van de dimensie ‘Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur’	59
Hoofdstuk 4: Sociale orde en sociale controle	61
4.1. Veiligheidsgevoel	64
4.2. De aanslagen van 22 maart 2016	69
4.3. Vertrouwen in mensen	71
4.4. Interculturaliteit	73
4.5. Samenvatting van de dimensie ‘Sociale orde en sociale controle’	75
Hoofdstuk 5: Solidariteit en ongelijkheid	77
5.1. Diensten in de wijk	80
5.2. Solidariteit	82
5.3. Perceptie van ongelijkheid	83
5.4. Ongelijke/onrechtvaardige behandeling	84
5.5. Samenvatting van de dimensie ‘Solidariteit en ongelijkheid’	86

Hoofdstuk 6: Sociale netwerken en sociaal kapitaal	89
Samenvatting van de dimensie ‘Sociale netwerken en sociaal kapitaal’	96
Hoofdstuk 7: Samenhangsgevoel en identiteit	99
Samenvatting van de dimensie ‘Samenhangsgevoel en identiteit’	103
BESLUIT	105
BIBLIOGRAFIE	109
BIJLAGEN	111
VRAGENLIJST	113
HET BRUVOICES-PROJECT	147

VOORWOORD

Het project BruVoices is ontstaan in de nasleep van de aanslagen in Brussel op 22 maart 2016, die diepe sporen nalieten bij de bevolking. In de weken die erop volgden, werden er heftige emotionele uitspraken gedaan, wat wees op een verscheurd Brussels Gewest en ernstige vragen stelde bij de toekomst van de sociale cohesie.

Is deze cohesie sterk genoeg om te weerstaan aan het trauma van zo'n gewelddadige aanslagen? Kunnen we een diagnostiek opmaken? Kan die diagnostiek bijdragen tot het versterken van de veerkracht van een Hoofdstedelijk Gewest, dat, zoals andere grote steden in de hele wereld, niet immuun is voor nieuwe grote schokken?

De Koning Boudewijnstichting zoekt de antwoorden op deze vragen door ze rechtstreeks te stellen aan de Brusselse burgers, mannen en vrouwen. Met de steun van het Brussels Gewest werd een brede consultatie gelanceerd, met als titel BruVoices: ze omvatte meerdere stappen en plaatste de inwoners van Brussel helemaal centraal.

De eerste stap probeerde gegevens te verzamelen via een kwalitatieve benadering. Een verslag daarvan werd gepubliceerd in maart 2018. De tweede stap omvatte een opiniepeiling. Aldus werden kwantitatieve gegevens verzameld om een beeld te krijgen van de tendenzen. De resultaten daarvan zijn verwerkt in dit rapport. Elk van deze eerste twee stappen had zijn eigen specifieke doelstellingen, maar toch vullen ze elkaar aan, omdat ze soortgelijke onderwerpen onderzoeken. Ze werden vervolledigd met een laatste stap waarin actiestrategieën worden geformuleerd om de sociale cohesie in het Brussels Gewest te versterken.

Het kwantitatieve gedeelte van BruVoices is het resultaat van een partnerschap met de onderzoeksgroep GERME (Groupe de recherche sur les Relations Ethniques, les Migrations et l'Egalité) van de Université libre de Bruxelles. Het omvatte een gestandaardiseerde vragenlijst in het Frans, Nederlands en Engels, en 78 vragen die peilden naar de manier waarop de respondenten de sociale cohesie in Brussel dagelijks ervaren.

Tussen augustus en december 2017 werden inwoners van Brussel aangesproken door een team van 30 enquêteurs, gerekruteerd door het marktonderzoeksbureau Ipsos en onder het toezicht van GERME en de Koning Boudewijnstichting. De geïnterviewde Brusselaars maakten deel uit van een willekeurige steekproef, die representatief was voor de bevolking van het Gewest en steunde op gegevens van het rijksregister. In totaal werden er, thuis bij de deelnemers, 526 persoonlijke interviews van een dertigtal minuten gerealiseerd. Ze richtten de schijnwerpers op bepaalde tendenzen die representatief zijn betreffende geslacht en de woonwijk.

Op de volgende bladzijden gaat onze analyse meer in detail in op deze verschillende tendenzen. De presentatie besteedt daarbij ook aandacht aan de vele nuances tussen de verschillende opinies, steunend op belangrijke variabelen zoals geslacht, soort woonwijk, opleidingsniveau en dergelijke. Bij sommige vragen verdienen antwoorden die verschillen naargelang van de bevolkingscategorie, immers evenveel of zelfs meer

aandacht dan de meerderheidsantwoorden. Ze kunnen belangrijke uitdagingen weerspiegelen inzake sociale rechtvaardigheid en moeten richting geven aan beleidsmaatregelen die proberen in te spelen op de verschillende noden van de Brusselaars. Het is immers dankzij de kennis van al deze realiteiten en de daarbij aansluitende beleidsacties dat de sociale cohesie en de veerkracht van het Brussels Gewest kunnen worden versterkt.

De Koning Boudewijnstichting bedankt uitdrukkelijk de 265 mannen en de 261 vrouwen die hun deur openden voor de enquêteurs en de tijd namen om onze vragen over ‘hun Brussel’ te beantwoorden. De Stichting is ook de verschillende partners zeer erkentelijk voor het kwaliteitswerk dat ze leverden. We hopen dat dit rapport een getrouw beeld geeft van de bijdrage van iedereen.

Koning Boudewijnstichting
Juni 2018

SAMENVATTING

Dit rapport presenteert het kwantitatieve deel van het project «BruVoices: inwoners spreken over sociale cohesie in Brussel». Het nam de vorm aan van een opiniepeiling uitgevoerd tussen augustus en september 2017. 526 Brusselaars, die deel uitmaakten van een representatieve steekproef van de bevolking van het Gewest, hebben een vragenlijst beantwoord door middel van persoonlijke interviews van een dertigtal minuten.

De interviews focusten op 5 dimensies van de sociale cohesie: gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur, sociale orde en sociale controle, solidariteit en ongelijkheid, sociale relaties, en tot slot, het gevoel van samenhang en identiteit. Zie hier de belangrijkste onderzoeksresultaten per dimensie.

Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur

- De meeste Brusselaars hebben veeleer vertrouwen in de volgende instellingen: gezondheidszorg, gemeentebestuur, rechtsapparaat, politie en onderwijs. Ze verklaren minder vertrouwen te hebben in de Brusselse regering en politici.
- De respondenten vertonen een matige burgerparticipatie en dit participatiecijfer neemt toe met het opleidingsniveau van de deelnemers aan de enquête. De grote meerderheid van de Brusselaars engageert zich niet actief in verenigingen of de politiek en een groot deel van hen is niet geïnteresseerd in het gemeentebestuur en de regering/het parlement in Brussel.
- De Brusselaars denken dat de verkeersregels en de netheid niet voldoende worden gerespecteerd in Brussel. De wijk vinden ze doorgaans netter dan de stad, maar de mensen in achtergestelde wijken vinden dat hun wijk niet goed wordt onderhouden.

Sociale orde en sociale controle

- De meerderheid van de Brusselaars voelt zich veilig in het eigen huis, de stad en de eigen wijk, hoewel een deel van de respondenten zegt dat ze zich niet veilig voelt op deze drie plekken.
- De Brusselaars voelen zich veiliger in hun wijk dan in hun stad. Het veiligheidsgevoel hangt niet af van de wijk waar de mensen wonen, maar van de sociodemografische kenmerken van de deelnemers: vrouwen voelen zich minder veilig dan mannen en mensen met een minder hoog opleidingsniveau voelen zich minder veilig in vergelijking met mensen met een hoger opleidingsniveau.
- Een deel van de respondenten verklaart dat het publieke plekken, het openbaar vervoer en ontmoetingsplaatsen in Brussel mijdt ten gevolge van de aanslagen van 22 maart 2016, ook al geldt dat niet voor de meerderheid van de Brusselaars.

- De Brusselaars zeggen dat ze vertrouwen hebben in de andere inwoners van hun wijk, maar ook van andere wijken. De meerderheid waardeert de menselijke diversiteit in de stad en respecteert de mensen uit andere sociale groepen. Dat is vooral het geval bij mensen met een hoog opleidingsniveau.

Solidariteit en ongelijkheid

- De Brusselaars zeggen in het algemeen tevreden te zijn over wat hun wijk hen biedt. In de achtergestelde wijken is men minder tevreden over de overheidsondersteuning, en over het aanbod voor kinderen, jongeren en ouderen. Ze ervaren meer onderlinge hulp van de bewoners van de wijk dan van de stad.
- De respondenten ervaren spanningen tussen rijke en arme mensen in Brussel. Ongeveer een derde van de respondenten denkt dat zijn inkomen ontoereikend is om in Brussel goed te kunnen leven.
- Meer dan de helft van de Brusselaars denkt dat mensen met dezelfde culturele origine, nationaliteit, taal, religie, huidskleur of zelfs geslacht als zijzelf, ongelijk worden behandeld op de arbeidsmarkt, op school en in de publieke ruimte.

Sociaal netwerk en sociaal kapitaal

- De respondenten maken vrij gemakkelijk nieuwe vrienden in Brussel en zijn tevreden over hun vriendenkring in de hoofdstad. De mensen met een hoger opleidingsniveau zijn in dit verband meer tevreden dan de anderen. Nieuwe inwoners en mensen met een niet-Belgische nationaliteit willen het liefst nieuwe mensen ontmoeten en/of hun vriendenkring uitbreiden.
- De meeste vrienden van de respondenten wonen in het Brussels Gewest, ook al wonen ze vaak in een andere gemeente of wijk, terwijl hun familie meestal buiten het Gewest woont. De grote meerderheid van de Brusselaars zegt in geval van een probleem te kunnen rekenen op iemand die in Brussel woont.

Samenhorigheidsgevoel en identiteit

- De meeste geïnterviewde Brusselaars identificeren zich met Brussel: ze voelen zich sterk verbonden met Brussel en zijn inwoners, en voelen zich ook sterk solidair met hun medebewoners. Ze zeggen ook dat Brusselaar zijn hen trots en gelukkig maakt. De meesten verdedigden ook al eens de reputatie van Brussel en hun gemeente. De meerderheid denkt dat Brusselaar zijn een belangrijke dimensie is van haar identiteit. Dat is meer het geval bij mensen die in achtergestelde wijken wonen.
- De mensen met een hoger opleidingsniveau en een Belgische origine voelen zich meer verbonden met Europa dan de anderen. De mensen van Belgische origine voelen zich ook meer verbonden met België dan de anderen. En de mensen die in de achtergestelde wijken van Brussel wonen, voelen zich meer verbonden met Brussel.

Dit rapport besluit met enkele meer transversale tendenzen, die blijken uit de verschillende dimensies die in dit onderzoek worden gebruikt om het concept sociale cohesie te definiëren.

RÉSUMÉ

Ce rapport présente le volet quantitatif du projet « BruVoices : la cohésion sociale à Bruxelles selon ses habitants ». Il a pris la forme d'une enquête d'opinion réalisée entre août et septembre 2017. 526 Bruxellois faisant partie d'un échantillon représentatif de la population de la Région ont répondu à un questionnaire par entretiens en face-à-face d'une trentaine de minutes.

Les entretiens se sont articulés autour de 5 dimensions de cohésion sociale : les valeurs communes et la culture civique, l'ordre social et le contrôle social, la solidarité et les inégalités, les rapports sociaux et finalement, le sentiment d'appartenance et d'identité. Voici les principaux résultats de l'étude par dimension.

Valeurs communes et culture civique

- La plupart des Bruxellois font plutôt confiance aux institutions suivantes : soins de santé, administration communale, système judiciaire, police et enseignement, alors qu'ils disent avoir une faible confiance envers le Gouvernement et les politiciens bruxellois.
- Les répondants montrent une participation citoyenne modérée et ce degré de participation augmente avec le niveau d'éducation des enquêtés. La grande majorité des Bruxellois ne s'engage pas activement dans les associations ou la politique et une grande partie d'entre eux montre un désintérêt par rapport à la politique communale et du Gouvernement/ Parlement bruxellois.
- Les Bruxellois pensent que les règles de circulation et la propreté ne sont pas assez respectées à Bruxelles. Le quartier est généralement vu comme plus propre que la ville, cependant dans les quartiers défavorisés, les personnes pensent que leur quartier n'est pas bien entretenu.

Ordre social et contrôle social

- La majorité des Bruxellois se sent en sécurité chez eux, dans la ville et dans leur propre quartier, bien qu'une partie des répondants disent ne pas se sentir en sécurité dans ces trois lieux.
- Les Bruxellois se sentent plus en sécurité dans leur quartier par rapport à la ville. Le sentiment de sécurité ne dépend pas du quartier où les résidents vivent, mais des caractéristiques sociodémographiques des participants : les femmes se sentent moins en sécurité que les hommes et les personnes avec un niveau d'éducation moins élevé se sentent moins en sécurité par rapport aux personnes ayant un plus haut niveau d'éducation.
- Une partie des répondants affirme éviter les endroits publics, les transports en commun et les lieux de rassemblement à Bruxelles suite aux attentats du 22 mars 2016, même si ce n'est pas le cas pour la majorité des Bruxellois.

- Les Bruxellois disent avoir confiance envers les autres habitants de leur quartier, mais également d'autres quartiers. La majorité apprécie la diversité humaine présente dans la ville et respecte les personnes issues d'autres groupes sociaux que le leur. Ceci est particulièrement vrai pour les personnes ayant un haut niveau d'éducation.

La solidarité et les inégalités

- Les Bruxellois se disent généralement satisfaits de ce que leur quartier leur offre. Par contre, dans les quartiers défavorisés, l'aide des autorités publiques, ainsi que l'offre pour les enfants, les jeunes et les personnes âgées est estimée moins satisfaisante. Ils perçoivent plus d'entraide entre résidents de quartier que dans la ville.
- Les répondants perçoivent des tensions entre riches et pauvres à Bruxelles. Près d'un tiers des répondants estiment ne pas avoir des revenus corrects pour mener une bonne vie à Bruxelles.
- Plus de la moitié des Bruxellois pense que les personnes ayant la même origine culturelle, nationalité, langue, religion, couleur de peau ou le même genre qu'eux, sont la cible de traitements inégaux sur le marché de l'emploi, à l'école et dans l'espace public.

Réseau social et capital social

- Les répondants estiment qu'il est assez facile de se faire des amis à Bruxelles et ils sont satisfaits de leur cercle d'amis dans la capitale. Les personnes qui ont un niveau d'éducation plus élevé sont plus satisfaites que les autres à ce niveau. Les nouveaux résidents et les personnes de nationalité non belge sont ceux qui voudraient le plus rencontrer de nouvelles personnes et/ou élargir leur cercle d'amis.
- La plupart des amis des répondants vivent à Bruxelles, même s'ils habitent souvent une autre commune ou quartier, alors que leur famille réside le plus souvent en dehors de la Région bruxelloise. La grande majorité des Bruxellois dit pouvoir compter sur quelqu'un qui habite Bruxelles en cas de problème.

Sentiment d'appartenance et identité

- La plupart des Bruxellois interrogés s'identifient à Bruxelles : ils sentent en effet un lien très fort avec Bruxelles et ses habitants, ainsi qu'une forte solidarité envers ses derniers. Ils se disent également être fiers et heureux d'être Bruxellois. La plupart dit d'ailleurs avoir déjà défendu la réputation de Bruxelles ou leur commune. La majorité pense qu'être Bruxellois est une dimension importante de leur identité, ce qui est davantage le cas pour les personnes habitant les quartiers défavorisés.
- Les personnes ayant un niveau d'éducation plus élevé et d'origine belge ressentent un lien plus élevé avec l'Europe que les autres. Les personnes d'origine belge ressentent un lien plus élevée avec la Belgique par rapport aux autres. Enfin, les personnes habitant les quartiers défavorisés de Bruxelles, ressentent davantage un lien avec Bruxelles.

Enfin, la conclusion de ce rapport met en lumière certaines tendances, plus transversales, observées dans les différentes dimensions utilisées dans cette étude pour définir le concept de la cohésion sociale.

SUMMARY

This report presents the quantitative phase of the project BruVoices: social cohesion in Brussels according to its inhabitants. The research took the form of an opinion survey conducted between August and December 2017. 526 citizens of Brussels, who were part of a representative sample of the population of the Brussels-Capital Region, answered a questionnaire in face-to-face interviews lasting around thirty minutes.

The interviews covered 5 dimensions of social cohesion: common values and civic culture, social order and social control, solidarity and inequalities, social relationships and finally, the sense of belonging and identity. The key findings of the research are given below in function of these dimensions.

Common values and civic culture

- Most people in Brussels have confidence in the following institutions: healthcare, local government, the judicial system, the police and teaching, but they declare to have little confidence in the Brussels government and its politicians.
- Respondents show moderate citizen participation, but the degree of participation increases in function of respondent s' level of education. The great majority of people in Brussels do not play an active part in associations or politics and a large number of them are disinterested in local politics and the government and Parliament of Brussels.
- The citizens of Brussels think that traffic rules and cleanliness are not sufficiently respected in Brussels. Inhabitants generally think their own neighbourhood is cleaner than the city, whilst in the disadvantaged neighbourhoods, people think that their neighbourhood is not well maintained.

Social order and social control

- The majority of inhabitants in Brussels feel safe at home, in the city and in their own neighbourhood, although a number of respondents claimed to feel unsafe in these three places.
- The people of Brussels feel safer in their neighbourhood compared with the city, but the feeling of security depends not on the neighbourhood, but rather on respondents' socio-demographic profile. Women feel less safe than men and people with a lower level of education feel less safe than those with a higher level of education.
- A section of respondents said that they avoid public places, public transport and places of meeting in Brussels following the terrorist attacks of 22 March 2016, even though this is not the case for the majority of people in Brussels.
- The citizens of Brussels said that they have confidence in the other residents of their neighbourhood as well as people in other neighbourhoods. The majority of

those interviewed appreciated the human diversity present in the city and said that they respected people from other social groups than their own. This was particularly the case for respondents with a high level of education.

Solidarity and inequalities

- The inhabitants of Brussels said that they were generally satisfied with what their neighbourhood offered them. However, in disadvantaged neighbourhoods, support from government bodies and the facilities for children, young people and the elderly were felt to be less satisfactory. More help was believed to be provided by local residents than by the city.
- Respondents perceived certain tensions between the well-off and the less well-off in Brussels. Almost one third of respondents believed that their income was insufficient to live a good life in Brussels.
- More than half of those living in Brussels thought that people of the same cultural origin, nationality, language, religion, skin colour or even the same type of person as them, were the targets of unequal treatment in the labour market, at school and in the public space.

Social network and social capital

- Respondents believed that it is relatively easy to make friends in Brussels and they are happy with their circle of friends in the capital. Those with a higher level of education were more satisfied in this respect. New residents and people of other nationalities than Belgian are those who would most like to meet new people and/or enlarge their circle of friends.
- Most of the respondents' friends lived in Brussels, even though they often lived in another commune or neighbourhood, whilst their family most often lived outside the Brussels Region. The great majority of Brussels residents believed that they could count on someone in Brussels if ever they had a problem.

Feeling of belonging and identity

- Most of the respondents identified with Brussels: in fact they felt strong ties to Brussels and its inhabitants, as well as great solidarity with the people of Brussels. They said that they were happy and proud to be 'Bruxellois'. Most of them also said that they had already had an occasion to defend the reputation of Brussels or their own commune. The majority believed that being 'Bruxellois' was an important part of their identity and this was particularly the case for people living in disadvantaged neighbourhoods.
- Those people with a higher level of education and of Belgian origin felt they had a stronger link with Europe than other respondents. People of Belgian origin felt stronger ties with Belgium than other respondents, whilst those people living in disadvantaged neighbourhoods felt stronger ties with Brussels.

Finally, the conclusions of this report also highlight a number of findings that were observed across more than one of the dimensions used in the research to define the concept of social cohesion.

INLEIDING

In het project BruVoices bundelen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Koning Boudewijnstichting hun krachten om te onderzoeken hoe de inwoners de sociale cohesie in het Gewest momenteel ervaren. Dit onderzoek vloeide voort uit een denkoefening over de gevolgen op middellange termijn van de gebeurtenissen van 22 maart 2016 en de soms tegengestelde gevoelens die dat teweeg bracht. Het gaat over de sociale cohesie en, meer algemeen over het samenleven in Brussel. Centraal staat het overleg met de inwoners van Brussel over, enerzijds, hoe ze Brussel aanvoelen en ervaren en, anderzijds, wat zij denken over de verschillende elementen die deze enquête gebruikt om de sociale cohesie te definiëren.

Om dit resultaat te bereiken en om de staat van de sociale cohesie vanuit verschillende complementaire invalshoeken te benaderen, combineerde BruVoices kwantitatieve en kwalitatieve methodes. Het kwantitatieve deel van het project omvatte een opinieonderzoek bij een representatieve steekproef van de Brusselse bevolking. De vragen peilden bijvoorbeeld naar het samenhangingsgevoel en de identiteit, sociale en familierelaties, vertrouwen en participatie aan het politieke leven en de gemeenschap, solidariteit tussen burgers, maatschappelijk engagement, veiligheidsgevoel. Bij de analyse en interpretatie van de resultaten werd bijzondere aandacht besteed aan de verschillende individuele kenmerken van de respondenten, maar ook aan het soort van woonwijk. Wat dit laatste aspect betreft, was het vooral de bedoeling om te onderzoeken of, en in welke mate, het soort woonwijk een invloed had op de perceptie van de verschillende aangekaarte thematieken.

In het kader van deze enquête, antwoordden in totaal 526 inwoners van Brussel op vragen die, tussen augustus en december 2017, persoonlijk werden gesteld door 30 enquêteurs die het kantoor Ipsos had gevonden in de 19 Brusselse gemeenten. De gegevens werden vervolgens gecodeerd en doorgestuurd naar het team van de ULB-onderzoeksgroep GERME (Groupe de recherche sur les relations ethniques, les migrations et l'égalité). De onderzoeksgroep deed de analyses en schreef het rapport. Aangezien deze enquête bijzonder veel informatie en gegevens opleverde, presenteren we hier slechts wat ons het meest interessant lijkt.

Hoofdstuk 1 presenteert het theoretisch kader en de concepten die werden gebruikt bij de voorbereiding van de vragenlijst, de gegevensanalyse en de interpretatie van de resultaten. Voor het theoretisch kader en het concretiseren van het concept sociale cohesie, steunen we op de belangrijkste vijf dimensies van de sociale cohesie, volgens de definitie van de sociologen Kearns & Forrest (2000). In dit eerste hoofdstuk worden deze dimensies apart besproken. Zo kunnen we de aandacht vestigen op de elementen die er deel van uitmaken, en op de indicatoren die bruikbaar zijn om elke dimensie te onderzoeken.

Hoofdstuk 2 presenteert de methode die werd gebruikt voor het kwantitatieve deel van het project. Dit hoofdstuk omvat technische gegevens over de gegevensverzameling, de beschrijving van de variabelen en de gebruikte analyses, de belangrijkste beperkingen van de gegevens en de mogelijke systematische vertekeningen inzake zowel de representativiteit van de uiteindelijke steekproef als de beschikbare

informatie. Het laatste deel van dit hoofdstuk beschrijft kort de sociodemografische kenmerken van de respondenten, en ook de uiteindelijke steekproef volgens het soort woonwijk.

De volgende, centrale hoofdstukken van het rapport presenteren de belangrijkste resultaten van de enquête. De antwoorden op de verschillende vragen en de belangrijkste uitgevoerde analyses worden apart behandeld in vijf hoofdstukken - hoofdstukken 3, 4, 5, 6 en 7 - volgens (en overeenstemmend met) de vijf dimensies van de sociale cohesie waarrond de vragenlijst werd opgebouwd. De resultaten worden hoofdzakelijk descriptief gepresenteerd, en aangevuld met wat informatie over de verschillende uitgevoerde analyses. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een korte samenvatting, en enkele reflecties over de aangesneden thematieken.

Het slothoofdstuk biedt een overzicht van de belangrijkste resultaten van de enquête. Uiteraard binnen de vermelde grenzen ervan en zonder te beweren dat de perceptie van de Brusselaars over een uitgebreid en omstreken thema zoals de sociale cohesie daarmee volledig in kaart zou zijn gebracht. Dit deel wil reflectiestrategieën voorstellen die nuttig kunnen zijn voor de uitwerking en de uitvoering van overheidsmaatregelen rond sociale cohesie.

De integrale tekst van de vragenlijst is hier opgenomen als bijlage.

Hoofdstuk 1: **Sociale cohesie
in Brussel:
conceptueel kader**

Factoren zoals de globalisering van de economie, de toegenomen geografische mobiliteit of de veranderde gezinsmodellen, die in de afgelopen decennia opkwamen of versnelden, vergrootten de interesse in de sociale cohesie en in het verband tussen de sociale cohesie en de verstedelijking van onze samenleving. Bovenop al deze veranderingen kwamen de terroristische aanslagen die in de voorbije jaren meerdere Europese steden troffen. Daardoor is men nu ook gaan nadenken over de betekenis van de sociale cohesie vandaag en over de manier waarop de burgers ze percipieert.

Dit onderzoek focust op enkele thematieken die gerelateerd kunnen zijn aan de sociale cohesie in de stad en in het bijzonder aan de manier waarop de inwoners van Brussel ze dagelijks percipiëren en aanvoelen. Het idee achter dit onderzoek bestaat erin de Brusselaars «te laten spreken», met inbegrip van de mensen die niet altijd de kans hebben om hun standpunt te laten horen. Tegelijk peilen we naar hun perceptie van de stad zelf, hun plaats in de sociale, politieke, economische en ruimtelijke stadsomgeving, de intensiteit en de kwaliteit van hun sociale relaties, en ook hun identiteitsgevoel en hun gehechtheid aan het grondgebied (de stad, maar ook de wijk, de publieke ruimte, het gezin)¹.

Om te bepalen welke elementen voor ons het meest relevant zijn om deze thematieken te benaderen en om ze op een samenhangende manier te formuleren, gebruiken we het concept ‘sociale cohesie’, zoals het voorkomt in een deel van de wetenschappelijke literatuur. Hoewel het begrip sociale cohesie vatbaar is voor meerdere interpretaties, en het niet de bedoeling is om de sociale cohesie in Brussel volledig te behandelen, hebben we meerdere redenen om te verwijzen naar dit concept. Ten eerste is er bij de sociale cohesie, hoewel het gaat om een abstract begrip dat niet altijd correct wordt gebruikt, een duidelijk verband met het samenleven; d.w.z. met de manier waarop de inwoners kijken naar de samenleving (en de bevolkingsgroepen) waarvan ze lid zijn en naar hun band met de anderen en met de samenleving. Ten tweede wordt de sociale cohesie in de door ons geraadpleegde literatuur onderverdeeld in vijf constituerende dimensies, wat ons toelaat om het concept pragmatisch te gebruiken.

De vijf volgende dimensies concretiseren het concept sociale cohesie, zoals het gedefinieerd is door de sociologen Kearns & Forrest (2000):

- Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur
- Sociale orde en sociale controle
- Solidariteit en ongelijkheid
- Sociale netwerken en sociaal kapitaal
- Samenhorigheidsgevoel en identiteit

Bij dit onderzoek helpen deze vijf dimensies ons om de verschillende aspecten van de sociale cohesie theoretisch te omschrijven in relatie tot wat de inwoners van Brussel dagelijks concreet ervaren. Ons theoretisch kader is dus geïnspireerd op deze vijf dimensies, maar we hebben ze wel afgestemd op wat we nodig hebben voor ons onderzoek.

¹ Tenzij anders vermeld, verwijst het woord ‘stad’ in dit rapport naar het geografische territorium van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

DE VIJF DIMENSIES VAN DE SOCIALE COHESIE

Een hechte samenleving is altijd al een belangrijke thematiek geweest in sociale studies en in de politieke wereld. Vanaf de jaren 1990 is de belangstelling voor vragen rond de sociale cohesie en het benutten van het concept echter significant toegenomen (Dickes et al., 2009). Hoewel het discours over de sociale cohesie alomtegenwoordig is, werd ze nog niet precies en uitvoerig gedefinieerd, noch in de wetenschappelijke wereld, noch in de politieke en sociale wereld (Bernard, 1999; Chan et al., 2006). De sociale cohesie definiëren is natuurlijk niet gemakkelijk. Het gaat immers om een omvangrijk concept, dat bestaat uit veel, vaak vrij heterogene indicatoren en elementen, en het is bovendien vatbaar voor meerdere interpretaties. Hier gaan we niet verder in op deze ambiguïteit, maar focussen we ons op het bepalen van de belangrijkste elementen die doorgaans worden gebruikt om de sociale cohesie te bestuderen.

In het algemeen doet sociale cohesie denken aan begrippen zoals solidariteit, sociale orde, het gevoel te behoren tot een bepaald milieu of grondgebied, vertrouwen en respect voor de sociale en politieke orde en voor de andere. Een hechte samenleving wordt doorgaans beschouwd als een samenleving die aan elkaar «gehecht» is (Kearns & Forrest, 2000), dit wil zeggen dat de verschillende individuen en groepen die ertoe behoren, erin slagen om harmonieus en vreedzaam samen te leven. Sociale cohesie kan dus verwijzen naar de eenheid van een samenleving op basis van waarden, regels en een gezamenlijk plan, maar ook naar een samenleving die steunt op solidariteit en gelijkheid tussen haar leden.

In deze algemene visie is er in een hechte samenleving vrede en sociale orde, de mensen voelen er zich lid van en delen dezelfde waarden en interesses en de meeste mensen vinden het bestaande economische en politieke systeem het beste, omdat het ten goede komt aan de samenleving in haar geheel. Omgekeerd wordt een niet-hechte samenleving doorgaans gekenmerkt door weinig gemeenschappelijke waarden en idealen, het bestaan van conflicten, criminaliteit en een gebrek aan integratie en solidariteit tussen de mensen en groepen die behoren tot die samenleving.

Het is niet de bedoeling om de vele factoren die de sociale cohesie bepalen, te strikt af te bakenen binnen een vooraf vastgelegd theoretisch kader. Wij gebruiken deze vijf dimensies om een reeks concrete indicatoren te identificeren en om een eenvoudig en tegelijk overzichtelijk kader op te zetten.

Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur

Een eerste dimensie van de sociale cohesie, die we hier onderzoeken focust op de gemeenschappelijke waarden en de burgerlijke cultuur. In het algemeen spreken we van een hechte samenleving als de leden waarden, morele en ethische principes en relatief gelijksoortige gedragscodes delen. In een hechte samenleving streeft de meerderheid van de leden dus naar dezelfde waarden en doelstellingen. De mensen hebben het gevoel te behoren tot eenzelfde entiteit: ze delen dezelfde einddoelstellingen en ook de organisatie- en gedragsregels.

Aangezien de leden van een hechte samenleving zich betrokken voelen bij die samenleving en de doelstellingen en gedragscodes delen, zijn ze ook meer bereid om actief mee te werken aan het halen van de gemeenschappelijke doelstellingen. Ze zijn dan ook meer geneigd om het politieke systeem en de instellingen te steunen, en om via een actief politiek en maatschappelijk engagement echt mee te werken aan dit systeem. Omgekeerd zouden de leden in een samenleving die helemaal niet samenhangt, weinig of geen belangstelling hebben in de instellingen en zouden ze het normaal vinden dat ze onverschillig staan tegenover het huidige systeem en dat ze niet deelnemen aan maatschappelijke activiteiten.

Vaak vindt men dat individualisering, in tegenstelling tot het collectief belang, een element is dat ingaat tegen het realiseren van een hechte samenleving. Maar dan nog blijft het problematisch om een exacte definitie te geven van de gemeenschappelijke waarden en de burgerlijke cultuur die de leden van de samenleving zouden moeten delen. Aan de ene kant kunnen gedeelde waarden worden beschouwd als algemene waarden zoals de democratie en het respect voor de universele humanitaire beginselen. In deze gevallen zou het gaan om waarden die door de hele bevolking «zouden moeten» worden gedeeld en niet enkel door bepaalde sociale bevolkingsgroepen. En dit tenminste in de westerse samenlevingen, waar de meerderheid zich min of meer expliciet aansluit bij sommige omgangsvormen.

Aan de andere kant kunnen gemeenschappelijke waarden ook worden geïnterpreteerd als een reeks codes, zoals economische en handelsregels, regels rond de werking van de arbeidsmarkt, en ook specifieke gedragscodes die het dagelijkse samenleven regelen (omgangsregels, respect voor de omgeving, respect voor een nette publieke ruimte). Dat maakt het extra moeilijk om de sociale cohesie precies te definiëren. De gemeenschappelijke waarden die de leden van een samenleving delen of zouden moeten delen, hangen immers sterk af van de sociale groep waarnaar ze verwijzen. Sommige waarden en gedragscodes kunnen immers typisch zijn voor specifieke sociale groepen, terwijl andere groepen andere regels volgen die op zich even samenhangend zijn.

Sociale orde en sociale controle

Een tweede dimensie van de sociale cohesie beklemtoont de sociale orde, die intact is als er geen conflict is in de samenleving en als de bestaande orde en het bestaande systeem helemaal niet worden gecontesteerd (Kearns & Forrest, 2000). In het algemeen kan de handhaving van het sociale bestel worden gezien als het resultaat van de samenwerking tussen de burgers en de gezagsdragers. In de moderne westerse democratieën wordt de controle en de handhaving van een harmonieuze sociale orde (theoretisch) verzekerd via regelgeving en meer subtiele middelen dan dwang of repressie. Deze visie op sociale cohesie, die nauw verbonden is met de eerste dimensie en in het bijzonder met het vertrouwen in de instellingen, bestaat uit een reeks thematieken die kunnen bijdragen tot een harmonieuze en vreedzame werking van de samenleving.

Veiligheid is een eerste thematiek die gelinkt is aan sociale orde. Zonder conflicten tussen de leden en de verschillende groepen van een samenleving heerst er een sterk veiligheidsgevoel, dat wordt gedeeld door alle leden van de samenleving. De afwezigheid van conflicten en het veiligheidsgevoel dat eruit voortvloeit, hangen rechtstreeks af van

het niveau van gelijkheid (of ongelijkheid) tussen de leden van een samenleving. Aangezien conflicten worden vergroot door het bestaan van vormen van grote sociale en economische ongelijkheid, veronderstelt de sociale orde en het veiligheidsgevoel van de leden van de samenleving, dat deze laatste in staat is om de rijkdom te herverdelen en om het niveau van ongelijkheid zo laag mogelijk te houden. Bovendien is het veiligheidsgevoel in een hechte samenleving sterk gelinkt aan de sociale relaties en steunt het op vertrouwen in de mensen, op alle samenlevingsniveaus (in wijken, sociale groepen, in de stad, maar ook tussen verschillende groepen).

Een tweede thematiek die gekoppeld is aan de sociale orde, is het delen van dezelfde doelen door alle leden van de samenleving. In een hechte samenleving leven de leden harmonieus en vreedzaam samen omdat ze dezelfde doelstellingen delen. Ze dragen er spontaan toe bij, omdat ze er duidelijk belang bij hebben dat de samenleving wordt voortgezet. In dit systeem wordt de sociale orde gewaarborgd omdat de individuen, de gezinnen, en ook alle sociale groepen het gevoel hebben betrokken te zijn bij een gemeenschappelijk project, waarvan ze de plichten en regels delen, maar ook de baten. In een samenleving die geen hechte samenhang vertoont, voelen de leden zich niet betrokken bij eenzelfde project en nemen ze afstand van het sociaal systeem. Vooral mensen die uitgesloten zijn of zich uitgesloten voelen van het formele systeem, hebben de neiging om er afstand van te nemen, als het systeem hen niet beschermt. Dat kan dan op zijn beurt aanleiding geven tot sociale wanorde.

Een laatste fundamentele thematiek die samenhangt met deze dimensie gaat over de relaties tussen sociale groepen en de integratie in ruime zin. Als we de sociale orde beschouwen als een harmonieus en vreedzaam samenwonen van individuen in eenzelfde samenleving, komt het er dus op aan om de juiste voorwaarden te creëren zodat de individuen, en ook de groepen, kunnen samenwerken om zo de gemeenschappelijke doelstellingen te halen (Wrong, 1994). Een vreedzame samenleving met een stabiele sociale orde zou dus principieel moeten steunen op verdraagzaamheid tussen individuen en tussen groepen en op respect voor diversiteit in ruime zin (etnisch, cultureel, qua taal, religieus).

Sociale solidariteit en vermindering van de ongelijkheid

Een derde dimensie van de sociale cohesie omvat de thematieken sociale solidariteit en vermindering van de ongelijkheid. Solidariteit en de vermindering van ongelijkheid zijn belangrijk voor de sociale cohesie op basis van pragmatische overwegingen, en niet vanuit een ethisch respect voor de grondbeginselen en het bestrijden van armoede en ongelijkheid. Zoals meerdere auteurs onderstrepen, steunt het evidente verband tussen gelijkheid en sociale cohesie op de vaststelling dat ongelijkheid tussen individuen en tussen groepen een bron is van frustraties en stress, die op hun beurt kunnen ontaarden in conflictsituaties en sociale wanorde. En zoals we al eerder vermeldden kunnen conflicten en sociale wanorde de sociale cohesie ondermijnen. In dit perspectief is het onaanvaardbaar dat er sterke economische spanningen bestaan tussen verschillende regio's/wijken/gemeenten en dat er ongelijkheid is tussen individuen.

Sociale solidariteit en ongelijkheid kunnen als onderdelen van de sociale cohesie verwijzen naar twee verschillende niveaus: een solidariteit die wordt 'georganiseerd'

door de overheid en een solidariteit tussen groepen en tussen personen. De solidariteit die wordt georganiseerd door de overheid kan worden geëvalueerd volgens verschillende criteria en kan betrekking hebben op verschillende elementen zoals de vrijgevigheid van de welvaartstaat, de mate van inclusie en integratie van verschillende sociale groepen en in het bijzonder van minderheden in het systeem van de sociale bescherming, het systeem van de herverdeling van rijkdom en van kansen tussen verschillende groepen en plekken en de steun voor de ontwikkeling van de omgeving, de economie en de samenleving in het algemeen. Anderzijds kan sociale solidariteit worden beschouwd als een meer individuele zaak, die het overheidssysteem overstijgt en die betrekking heeft op de dagelijkse sociale solidariteit, de belangstelling van de burgers voor elkaar en de bereidheid om bij te dragen en om zich samen met de collectiviteit in te zetten voor zuiver solidaire acties. De twee visies op solidariteit zijn sterk met elkaar verbonden, en de meest individuele visie impliceert noodzakelijkerwijs het delen van morele normen en sociale conventies, en ook het bestaan van sociale relaties en verschillende vormen van onderlinge sociale bijstand onder de leden van de gemeenschap. Dit laatste punt introduceert de volgende dimensie.

Sociale netwerken en sociaal kapitaal

De sociale cohesie wordt vrij algemeen beschouwd als een band die ontstaat via sociale relaties. Het beschikken over een min of meer sterk sociaal netwerk en een bepaald sociaal kapitaal zijn volgens deze opvatting om meerdere redenen belangrijk voor de sociale cohesie.

Ten eerste stimuleren sociale netwerken die steunen op vriendschappelijke, familiale, professionele of andere relaties, de mechanismen van ondersteuning en wederzijdse hulp, die fundamenteel zouden zijn voor het handhaven van de sociale cohesie. Sterke familierelaties, maar bijvoorbeeld ook relaties op wijk- of stadsniveau, kunnen bijdragen tot het creëren van banden die het delen van gemeenschappelijke doelstellingen en waarden, en dus ook de individuele investering in de collectiviteit, versterken. Vanuit dit standpunt zijn die verschillende socialiseringsvormen nuttig omdat ze de verschillende leden van de samenleving met elkaar verbinden en hen aanmoedigen om samen te werken en harmonieus samen te leven.

Ten tweede draagt het onderhouden van sociale relaties niet alleen bij tot het welzijn en het voorkomen van lichamelijke en geestelijke (stress, frustratie) problemen, maar ook tot het handhaven van de sociale orde en van een vreedzame en harmonieuze samenleving. Als mensen zich echter in een geïsoleerde, marginale maatschappelijke situatie bevinden, dan kan dat het gevolg zijn van een gebrek aan sociale relaties, wat vervolgens het fundament van de sociale cohesie kan ondermijnen.

Net zoals meerdere andere indicatoren die de sociale cohesie definiëren, is ook de indicator inzake de sociale relaties vatbaar voor meerdere interpretaties. Men gaat er doorgaans van uit dat de intensiteit van de relaties tussen mensen een fundamentele indicator is voor de sociale cohesie, maar om een hechte sociale cohesie in brede zin te bereiken, moeten er ook sociale relaties worden opgebouwd tussen verschillende bevolkingsgroepen. In het geval van nauwe sociale relaties tussen leden van etnische minderheden en bewoners van bepaalde buurten, kan dat echter problematisch worden.

De gemeenschapszin en het lokale engagement van wijkbewoners stemmen immers niet noodzakelijk overeen met het concept sociale cohesie in brede zin. Denk bijvoorbeeld aan achtergestelde wijken. Het sterke sociale kapitaal en de nauwe familiebanden laten de mensen toe om het hoofd te bieden aan armoede, werkloosheid en ook aan de ruimere sociale uitsluitingsprocessen (Kearns & Forrest, 2000). Toch blijft het voor de bewoners moeilijk om met de mogelijkheden waarover ze dankzij dit sociaal kapitaal beschikken, uit de armoede te geraken. In kansrijke wijken kan het gebrek aan solidariteit met de inwoners van de achtergestelde buurten echter een belemmering vormen voor de sociale cohesie.

Samenhangingsgevoel en identiteit

De laatste dimensie van de sociale cohesie die we uitspitten in ons onderzoek focust op het samenhangingsgevoel en de identiteit. In dit perspectief gaat het om het delen van eenzelfde identiteit of het voelen van een sterke band met de groep waartoe men behoort (gemeenschap, buurt, religieuze groep bijvoorbeeld) of met het grondgebied (natie, stad, wijk, straat bijvoorbeeld). Ook dat zouden cruciale elementen zijn die bijdragen tot het vormen en handhaven van de sociale cohesie.

In deze optiek bestaat een hechte samenleving dus uit leden die zich sterk verbonden voelen met de plek waar ze leven en die een identiteitsgevoel hebben dat ze delen met de andere leden van de gemeenschap. Het samenhangingsgevoel is gelinkt aan elementen van de andere dimensies, in de mate dat het bijdraagt tot het delen van waarden en gemeenschappelijke doelstellingen en tot de beslissing om deel te nemen aan o.m. het sociale en politieke leven. Wie zich betrokken voelt bij eenzelfde entiteit, ervaart immers ook een veiligheidsgevoel en een symbolische en reële band met de andere leden van de gemeenschap en met het grondgebied.

Deze dimensie is niet alleen moeilijk te definiëren omdat identiteit en samenhangingsgevoel complexe concepten zijn, maar ook omdat het niet vanzelfsprekend is om de groep of de territoriale of ruimtelijke entiteit waarbinnen mensen eenzelfde identiteit delen, af te bakenen. Anders gezegd, we moeten eerst vaststellen welke indicatoren inzake de identiteit en het samenhangingsgevoel bruikbaar zijn (wat op zich al erg complex is) en hoe we ze kunnen definiëren, en vervolgens moeten we de verschillende sociale groepen waarnaar wordt verwezen, afbakenen.

Bijvoorbeeld: wat als de identiteit is opgebouwd rond een te kleine schaal (een buurt, school, etnische minderheid, of om het even welke groep waarvan de leden dezelfde waarden delen)? Dan bestaat het gevaar dat de collectieve identiteit in ruime zin wordt ondermijnd (de samenleving, de natie bijvoorbeeld). En op die manier kan er een veelheid aan identiteiten ontstaan, wat zou ingaan tegen de sociale cohesie in ruime zin.

Hoofdstuk 2: **Methodologie**

2.1. VOORBEREIDING EN UITVOERING VAN DE ENQUÊTE

Het kwantitatieve deel van het project BruVoices steunt op een opinieonderzoek dat werd uitgevoerd op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, op basis van een gestandaardiseerde vragenlijst en via persoonlijke interviews.

Een representatieve steekproef van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd getrokken uit het rijksregister en doorgestuurd naar het team van de ULB-onderzoeksgroep GERME (Groupe de recherche sur les relations ethniques, les migrations et l'égalité) in juni 2017. Deze willekeurige steekproef omvatte 2000 inwoners van 18 jaar en ouder uit de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 411 van de 2000 adressen van het rijksregister waren niet bruikbaar om redenen die los stonden van de welwillendheid van de respondenten (ongeldige adressen, respondent niet beschikbaar tijdens die periode, overlijden of verhuizing buiten Brussel). 526 personen van de 1589 bruikbare adressen hebben uiteindelijk geantwoord op de vragen, wat overeenstemt met een antwoordpercentage van zo'n 33%.

De persoonlijke interviews werden afgenomen door het marktonderzoeksbureau Ipsos in de periode tussen augustus en december 2017. De 30 interviewers waren gerekruteerd door Ipsos en opgeleid door Ipsos, het team van de Koning Boudewijnstichting, en het team van GERME (ULB). Vervolgens stuurde de Koning Boudewijnstichting naar de potentiële respondenten een brief met een voorstelling van de enquête en de aankondiging van een thuisbezoek door een enquêteur. Wie de brief ontving, kon direct een afspraak maken met een interviewer, of wachten tot een interviewer langskwam. De enquêteur moest de potentiële respondent dus thuis bezoeken om een afspraak te maken en vervolgens om het interview af te nemen. De enquêteur moest elke gecontacteerde persoon minstens viermaal thuis hebben bezocht, vooraleer hij het onderhoud mocht afblazen. Elke respondent ontving vijf euro als dank om mee te doen aan de enquête.

2.2. REPRESENTATIVITEIT

De initiële willekeurige steekproef van het rijksregister omvatte 2000 adressen, wat maakt dat ze representatief was voor de bevolking². De representativiteit van deze initiële steekproef werd bekrachtigd via tests op basis van de drie belangrijkste criteria waarover recente officiële gegevens bestaan: leeftijd, geslacht en woonplaats (gemeente). De officiële gegevens waarop we steunden in verband met de representativiteit, zijn deze van Statbel betreffende de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 1 januari 2017³.

2 In verband met de representativiteit van de Brusselse bevolking, signaleren we dat we steunen op de bevolking die regelmatig is ingeschreven in het rijksregister, en dat we dus geen rekening houden met personen in een onregelmatige situatie, en ook niet met personen die niet ingeschreven zijn als reguliere inwoners.

3 De cijfers zijn online beschikbaar op het volgende adres: <https://statbel.fgov.be/fr>.

In de periode dat de interviews werden gerealiseerd, werd er constant over gewaakt dat de representativiteit van de uiteindelijke steekproef gewaarborgd bleef op basis van de drie criteria. Ondanks deze voorzorgsmaatregelen en de aandacht voor de kenmerken van de respondenten, is de uiteindelijke steekproef, die 526 personen omvat, niet voor alle gebruikte criteria representatief voor de bevolking van Brussel. Met 49,6% vrouwen en 50,4% mannen is de steekproef namelijk wel representatief volgens het geslacht, maar niet volgens de leeftijd en de gemeentelijke woonplaats⁴. In de uiteindelijke steekproef zien we immers dat de leeftijdscategorieën 25-34 jaar en 65 jaar of ouder, lichtjes ondervertegenwoordigd zijn, en dat de leeftijdscategorie 45-65 jaar oververtegenwoordigd is. Eveneens ondervertegenwoordigd is de gemeente Sint-Jans-Molenbeek.

Los van de verificatie van de representativiteit volgens de drie gebruikte criteria (geslacht, leeftijd en gemeentelijke woonplaats), hebben we ook de representativiteit van het type woonwijk geverifieerd: dat is immers een fundamenteel element voor de gegevens die in het kader van deze enquête werden geanalyseerd. Volgens de representativiteitstests die we hiervoor uitvoerden, is de steekproef representatief wat betreft de verdeling van de bevolking over de verschillende soorten wijken, op basis van een onderscheid tussen kansrijke, gemiddelde en achtergestelde wijken⁵. De uitleg over de opbouw van de variabele die kansrijke wijken onderscheidt van achtergestelde wijken wordt voorgesteld in een volgend deel, gewijd aan de presentatie van de variabelen.

2.3. MOGELIJKE BRONNEN VAN VERTEKENING

In het algemeen vestigen we de aandacht op twee mogelijke bronnen van vertekening: de eerste gaat over het percentage ontbrekende antwoorden, en de tweede over het gebrek aan representativiteit volgens bepaalde criteria.

Wat betreft de eerste vorm van vertekening: er bestaat geen regel die exact aangeeft welk percentage ontbrekende antwoorden aanleiding geeft tot vertekening. Doorgaans gaat de wetenschappelijke literatuur ervan uit dat een antwoordcijfer dat lager ligt dan 50% de betrouwbaarheid van de resultaten aanzienlijk kan aantasten (Groves, 2006). Het antwoordcijfer van 33% dat wij noteren voor deze enquête suggereert dus dat we niet kunnen zeggen dat de resultaten vrij zijn van vertekening. Het is waarschijnlijk dat 33% van de respondenten een andere houding hebben dan 67% van de aangezochte personen die niet wilden meewerken aan de enquête. Het is denkbeeldig dat personen die meer vertrouwen hebben in de instellingen sneller geneigd zijn om mee te werken aan de enquête, terwijl personen die meer wantrouwig zijn, sneller zullen weigeren om deel te nemen. We kunnen dus veronderstellen dat de huidige enquête veeleer een optimistisch beeld geeft van de visie van de Brusselaars.

4 Geslacht: Chi-square = 0.47809, df = 1, p-value = .4893 ; Leeftijd: Chi-square = 12.434, df = 4, p-value = .0144 ; Gemeente: Chi-square = 38.112, df = 18, p-value = .003743.

5 Type woonwijk: Chi-square = 15.325, df = 11, p-value = .1681.

Wat betreft de tweede mogelijke bron van vertekening: in de uiteindelijke steekproef van 526 respondenten werd niet voldaan aan twee van de drie criteria die werden gebruikt om de representativiteit te verifiëren (leeftijd en gemeentelijke woonplaats) en dat kan de resultaten van de enquête vertekenen. Wat de niet-representativiteit van de gemeentelijke verblijfplaats betreft, is er vooral een ondervertegenwoordiging van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek. Deze kan echter gedeeltelijk worden gecompenseerd door een juiste representativiteit inzake het type woonwijk (kansrijk, gemiddeld en achtergesteld)⁶.

Hoewel slechts drie criteria (geslacht, leeftijd en gemeentelijke woonplaats) werden gebruikt om de representativiteit van de uiteindelijke steekproef te verifiëren, moeten we ook vermelden dat de uiteindelijke steekproef ook niet representatief is inzake andere criteria. Dat is met name het geval bij het opleidingsniveau, de nationaliteit en de taal van de respondenten. Zo is er in de uiteindelijke steekproef een ondervertegenwoordiging van het «lage» opleidingsniveau en een zeer grote oververtegenwoordiging van het «hoge» opleidingsniveau⁷. Dat geeft een grote vertekening, die bij de interpretatie van de resultaten in rekening moet worden genomen, in het bijzonder bij de resultaten die wijzen op significante verschillen volgens het opleidingsniveau.

Op basis van de officiële cijfers van be-STAT over de huidige nationaliteit van de Brusselse bevolking op 1 januari 2017, is de buitenlandse bevolking in onze steekproef licht ondervertegenwoordigd⁸. Voor onze analyses in het kader van dit onderzoek steunen we echter bij voorrang op de afkomst van de deelnemers, en niet op de huidige nationaliteit, omdat we zo een meer betrouwbare statistische verwerking krijgen. Bij gebrek aan een fijnere classificatie, onderscheiden we personen van Belgische afkomst, personen van Europese afkomst (EU) en personen van niet-Europese afkomst (derde landen).

Wat betreft de taal van de deelnemers, omvat onze uiteindelijke steekproef 7,4% Nederlandstalige respondenten⁹. In absolute cijfers gaat het om 39 respondenten: in onze ogen is dat onvoldoende om robuuste analyses te maken op basis van de taal van de deelnemers. De resultaten worden dus niet gedifferentieerd volgens dit criterium. Het taalgebruik betekende overigens een potentieel risico op vertekening. Voor de enquête werden slechts drie talen gebruikt (FR, NL en EN): dat betekent dat een klein deel van de bevolking, die geen van deze talen goed beheerst, niet kon deelnemen aan de enquête. In de praktijk hebben we vastgesteld dat ongeveer 4% van de personen die werden gecontacteerd, omwille van taalproblemen weigerde om deel te nemen aan de enquête.

6 De resultaten tonen dat de steekproef niet representatief is voor 4 gemeenten: we noteren een lichte oververtegenwoordiging van Sint-Agatha-Berchem, Evere en Sint-Pieters-Woluwe en een iets duidelijkere ondervertegenwoordiging van Sint-Jans-Molenbeek.

7 Volgens de cijfers van be-STAT over het eerste semester van 2017, zou de bevolking in Brussel het volgende opleidingsniveau hebben: 31% «laag» niveau; 29% «gemiddeld» niveau; en 40% «hoog» niveau. Het opleidingsniveau van de uiteindelijke steekproef van deze enquête is op de volgende manier verdeeld: 23% «laag» niveau; 20% «gemiddeld» niveau; en 57% «hoog» niveau. De steekproef is dus niet representatief volgens het opleidingsniveau (Chi-square = 4.753, df = 1, p-value = .000).

8 Volgens het be-STAT-cijfer op 1 januari 2017, had in Brussel 65% van de inwoners de Belgische nationaliteit en 35% een buitenlandse nationaliteit. Onze steekproef telt 70% personen met de Belgische nationaliteit en 30% met een vreemde nationaliteit, wat maakt dat de steekproef niet representatief is (Chi-square = 64.912, df = 2, p-value = .029).

9 Aangezien de talentelling werd afgeschaft in 1961, bestaan er geen officiële cijfers over de verdeling van de Belgische bevolking per taal. Toch stemt het percentage Nederlandstalige respondenten min of meer overeen met de meest recente schattingen van het percentage inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat thuis hoofdzakelijk Nederlands spreekt (Janssens, 2013).

2.4. VRAGENLIJST EN VARIABELEN

De vragenlijst werd voorbereid vanaf juni 2017 en samen opgebouwd door een team van GERME (ULB), Ipsos en een team van de Koning Boudewijnstichting. De uiteindelijke vragenlijst, die beschikbaar is in het Engels, Nederlands en Frans, omvat 78 vragen met gesloten antwoorden, waarvan 30 vragen gaan over de sociodemografische kenmerken van de respondenten (leeftijd, geslacht, nationaliteit, positie op de arbeidsmarkt, verblijfsduur in Brussel enz.), en 48 vragen, elk bestaande uit meerdere items, die de kern vormen van de enquête en ingaan op de vijf dimensies die worden gebruikt om de sociale cohesie in Brussel te definiëren.

Het uiteindelijke databestand omvat 224 originele variabelen en 15 variabelen die afgeleid zijn van andere variabelen. Vooral de volgende afgeleide variabelen werden gebruikt voor het uitvoeren van de analyses:

- Verblijfsduur in Brussel. Deze variabele werd gehercodeerd in drie categorieën op basis van de originele variabele die vijf categorieën onderscheidde. De nieuwe codering is:
 - 1) de persoon woont in Brussel sinds 1 tot 4 jaar;
 - 2) de persoon woont in Brussel sinds 5 tot 14 jaar;
 - 3) de persoon woont in Brussel sinds meer dan 15 jaar.

- Leeftijd. Deze variabele werd afgeleid van de variabele waarbij de effectieve leeftijd van de respondent was aangegeven. De nieuwe variabele is gecodeerd in 5 categorieën:
 - 1) 18-24 jaar;
 - 2) 25-34 jaar;
 - 3) 35-44 jaar;
 - 4) 45-64 jaar;
 - 5) 65 jaar en meer.

- Opleidingsniveau. Het opleidingsniveau werd gehercodeerd in drie categorieën, volgens het onderscheid dat wordt gemaakt bij de officiële Belgische gegevens (be.STAT, FOD Economie):
 - 1) laag (zonder diploma, basisonderwijs en lager secundair onderwijs);
 - 2) gemiddeld (hoger secundair technisch of beroepsonderwijs);
 - 3) hoog (hoger onderwijs, graduaat, bachelor, universitair, master, doctoraat¹⁰).

- Nationaliteit. Deze variabele werd gebouwd op variabelen die de huidige nationaliteit(en) van de respondenten aangeven. De nieuwe variabele, gecodeerd in drie categorieën, maakt het onderscheid tussen:
 - 1) Belgische nationaliteit;
 - 2) Europese nationaliteit (uitgezonderd België);
 - 3) Niet-Europese nationaliteit.

¹⁰ Volgens de internationale ISCE-classificatie (International Standard Classification on Education), stemmen de drie categorieën overeen met 1) laag = ISCE 0, 1, 2 ; 2) gemiddeld = ISCE 3, 4 ; 3) hoog = ISCE 5+.

- Voor mensen met meer dan een nationaliteit, steunt de codering op de volgende regels:
 - 1) (Belgisch) als minstens een van de nationaliteiten Belgisch is;
 - 2) (Europees) als minstens een van de nationaliteiten Europees is;
 - 3) (Niet-Europees) als geen enkele nationaliteit Belgisch of Europees is.
- Origine. Deze variabele steunt op de nationaliteit van de moeder bij de geboorte. De nieuwe variabele, gecodeerd in drie categorieën, maakt het onderscheid tussen:
 - 1) Niet-Europese origine;
 - 2) Europese origine (uitgezonderd België);
 - 3) Belgische origine.
- Sociale klasse. Deze variabele is gebouwd op een combinatie van het opleidingsniveau en het beroep (positie op de arbeidsmarkt). Een globaal resultaat wordt berekend op basis van punten die worden toegekend volgens het opleidingsniveau en het beroepsstatuut¹¹. Het eindresultaat wordt vervolgens gecodeerd in vier categorieën die een onderscheid maken tussen:
 - 1) Sociale klasse 1 (de hoogste);
 - 2) Sociale klasse 2;
 - 3) Sociale klasse 3;
 - 4) Sociale klasse 4 (de minst hoge).

Los van de variabelen die de sociodemografische kenmerken van de respondenten definiëren, hebben we ook een variabele samengesteld om het type woonwijk te definiëren. Deze variabele, die een onderscheid maakt tussen kansrijke, gemiddelde en achtergestelde wijken, werd samengesteld op basis van een sociaaleconomische index die werd ontwikkeld door het Institut de Gestion de l'Environnement et d'Aménagement du Territoire (IGEAT-ULB) op basis van een reeks sociaaleconomische indicatoren en met gegevens van de periode 2010-2012. Deze index steunt op zijn beurt op een geografische verdeling van de statistische sectoren in Brussel (Wijkmonitoring van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest¹²). De index van IGEAT maakt een onderscheid tussen het sociaaleconomische niveau op basis van het woonadres volgens een schaal van 12 categorieën, een schaal die we gehercodeerd hebben in de drie vermelde categorieën. Deze nieuwe variabele, die we gebruiken hebben voor de analyses in deze enquête, onderzoekt of, en in welke mate, het soort woonwijk de perceptie van het samenleven beïnvloedt, volgens de dimensies van de sociale cohesie die we hanteren.

Er werden univariate en bivariate analyses, en ook multivariate analyses uitgevoerd om de antwoorden van de deelnemers te lezen in functie van hun individuele kenmerken en hun soort woonwijk¹³. Via deze analyses wilden we inzicht krijgen in de heersende opvattingen over de thematieken in de vragenlijst, maar ook in welke mate de individuele kenmerken van de respondenten, aan de ene kant, en het soort woonwijk, aan de andere kant, de perceptie en de opvattingen van de Brusselaars over de vragen beïnvloeden.

11 Dit classificatiesysteem van de sociale klasse werd ontwikkeld door het Centrum voor Informatie over de Media (CIM), cijfers 2014-2015.

12 Kan worden geraadpleegd op: <https://monitoringdesquartiers.brussels>.

13 Multivariate analyses zijn niet altijd betrouwbaar, gezien het beperkte aantal deelnemers. Daarom worden ze gebruikt om de kruiseffecten van de verschillende factoren te onderzoeken en om de resultaten van de bivariate analyses te bekrachtigen. In dit rapport worden ze niet systematisch voorgesteld.

2.5. KENMERKEN VAN DE RESPONDENTEN

Geslacht, opleidingsniveau en taal

Het uiteindelijke databestand omvatte 261 vrouwen en 265 mannen, tussen 18 en 92 jaar.

Tabel 1: Leeftijdscategorie van de respondenten, per geslacht				
Leeftijd	Vrouwen	Mannen	Percentage	Aantal
18-24 jaar	32	35	12.74%	67
25-34 jaar	41	48	16.92%	89
35-44 jaar	67	47	21.67%	114
45-64 jaar	80	96	33.46%	176
+65 jaar	41	39	15.21%	80
Totaal	261	265	100%	526

Aangaande het opleidingsniveau, hebben we in onze uiteindelijke steekproef 124 personen met een laag opleidingsniveau, 103 met een gemiddeld opleidingsniveau en 299 met een hoog opleidingsniveau, wat overeenkomt met respectievelijk 23%, 20% en 57% van de totaliteit van de deelnemers.

Tabel 2: Opleidingsniveau van de respondenten, per geslacht				
Opleidingsniveau	Vrouwen	Mannen	Percentage	Aantal
Laag	64	60	23.57%	124
Gemiddeld	47	56	19.58%	103
Hoog	150	149	56.84%	299
Totaal	261	265	100%	526

Wat de taal betreft, beantwoordde 7,41% van de respondenten de enquête in het Nederlands, 89,54% in het Frans en de rest, namelijk 3,04%, in het Engels. Zoals tabel 3 aantoont, gebruikt slechts een deel van de respondenten de taal waarin ze antwoordden op de enquête, ook thuis als hoofdtaal.

Tabel 3: Taal van de respondenten					
Thuis taal	Antwoordtaal			Percentage	Aantal
	NL	FR	EN		
Nederlands	29	11	0	7.6%	40
Frans	3	279	0	53.61%	282
Engels	0	6	6	2.28%	12
Berbers	0	12	0	2.28%	12
Arabisch	1	41	1	8.17%	43
Turks	0	14	0	2.66%	14
Duits	2	4	1	1.33%	7
Italiaans	0	13	0	2.47%	13
Spaans	0	17	1	3.42%	18
Andere	4	74	7	15.59%	85
Totaal	39	471	16	100%	526

Van de 39 personen die de vragen in het Nederlands beantwoordden, verklaarden er slechts 29 dat het Nederlands de taal was die de gezinsleden in hun kindertijd het meest spraken. Dat geldt ook voor de personen die de enquête in het Frans beantwoordden: slechts 279 op 471 personen spraken in hun kindertijd thuis Frans. Er waren dus 192 personen die de enquête in het Frans beantwoordden, maar niet kunnen worden beschouwd als Franstaligen; waarschijnlijk gebruiken ze het Frans als voertaal in Brussel, wat een weerspiegeling is van de, ook taalkundige, diversiteit van de Brusselse bevolking.

De bevolking van kansrijke en achtergestelde wijken

Voor onze analyses in het kader van deze enquête, lezen we de antwoorden in functie van de wijk waar de respondenten wonen. Daarom moeten we ook de kenmerken van de bewoners van de verschillende soorten wijken onderzoeken.

Vooreerst blijkt uit de analyse van de topografie van Brussel, volgens de indicator die we hebben gebruikt om een onderscheid te maken tussen kansrijke, gemiddelde en achtergestelde woonwijken, dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer achtergestelde wijken telt dan gemiddelde of kansrijke wijken.

Uitgaande van de populatie van onze uiteindelijke steekproef in de drie soorten woonwijken, stellen we bovendien vast dat er een groot verschil is in homogeniteit bij de bevolking die er woont. Aldus vertonen de inwoners van kansrijke wijken extreem homogene kenmerken inzake opleidingsniveau en sociale klasse. In de gemiddelde en

achtergestelde wijken, die zoals reeds vermeld, geografisch en demografisch de meerderheid vormen in de stad, treffen we een sterk verschillende populatie aan.

Tabel 4 laat de verdeling zien van de inwoners per opleidingsniveau in de drie soorten woonwijken.

Opleidingsniveau	Type woonwijk					
	Achtergesteld	% in achtergestelde wijken	Gemiddeld	% in gemiddelde wijken	Kansrijk	% in kansrijke wijken
Laag	92	33.2%	21	17.5%	11	8.5%
Gemiddeld	66	23.8%	21	17.5%	16	12.4%
Hoog	119	43%	78	65%	102	79.1%
Totaal	277	100%	120	100%	129	100%

Uit deze tabel blijkt dat meer dan de helft van de geïnterviewde populatie in achtergestelde wijken woont (277 respondenten op 526, wat overeenstemt met 53%). In kansrijke wijken komt zeer duidelijk tot uiting dat bijna 80% van de inwoners een hoog opleidingsniveau heeft en slechts 8,5% een laag opleidingsniveau. In achtergestelde wijken vinden we echter niet het omgekeerde, met een laag opleidingsniveau bij de meerderheid van de inwoners, maar veeleer een zeer heterogene situatie: 33% van de inwoners heeft een laag opleidingsniveau, 24% een gemiddeld opleidingsniveau en 43% een hoog opleidingsniveau. De gemiddelde wijken situeren zich tussen beide in: de bevolking lijkt op die in kansrijke wijken, maar er zijn grotere verschillen in opleidingsniveau.

We merken ook op dat de hoogopgeleiden vrij evenwichtig verdeeld zijn over de drie soorten woonwijken: 43% in achtergestelde wijken, 65% in gemiddelde wijken en 79% in kansrijke wijken. Maar de meerderheid van de personen met een laag opleidingsniveau (74%) is geconcentreerd in de achtergestelde wijken.

Tabel 5 geeft de verdeling van de inwoners van de drie soorten woonwijken volgens sociale klasse.

Sociale klasse	Type woonwijk					
	Achter-gesteld	% in achtergestelde wijken	Gemiddeld	% in gemiddelde wijken	Kansrijk	% in kansrijke wijken
1 (hoogst)	89	32.2%	62	52.1%	80	62.5%
2	62	22.5%	28	23.5%	29	22.7%
3	53	19.2%	15	12.6%	11	8.6%
4 (minst hoog)	72	26.1%	14	11.8%	8	6.3%
Totaal	276	100%	119	100%	128	100%

De situatie is vergelijkbaar, als we kijken naar de sociale klasse van de personen in de verschillende soorten wijken. In de kansrijke wijken vertegenwoordigen de personen die behoren tot de twee hoogste sociale klassen 85% van de inwoners, terwijl de personen die behoren tot de laagste sociale klassen slechts 15% van de totale populatie vormen.

In de achtergestelde wijken zijn de inwoners vrij evenwichtig verdeeld volgens sociale klasse: 55% behoort tot de hoogste twee sociale klassen en 45% tot de laagste sociale klassen. Ook in dit geval stellen we vast dat 77% van de personen uit de laagste sociale klasse (sociale klasse 4) in achtergestelde wijken woont. In achtergestelde wijken is de bevolking dus vrij gevarieerd op het vlak van sociale klasse, maar als we enkel kijken naar de bevolking uit de laagste sociale klassen, bemerken we dat deze zich bijna uitsluitend concentreert in achtergestelde wijken.

Anders gezegd, uitgaande van het opleidingsniveau en de sociale klasse, suggereert deze beschrijving van de populatie van de verschillende soorten woonwijken dat de personen met het hoogste opleidingsniveau en/of uit de hoogste sociale klassen, blijkbaar zowel in kansrijke als achtergestelde wijken kunnen wonen. Personen met het laagste opleidingsniveau en uit de laagste sociale klassen concentreren zich echter in achtergestelde woonwijken.

Tabel 6 presenteert de verdeling van de inwoners in de drie soorten woonwijken volgens de origine.

Tabel 6: Populatie van de verschillende soorten wijken volgens de origine						
Origine	Type woonwijk					
	Achter-gesteld	% in achtergestelde wijken	Gemiddeld	% in gemiddelde wijken	Kansrijk	% in kansrijke wijken
Belg	91	32.8%	53	44.2%	74	57.4%
EU	50	18.1%	33	27.5%	37	28.7%
Niet-EU	136	49.1%	34	28.3%	18	13.9%
Totaal	277	100%	120	100%	129	100%

In achtergestelde wijken is bijna 50% van de inwoners van niet-Europese origine, terwijl ze in kansrijke wijken slechts 14% van de bewoners vertegenwoordigen. In kansrijke wijken is bijna 60% van de inwoners van Belgische origine. We noteren dus een overwicht van de populatie van buitenlandse origine in achtergestelde en gemiddelde wijken, en, in tegenstelling daarmee, een overwicht aan personen van Belgische origine in kansrijke wijken.

Als we deze gegevens kruisen met die van de sociale klasse, bemerken we dat personen van niet-Europese origine, die in kansrijke wijken wonen, allemaal behoren tot de hoogste twee klassen. Dat geldt eveneens voor personen van Europese origine (uitgezonderd België) die wonen in kansrijke wijken, waar slechts 4 personen op 37 behoren tot de minst hoge sociale klassen. Anders gezegd, de bevolking in kansrijke wijken bestaat uit personen van Belgische origine (los van de sociale klasse) en uit personen van buitenlandse origine die behoren tot een hoge sociale klasse.

Tot slot presenteert tabel 7 de verdeling van de inwoners in de drie soorten wijken volgens de nationaliteit.

Tabel 7: Populatie van de verschillende soorten woonwijken volgens de nationaliteit						
Nationaliteit	Type woonwijk					
	Achter-gesteld	% in achtergestelde wijken	Gemiddeld	% in gemiddelde wijken	Kansrijk	% in kansrijke wijken
Belg	198	71.5%	77	64.2%	92	71.3%
EU	39	14.1%	31	25.8%	29	22.5%
Niet-EU	40	14.4%	12	10%	8	6.2%
Totaal	277	100%	120	100%	129	100%

We noteren dat het percentage van de inwoners met de Belgische nationaliteit in de kansrijke en achtergestelde wijken bijna identiek is en dat de verschillen in de soorten wijken vooral betrekking hebben op de populatie met een buitenlandse nationaliteit. In kansrijke wijken bezit slechts 6,2% van de inwoners een niet-Europese nationaliteit, tegenover 14,4% in achtergestelde wijken. Omgekeerd heeft 22,5% van de inwoners van kansrijke wijken een Europese nationaliteit (niet-Belgisch), tegenover 14,1% in achtergestelde wijken. We stellen dus vast dat personen met een niet-Europese nationaliteit zich veeleer concentreren in achtergestelde wijken, terwijl de personen met een Europese nationaliteit veeleer in kansrijke wijken wonen.

Hoofdstuk 3: **Gemeenschappelijke
waarden en burgerlijke
cultuur**

Dit hoofdstuk presenteert de belangrijkste resultaten van de eerste dimensie van de sociale cohesie, die steunt op gemeenschappelijke waarden en een burgerlijke cultuur. In het theoretische hoofdstuk vermeldden we al het basisidee van deze dimensie van de sociale cohesie: een hechte samenleving vereist dat de mensen die ertoe behoren, het gevoel moeten hebben dat ze gemeenschappelijke politieke, economische en sociale doelstellingen maar ook dezelfde principes en relatief vergelijkbare gedragscodes delen.

Om deze dimensie van de sociale cohesie te analyseren, hanteren we bepaalde indicatoren die vaak worden gebruikt om de sociale cohesie te meten op basis van gemeenschappelijke waarden en de burgerlijke cultuur. We focussen vooral op de volgende thematieken: steun voor het politieke systeem, interesse voor de politiek en politieke participatie, vertrouwen in de instellingen en ook in het algemeen, betrokkenheid bij publieke zaken. Dit engagement geeft aan dat de burgers vergelijkbare belangen delen en zich betrokken voelen bij publieke activiteiten en zaken. We kozen deze thematieken omdat de actieve participatie en de steun van de burgers voor het bestaande institutionele en politieke systeem, of omgekeerd, de onverschilligheid tegenover de instellingen en een algemeen gebrek aan belangstelling voor publieke zaken, interessante bedenkingen kunnen opleveren inzake de sociale cohesie in Brussel.

We stelden niet alleen vragen over het vertrouwen in de instellingen en de participatie van de Brusselaars aan politieke acties en aan verenigingen, maar gingen ook in op twee thematieken die een onderdeel vormen van de burgerlijke cultuur en volgens ons gaan over bijzonder delicate kwesties in verband met de Brusselse realiteit. De eerste thematiek gaat over het respecteren van de omgangsregels. Dit onderdeel van de burgerlijke cultuur is een interessant voorbeeld van de manier waarop de Brusselaars deze gedragscode delen. De tweede thematiek gaat over het respect voor het publieke domein en onderzoekt meer in detail de netheid van de publieke ruimte. In dit verband stelden we specifieke vragen over de manier waarop de netheid van de stad en de wijk worden gepercipieerd.

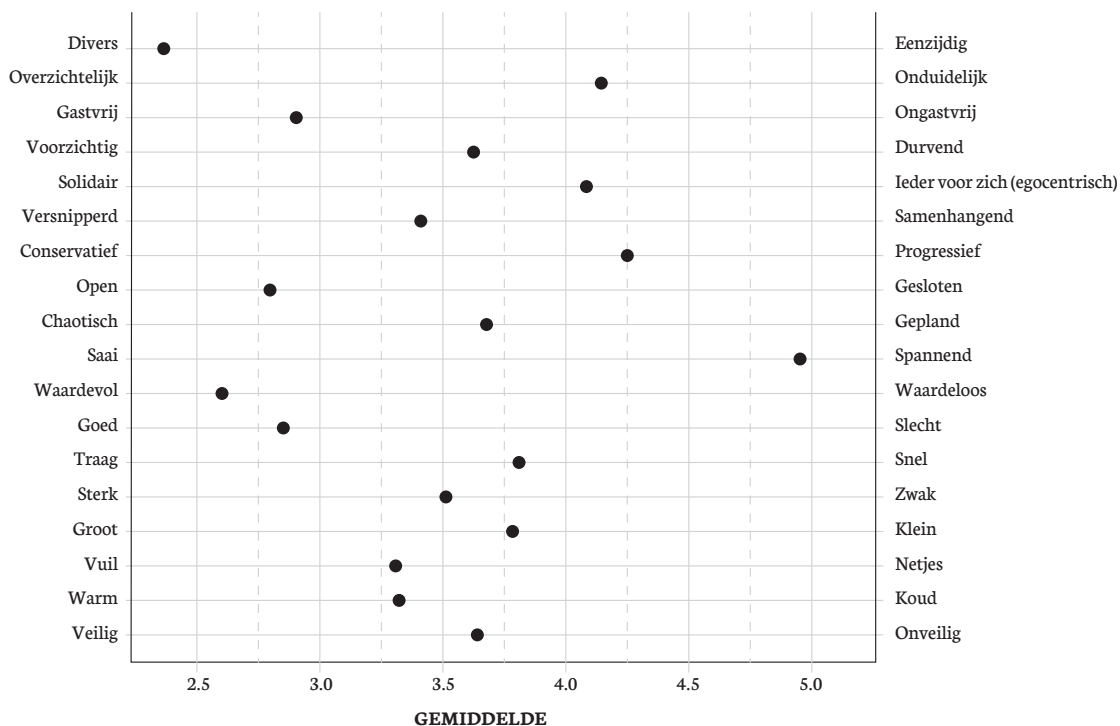
3.1. DEFINITIE VAN BRUSSEL

Vooraleer in te gaan op de resultaten van de enquête volgens de indicatoren aangaande de gemeenschappelijke waarden en de burgerlijke cultuur, presenteren we hier de antwoorden op de inleidende vraag bij de vragenlijst. Als inleiding op de vragen over de sociale cohesie vroegen we de deelnemers immers eerst om Brussel¹⁴ te definiëren volgens 18 paren van tegengestelde adjectieven, op een schaal tussen 1 en 7, waarbij aan elk uiteinde een van de twee adjectieven staat.

¹⁴ Om de tekst eenvoudig en licht te houden, gebruiken we in dit deel over de resultaten van de enquête, vaak de term “stad”, of gewoon “Brussel”, terwijl het altijd gaat over het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en over de 19 gemeenten die ertoe behoren. We bedoelen hier dus nooit de gemeente Brussel-stad (1000).

Figuur 1 presenteert de gemiddelden die werden toegekend aan elk adjectievenpaar.

Figuur 1: “Wat is Brussel voor u?”

Uit deze eerste vraag blijkt een vrij positieve kijk op het Gewest. De meest uitgesproken meningen, die zich situeren aan de uiteinden van de grafiek, hebben betrekking op positieve adjectieven; geen enkel negatief adjectief werd even uitgesproken beoordeeld. In het algemeen definiëren de Brusselaars Brussel als een stad die divers, spannend, waardevol, open, vriendelijk en gastvrij is. De sterkste consensus betreft de adjectieven «divers» en «spannend».

Ondanks deze globaal positieve kijk op de stad, observeren we significante verschillen voor meerdere adjectievenparen volgens de individuele kenmerken van de respondenten. In verband met de thematieken die aan bod komen in de enquête, wordt dat bijvoorbeeld geïllustreerd door het verschil bij de adjectievenparen veiligheid/onveiligheid en vuil/net.

Aldus is er bij het continuüm van veiligheid naar onveiligheid een significant verschil volgens het geslacht¹⁵, met vrouwen die Brussel minder veilig vinden, én volgens de verblijfsduur in de stad¹⁶, met mensen die al langer in Brussel wonen en de stad minder veilig vinden.

15 Independent sample T-test : p = 0.042.

16 One-way ANOVA: p = 0.000.

Bij het continuüm van vuil naar net is er een significant verschil dat toe te schrijven is aan de interactie tussen origine en verblijfsduur, met mensen van Belgische origine die al langer in de stad wonen en ze vuiler vinden, in vergelijking met de andere respondenten¹⁷.

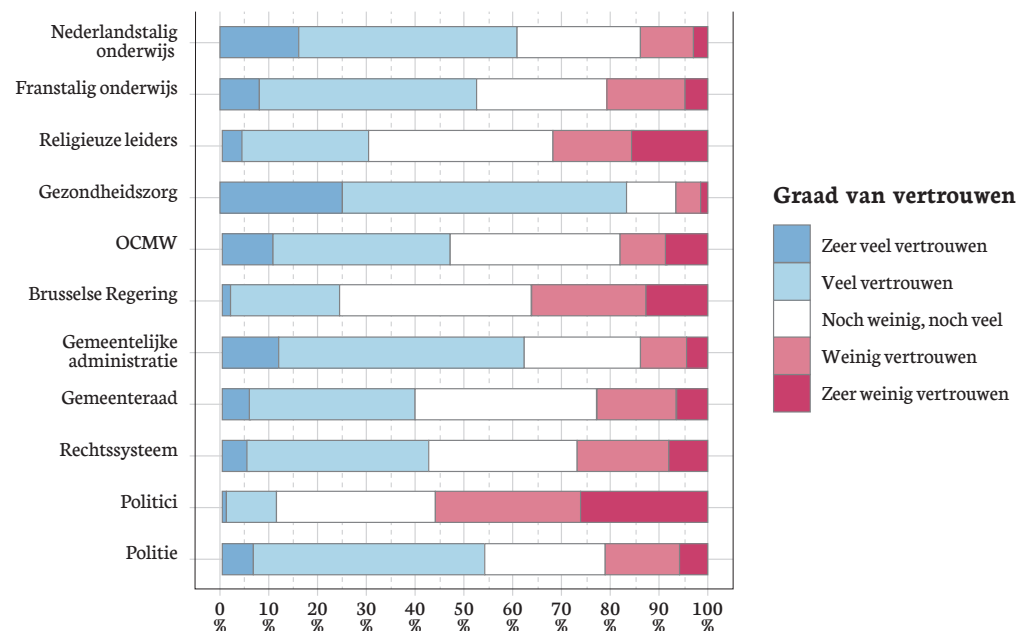
Ter afsluiting van deze presentatie van de eerste vraag, blijkt uit de analyse van de antwoorden ook dat de mensen uit kansrijke wijken de stad negatiever bekijken. Bij meerdere adjectievenparen is er immers een significant verschil volgens het soort woonwijk. De inwoners van kansrijke wijken vinden Brussel veeleer zwakker (vs. sterker), chaotischer (vs. meer gepland), meer versnipperd (vs. meer samenhangend) en onduidelijker (vs. overzichtelijker)¹⁸.

3.2. VERTROUWEN IN DE INSTELLINGEN

De eerste thematiek binnen de dimensie ‘gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur’ gaat over het vertrouwen van de Brusselaars in de instellingen. We vroegen aan de deelnemers in welke mate ze vertrouwen hadden in elf instellingen die bepalend zijn voor hun leven in Brussel.

Figuur 2 plaatst de antwoorden van de Brusselaars op een schaal die gaat van «erg weinig vertrouwen» tot «enorm veel vertrouwen».

Figuur 2: Vertrouwen in bepaalde instellingen in Brussel

17 Two-way ANOVA: $p = .000$, interactie $p = .002$, origine $p = .000$, verblijfsduur $p = .018$.

18 One-way ANOVA: sterk/zwak, $p = .038$; chaotisch/gepland, $p = .003$; versnipperd/samenhangend, $p = .001$; overzichtelijk/onduidelijk, $p = .046$.

Zoals blijkt uit de grafiek hebben de Brusselaars het meeste vertrouwen in de gezondheidszorg in de stad, met 83,4% van de mensen, dat verklaart er een sterk tot zeer sterk vertrouwen in te hebben. Daarnaast hebben de Brusselaars een vrij sterk vertrouwen in het Franstalig en het Nederlandstalig onderwijs, het OCMW, het gemeentebestuur, de gemeenteraad, het rechtsapparaat en de politie¹⁹.

Van de instellingen op deze lijst hebben de Brusselaars het minste vertrouwen in de Brusselse regering en de Brusselse politici. Het gebrek aan vertrouwen is bijzonder sterk tegenover de politici: 49,4% van de respondenten heeft weinig of zeer weinig vertrouwen in hen, tegenover slechts 10,5% dat zijn vertrouwen bevestigt. In de Brusselse regering heeft 32,5% van de respondenten geen vertrouwen, tegenover 22,1% dat aangeeft er wel vertrouwen in te hebben.

Globaal weerspiegelen deze resultaten diegene van de meest recente opinieonderzoeken in Europa: in de meerderheid van de Europese landen hebben de burgers een matig vertrouwen in de lokale regeringen. Om een recent voorbeeld te geven: als we onze resultaten vergelijken met die van de *Special Eurobarometer 2017*, die het vertrouwen in de regering en het gerechtelijk apparaat analyseert, blijkt het vertrouwen in de regering over het algemeen lager te zijn dan dat in het rechtssysteem. Hoewel het vertrouwen in het rechtssysteem vrij precies overeenstemt met de resultaten van de *Eurobarometer* voor België, ligt het vertrouwen in de regering hier lager tegenover de resultaten van de *Eurobarometer* (met slechts 22% positieve antwoorden, tegenover 45% in de *Eurobarometer*, en veel meer mensen die geen bepaalde mening hebben of geen vertrouwen hebben).

Uit de analyse van de gegevens volgens de sociodemografische kenmerken van de deelnemers blijkt dat het gebrek aan vertrouwen in de politici vrij algemeen is. Toch is er ook een significant verschil: bij mensen met de Belgische nationaliteit en mensen van Belgische origine is het gebrek aan vertrouwen nog meer uitgesproken, in vergelijking met de andere respondenten²⁰.

Aangaande de Brusselse regering zijn er opvallende verschillen volgens de sociale klasse en de verblijfsduur in Brussel. Ten eerste is er een omgekeerde verhouding tussen de sociale klasse en het vertrouwen: wie tot de laagste sociale klassen behoort, heeft een sterker vertrouwen in de regering en vice versa²¹. Ten tweede is het vertrouwen het laagst bij mensen die al langere tijd in Brussel wonen²².

19 Inzake het vertrouwen in religieuze leiders, het Nederlandstalig onderwijs en het OCMW, signaleren we dat velen geen antwoord gaven (respectievelijk 20%, 34% en 45%).

20 Kruskal Wallis test: nationaliteit, $p = .012$; origine, $p = .008$.

21 Kruskal Wallis test: $p = .015$.

22 Kruskal Wallis test: $p = .001$.

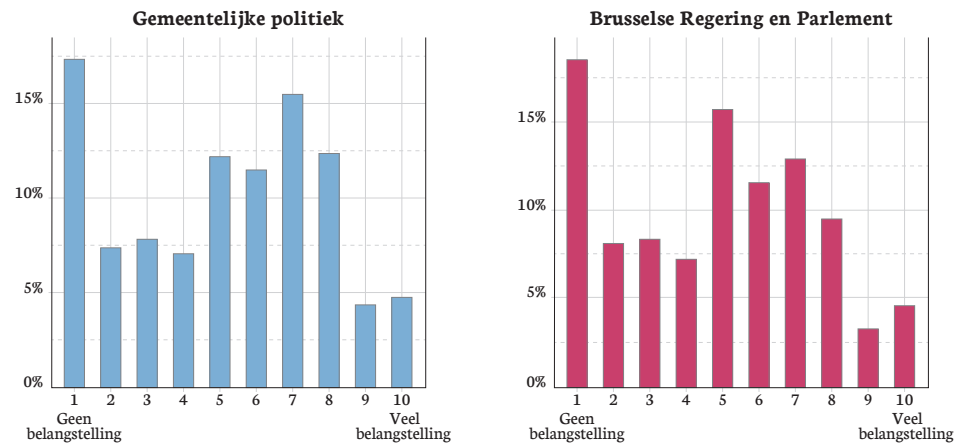
3.3. BURGERPARTICIPATIE

De tweede thematiek binnen deze eerste dimensie van de sociale cohesie onderzoekt in welke mate de inwoners van Brussel geïnteresseerd zijn in de lokale politiek en in welke mate ze actief deelnemen aan het politieke en verenigingsleven in de stad - via politieke acties of via actieve of passieve participatie in de verenigingswereld. In dit geval gaat het dus over vragen die peilen naar de belangstelling, maar ook naar de mate en het soort actief engagement dat de Brusselaars vooral tegenover de problematische aspecten van hun stad, vertonen.

Interesse in instellingen

Figuur 3 geeft een beeld van de interesse van de inwoners van Brussel in de lokale politiek, met name de gemeentepolitiek en de Brusselse regering en het Brussels parlement.

Figuur 3: Interesse voor lokale instellingen

De interesse voor de twee soorten instellingen is vergelijkbaar en vrij gevarieerd: de meeste antwoorden situeren zich tussen 5 en 8 op een schaal van 1 tot 10. Voor de twee soorten instellingen noteren we echter ook dat een groot deel van de respondenten (17,3% voor de gemeentepolitiek en 18,6% voor de Brusselse regering) er geen enkele belangstelling voor heeft²³.

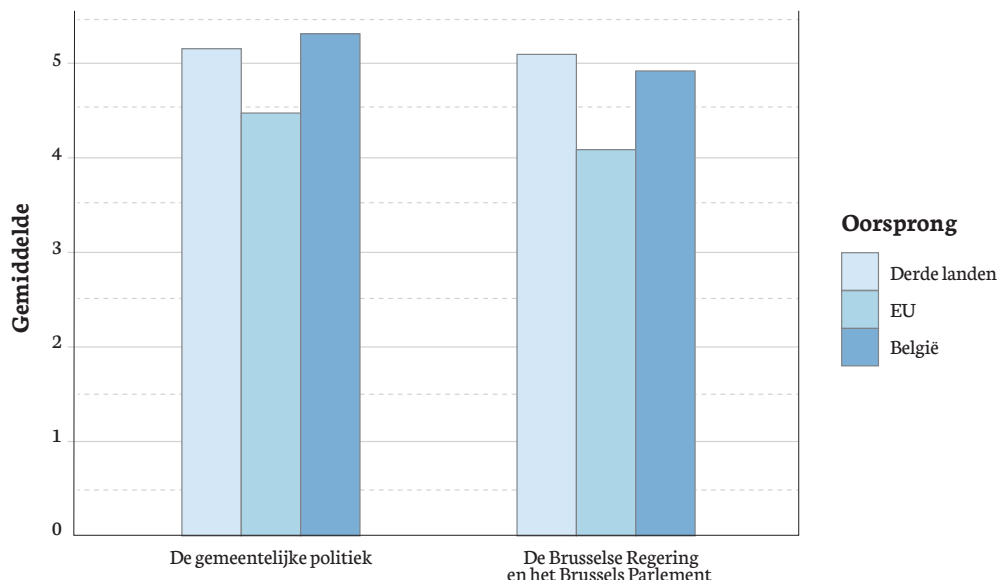
De analyse van de antwoorden volgens de individuele kenmerken van de deelnemers laat significante verschillen zien volgens de sociale klasse en het opleidingsniveau. De mensen met de sterkste interesse in de twee soorten instellingen, zijn de mensen die behoren tot de twee hoogste sociale klassen en de mensen met het hoogste opleidingsniveau²⁴.

²³ We signaleren dat dit ook een van de redenen was waarom mensen niet wilden deelnemen aan de enquête: 16% van de gecontacteerde mensen verklaarde niet te willen antwoorden omdat ze niet geïnteresseerd waren in de regering.

²⁴ Sociale klasse: gemeentepolitiek, One-way ANOVA: $p = .000$; regering, One-way ANOVA: $p = .042$. Opleidingsniveau: gemeentepolitiek, One-way ANOVA: $p = .000$; regering, One-way ANOVA: $p = .009$.

Tot slot constateren we ook een significant verschil volgens de origine en de nationaliteit van de respondenten²⁵. Figuur 4 focust op het interesseverschil in de twee instellingen volgens de origine.

Figuur 4: Interesse voor de gemeentepolitiek en voor de Brusselse regering volgens de origine

Zoals blijkt uit de grafiek hebben mensen van Europese origine (uitgezonderd België) het minst interesse in de twee lokale instellingen, in vergelijking met mensen van Belgische of niet-Europese origine²⁶. Volgens de nationaliteit is dit verschil nog meer uitgesproken: mensen met een Europese nationaliteit (uitgezonderd België) tonen duidelijk minder interesse, in vergelijking met inwoners van andere nationaliteiten²⁷.

Actieve burgerparticipatie

Actieve politieke participatie is een integraal onderdeel van deze sectie over de burgerlijke cultuur. In dit verband vroegen we aan de Brusselaars of ze tijdens de afgelopen 5 jaar politieke acties hadden ondernomen, zoals contact opnemen met een politicus of een politieke partij, deelnemen aan een protestactie of een manifestatie rond een stedelijke problematiek, deelnemen aan een actie met personen die rond Brusselse thematieken dezelfde zorgen delen, ondertekenen van een petitie of lid worden van een Facebookgroep rond een Brusselse problematiek.

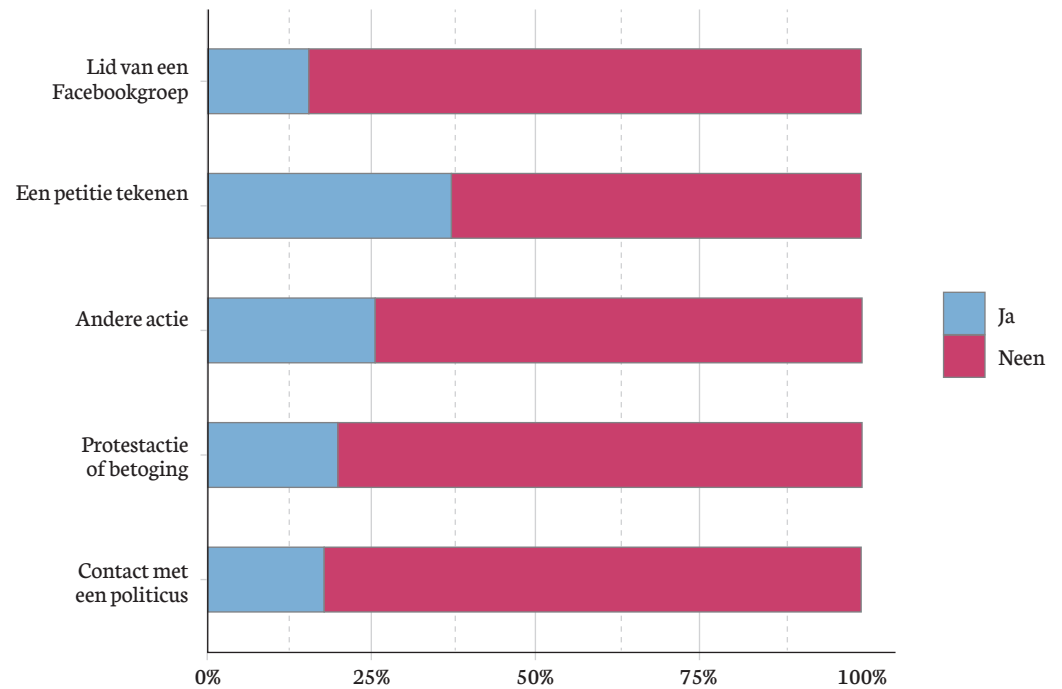
²⁵ Nationaliteit: gemeentepolitiek, One-way ANOVA: $p = .009$; regering, One-way ANOVA: $p = .001$. Origine: gemeentepolitiek, One-way ANOVA : $p = .023$; regering, One-way ANOVA: $p = .004$.

²⁶ Tukey test: tussen EU en niet-EU, $p=0.002$; tussen EU en België, $p=0.016$.

²⁷ Wanneer de verschillen volgens de origine en volgens de nationaliteit vergelijkbaar zijn, geven we voorrang aan de origine omdat we daar over meer respondenten beschikken.

Figuur 5 laat zien in welke mate de respondenten deelnamen aan vijf soorten politieke actie.

Figuur 5: Politieke acties ondernomen door de burgers

De participatie aan de vijf soorten acties die werden voorgesteld aan de respondenten, varieert tussen 15% voor diegenen die Facebooklid werden rond een Brusselse problematiek en 37% die een petitie in verband met Brussel ondertekenden.

De analyse van de antwoorden volgens de sociodemografische kenmerken van de deelnemers laat zien dat de mensen met een hoog opleidingsniveau het meest deelnamen aan de vijf soorten politieke acties²⁸. Naargelang van de deelname aan de eerste, tweede en vierde soort acties (lid worden van Facebook, een petitie ondertekenen en deelnemen aan een manifestatie), is er bovendien een significant verschil volgens de sociale klasse²⁹, waarbij de mensen die tot de hoogste sociale klassen behoren, het meest participeerden, en volgens de origine³⁰, waarbij de mensen van Belgische en Europese origine het meest participeerden.

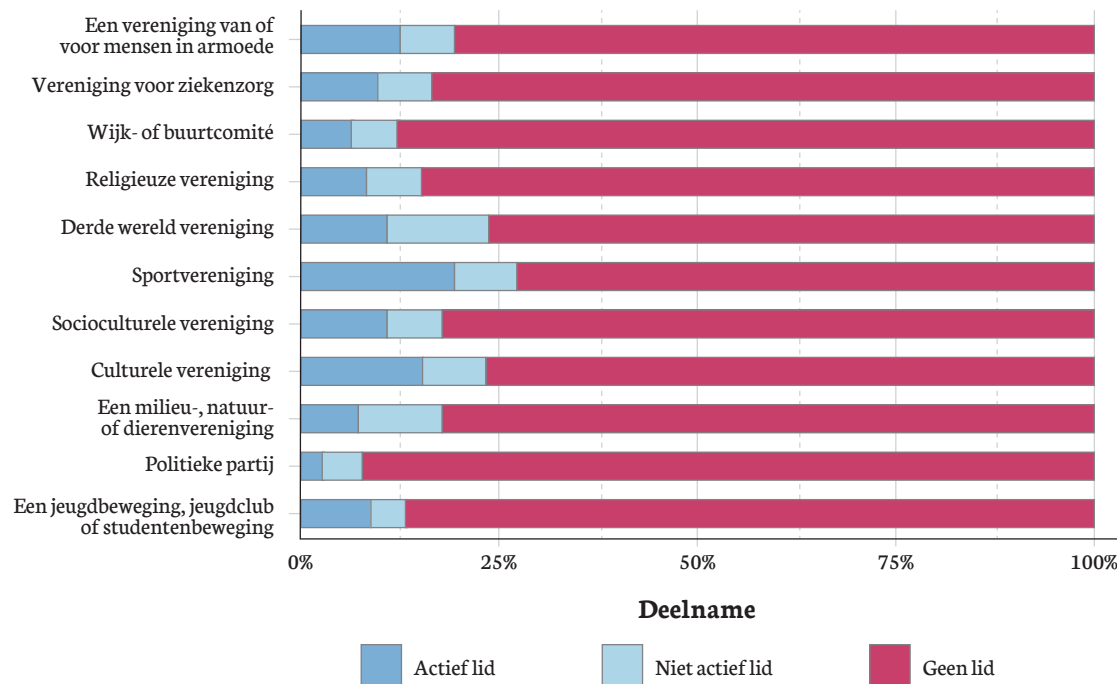
28 Chi-square: p1 = .011, p2 = .000, p3 = .028, p4 = .000, p5 = .000.

29 Chi-square: p1 = .001, p2 = .000, p3 = .001.

30 Chi-square: p1 = .039, p2 = .001, p3 = .016.

Inzake de participatie aan verschillende soorten verenigingen, vroegen we aan de Brusselaars om aan te geven of ze behoren tot een of meer verenigingen en welk soort engagement ze hebben (actieve of niet-actieve leden). Figuur 6 geeft een beeld van de deelname aan de verschillende soorten verenigingen die werden voorgesteld aan de respondenten.

Figuur 6: Deelname aan verschillende soorten verenigingen

Zoals bij de actieve politieke participatie, is de deelname eveneens matig: ze varieert tussen 7,7% voor politieke partijen en 27% voor sportverenigingen, het hoogste participatiecijfer.

Mannen zijn in vergelijking met vrouwen het meest actief in sportverenigingen (61,5% tegen 38,5%)³¹. Bovendien nemen mensen uit de hoogste sociale klassen, het meest deel aan dit soort verenigingen (75%)³². Bij de verdeling van de antwoorden volgens het opleidingsniveau en de sociale klasse, noteren we dat de participatie van vrouwen toeneemt met het opleidingsniveau en de sociale klasse, hoewel mannen telkens actiever blijven dan vrouwen. Van de vrouwen die actief lid zijn van een sportvereniging, heeft 70,7% een hoog opleidingsniveau en slechts 17% een laag opleidingsniveau. Evenzo behoort 78% van de vrouwen die actief lid zijn van een sportvereniging, tot de hoogste twee sociale klassen.

Bij de culturele en sociaal-culturele verenigingen zijn het eens te meer de mensen die behoren tot de hoogste sociale klassen en de mensen met het hoogste opleidingsniveau, die het meest actief zijn³³.

31 Wilcoxon-Mann Whitney test: p = .003.

32 Kruskal Wallis test: p = .031.

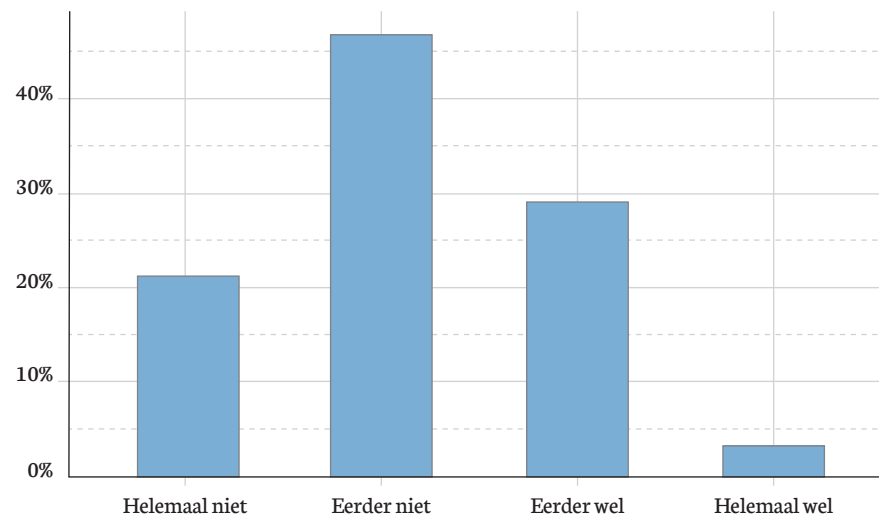
33 Culturele verenigingen: sociale klasse, Kruskal Wallis test: p = .026; opleidingsniveau, Kruskal Wallis test: p = .013. Sociaal-culturele verenigingen: sociale klasse, Kruskal Wallis test: p = .004; opleidingsniveau, Kruskal Wallis test: p = 0.001.

Als we meer in detail gaan kijken naar verenigingen die armoede bestrijden, is er een significant verschil volgens het soort woonwijk: mensen die in achtergestelde wijken wonen, zijn actiever, in vergelijking met mensen die in andere soorten wijken wonen³⁴. Als we de woonwijk combineren met het opleidingsniveau, stellen we vast dat dit laatste geen bijzonder effect heeft op het actieve lidmaatschap van dit soort vereniging en dat het effect dus enkel toe te schrijven is aan het soort woonwijk³⁵.

3.4. VERKEERSREGELS

Binnen deze eerste dimensie over de burgerlijke cultuur, vroegen we ook of de verkeersregels worden nageleefd. We begonnen met de vraag naar de mate waarin de Brusselaars vinden dat hun medeburgers de verkeersregels respecteren. Figuur 7 presenteert de antwoorden van de deelnemers, volgens een schaal van 1 tot 4, waarbij 1 betekent dat de mensen de verkeersregels helemaal niet respecteren en 4 dat ze die volledig respecteren.

Figuur 7: “Vindt u dat de mensen in Brussel de verkeersregels respecteren?”

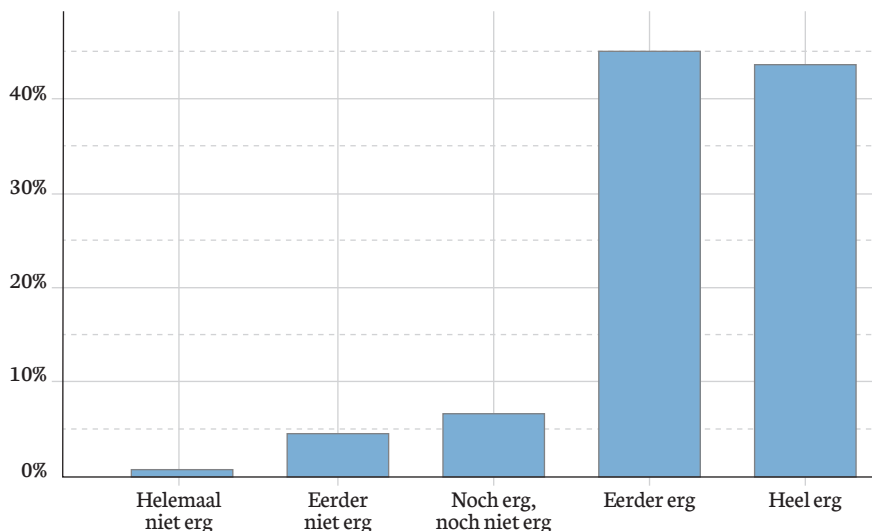
Uit de grafiek blijkt dat de meerderheid van de Brusselaars denkt dat de mensen in Brussel de verkeersregels niet respecteren, aangezien 65% van de respondenten koos voor het antwoord «helemaal niet» of «eerder niet».

³⁴ Kruskal Wallis test: $p = 0.005$.

³⁵ Tot de actieve leden van dit soort vereniging in de achtergestelde e wijken, behoren 10% van de mensen met een laag opleidingsniveau, 21% van de mensen met een gemiddeld opleidingsniveau en 18% van de mensen met een hoog opleidingsniveau. Het verschil tussen de percentages is niet significant: dit suggereert dat het waarschijnlijker is dat iemand die in een achtergestelde buurt woont, lid is van dit soort vereniging (3-sample test for equality of proportions, $p = .1075$). We hebben ook een lineaire regressie uitgevoerd met het soort wijk en het opleidingsniveau als onafhankelijke variabelen, die deze resultaten bevestigt.

Vervolgens vroegen we of ze het erg vinden als de verkeersregels niet gerespecteerd worden. Figuur 8 toont de antwoordpercentages, op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 betekent dat een inbreuk op de verkeersregels helemaal niet erg is en 5 dat dit zeer erg is.

Figuur 8: “Vindt u het erg als iemand de verkeersregels negeert?”

Uit de grafiek blijkt dat de antwoorden in dezelfde richting gaan, met bijna 90% van de respondenten die het niet volgen van de verkeersregels een ernstige inbreuk vindt.

Hoewel een grote meerderheid van de mensen antwoordt dat een inbreuk op de verkeersregels ernstig is, noteren we een significant verschil volgens het soort woonwijk: mensen die in kansrijke wijken wonen vinden het minder ernstig, in vergelijking met mensen die in andere soorten wijken wonen³⁶. In de kansrijke wijken ging het om 10% van de inwoners, tegenover 3,3% van de inwoners in de achtergestelde wijken.

Als we enkel kijken naar het verschil tussen de mensen die «eerder ernstig» en zij die «zeer ernstig» antwoordden, zijn het de mensen die behoren tot de laagste sociale klassen, die het overtreden van de verkeersregels zeer ernstig vinden³⁷.

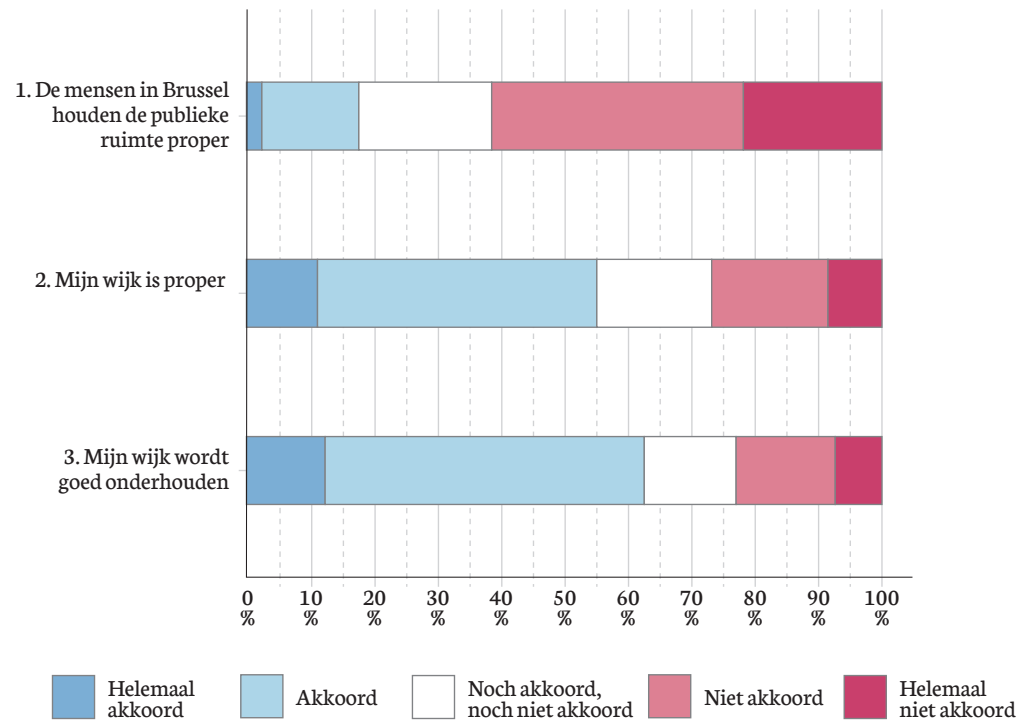
36 Kruskal Wallis test: p = .005.

37 Kruskal Wallis test: p = .009.

3.5. NETHEID

Om te onderzoeken of het publieke domein wordt gerespecteerd, wat meer algemeen te maken heeft met goed burgerschap, vroegen we de Brusselaars wat ze dachten over de netheid van de stad en van hun wijk. Figuur 9 laat zien hoe werd geantwoord op drie beweringen over de netheid van de publieke ruimte in Brussel en in de eigen wijk.

Figuur 9: Perceptie van de netheid van de stad en de eigen wijk

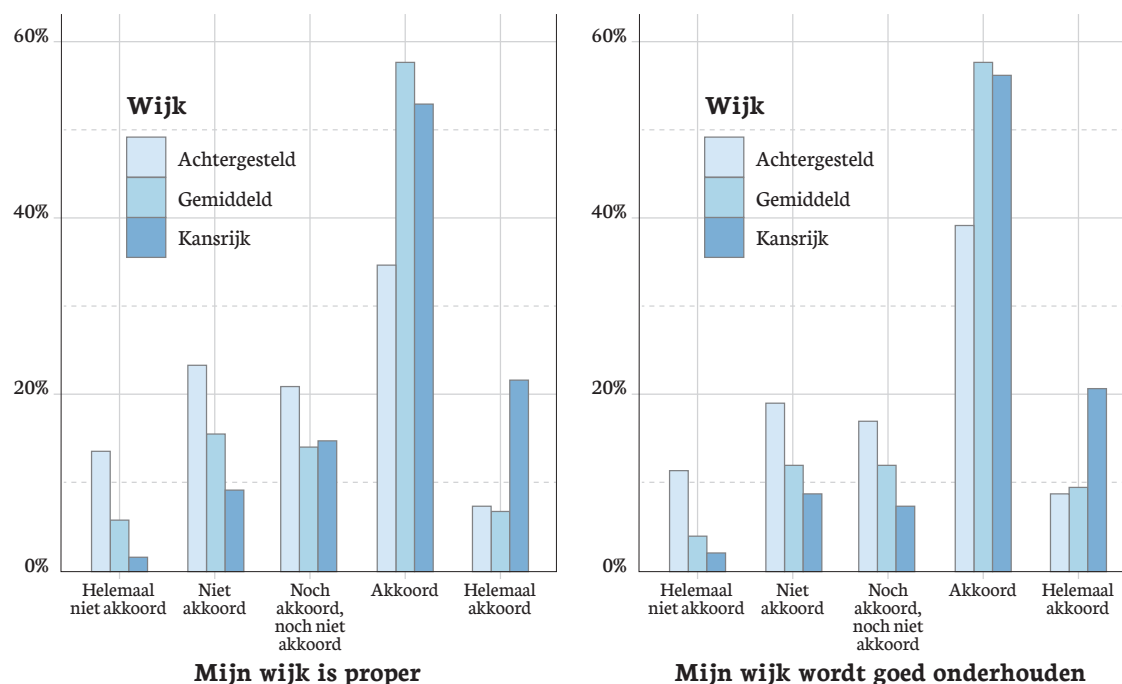

Wat de eerste bewering betreft («De mensen in Brussel houden de publieke ruimte proper»), denkt 61,3% van de respondenten dat de mensen in Brussel de publieke ruimte niet proper houden, tegenover slechts 17,5% dat vindt dat de mensen de netheid van de publieke ruimte respecteren. In tegenstelling daarmee, blijkt uit de andere twee beweringen, over de netheid in de wijk, dat de mensen globaal positiever zijn over de netheid in hun wijk. Respectievelijk 55% en 62,3% gaat akkoord met de bewering dat hun wijk proper is en dat hij goed onderhouden wordt, tegenover respectievelijk slechts 27,2% en 23,4% die een negatieve mening hebben.

Bij het bekijken van de twee beweringen over de netheid van de wijk, merken we echter een significant verschil volgens het soort wijk en volgens het opleidingsniveau³⁸. Globaal gezien gaan de mensen die in achtergestelde wijken wonen en de mensen met een laag opleidingsniveau minder akkoord met de twee beweringen: zij vinden dat hun wijk niet proper, en ook niet onderhouden is. Figuur 10 toont het verschil in perceptie van de netheid van de wijk volgens het soort woonwijk.

³⁸ Soort woonwijk: Kruskal Wallis test: $p_1 = .000$, $p_2 = .000$. Opleidingsniveau: Kruskal Wallis test: $p_1 = .013$, $p_2 = .014$.

Figuur 10: Perceptie van de netheid van de wijk, per soort woonwijk

Inzake de eerste bewering («mijn wijk is proper»), meent 37,2% van de mensen die in achtergestelde wijken wonen dat hun wijk niet proper is, tegenover 10,9% van de personen die in kansrijke wijken wonen. Inzake de tweede bewering («mijn wijk wordt goed onderhouden»), meent 32% van de personen die in achtergestelde wijken wonen, dat hun wijk niet goed onderhouden wordt, tegenover 11,6% van de mensen die in kansrijke wijken wonen.

Uit de multivariate analyse waarin we de combinatie van het soort wijk en het opleidingsniveau samen bekijken, blijkt dat iemand die in een achtergestelde wijk woont de netheid van de wijk meer waarschijnlijk negatief inschat, én dat het opleidingsniveau geen significant effect heeft³⁹. Bij een gelijk opleidingsniveau, denken mensen die in achtergestelde wijken wonen vaker dat hun wijk niet proper is en ook niet goed wordt onderhouden. In dit geval hangt de perceptie van de netheid in de wijk dus meer af van het soort woonwijk.

Dat de netheid van de publieke ruimte een bijzonder netelig thema is, blijkt ook uit de antwoorden op een laatste vraag die peilde naar het belang dat de Brusselaars hechten aan het onderhouden van een nette publieke ruimte. De meerderheid van de Brusselaars verklaarde immers dat ze dit soort inbreuk bijzonder ernstig vindt (48,8% van de respondenten antwoordde 10, volgens een schaal van 1 - «helemaal niet ernstig» - tot 10 - «bijzonder ernstig»).

³⁹ Van de mensen die in achtergestelde wijken wonen, gaat 37% van de personen met een laag opleidingsniveau, 38% van de personen met een gemiddelde opleidingsniveau en 37% van de personen met een hoog opleidingsniveau niet akkoord met de bewering «mijn wijk is proper». Het verschil tussen de percentages is echter niet significant, wat suggereert dat het waarschijnlijker is dat iemand die in een achtergestelde wijk woont, niet akkoord gaat met deze bewering (3-sample test for equality of proportions, $p = .9911$). We hebben ook een ordinale logistische regressie uitgevoerd met het soort wijk en het opleidingsniveau als onafhankelijke variabelen. Het model bevestigt dat er inderdaad een effect is van het soort wijk, en niet van het opleidingsniveau (effect achtergestelde wijk, $p = .000$).

3.6. SAMENVATTING VAN DE DIMENSIE ‘GEMEENSCHAPPELIJKE WAARDEN EN BURGERLIJKE CULTUUR’

In dit eerste deel gingen we in op de thematieken binnen de dimensie gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur. We vroegen naar het vertrouwen en de interesse van de Brusselaars in de Brusselse instellingen en de lokale politiek, en ook naar hun actieve participatie aan het politieke leven en in de verenigingswereld. Vervolgens stelden we specifieke vragen over het respect voor de omgangsregels en over de perceptie van de netheid in Brussel en in de wijk.

Uit de resultaten voor de vragen rond het vertrouwen in de instellingen blijkt dat de Brusselaars veeleer vertrouwen hebben in de Brusselse instellingen (gezondheidszorg, gemeentebestuur, rechtsapparaat, politie en onderwijs), maar dat geldt niet voor de Brusselse regering en vooral niet voor de politici van Brussel, waarin ze weinig vertrouwen hebben. Uit de resultaten voor de vragen over de gemeentepolitiek en de Brusselse regering blijkt een vrij gevarieerde interesse (die toeneemt met het opleidingsniveau), maar daarnaast blijkt ook dat een deel van de Brusselse bevolking helemaal niet geïnteresseerd is in de lokale politiek.

Bij de actieve politieke participatie en de burgerparticipatie in verschillende soorten lokale verenigingen, noteren we een matige participatie. Ze varieert volgens het soort politieke actie en het soort vereniging, en ook volgens de individuele kenmerken van de respondenten (mensen met een hoger opleidingsniveau participeren over het algemeen meer).

Als we ervan uitgaan dat de sociale cohesie in een samenleving inhoudt dat alle leden van een hechte samenleving een sterk vertrouwen hebben in het bestaande politieke systeem, dan blijkt uit de resultaten dat de sociale cohesie in Brussel vrij zwak is. Als we uitgaan van de actieve participatie in de verenigingswereld en de politieke belangstelling als indicatoren van sociale cohesie, dan blijkt uit de resultaten niet alleen dat een grote meerderheid van de Brusselaars zich niet actief inzet in verenigingen of in de politiek, maar ook dat een deel van hen zich afwendt van de politiek. Deze laatste elementen kunnen inderdaad worden geïnterpreteerd als een signaal van een zwakke sociale cohesie.

Voor een correcte interpretatie van deze resultaten, moeten we twee elementen in het achterhoofd houden. Aan de ene kant is het geringe vertrouwen in politici en in het politieke systeem, in vergelijking met andere instellingen, niet eigen aan België, en ook niet aan Brussel, en sluit dit aan bij de bevindingen van enquêtes in andere landen en op het internationale niveau. Aan de andere kant kan het ook te maken hebben met twee potentiële bronnen van vertekening (zie hoofdstuk 2 over de oververtegenwoordiging van mensen met een hoog opleidingsniveau en over het feit dat mensen die deelnemen aan enquêtes doorgaans meer belangstelling hebben voor de instellingen); dat betekent dat de resultaten over de belangstelling voor de instellingen een vertekend beeld van de werkelijkheid kunnen geven.

Uit het deel over de burgerlijke cultuur en het respect voor de omgangsregels in het bijzonder blijkt dat de Brusselaars vinden dat deze regels in de stad niet genoeg worden gerespecteerd. Over het algemeen wordt dat beschouwd als een gebrek aan burgerlijke cultuur, een teken van een geringe inzet voor de collectiviteit en dus een zwakke sociale cohesie. Die vaststelling geldt ook voor de netheid van de publieke ruimte in Brussel, die volgens de Brusselaars onvoldoende gerespecteerd wordt. Als we de resultaten bekijken in het licht van de sociale cohesie, is de perceptie van de Brusselaars aangaande het respect voor het publieke domein dus globaal gezien vrij negatief. Dat kan een teken zijn van een zwakke sociale cohesie en van een gebrek aan respect voor het publieke domein.

Bij de vraag over de netheid van de publieke ruimte duiken er twee interessante elementen op. Ten eerste wordt de netheid van de stad en die van de eigen wijk duidelijk anders ingeschat: de wijk wordt doorgaans positiever bekeken. Ten tweede: ondanks een positievere kijk op de netheid en het onderhoud van de wijken, vinden mensen die in achtergestelde wijken wonen, ongeacht hun sociodemografische kenmerken, dat hun wijk niet goed wordt onderhouden. Dat kan erop wijzen dat er een probleem is met de netheid en het onderhoud van sommige wijken in de stad, wat dan weer te maken kan hebben met de herverdeling van de welvaart en het gebrek aan middelen in achtergestelde gebieden.

Hoofdstuk 4: **Sociale orde en
sociale controle**

Een tweede dimensie die we gebruiken om de sociale cohesie in Brussel te definiëren heeft betrekking op de sociale orde en de sociale controle.

Zoals werd aangestipt in het eerste hoofdstuk kan de sociale orde kenmerkend zijn voor een hechte samenleving omdat ze bedoeld is om conflicten te vermijden. In een hechte samenleving zouden mensen zich veilig voelen omdat de solidariteit ook beschermt tegen externe aanvallen, en omdat de mensen zich onderling solidair voelen en er geen conflicten zijn tussen individuen en groepen.

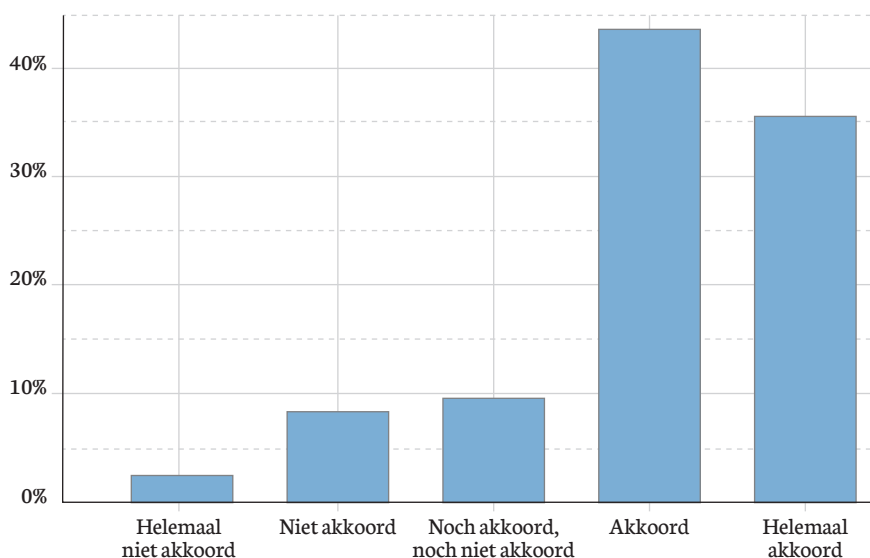
Het gaat hier dus ook over integratie, interculturaliteit, vertrouwen in mensen en relaties tussen individuen. Net zoals bij de andere dimensies delen de leden van een hechte samenleving soortgelijke doelstellingen en zijn ze dus geneigd om onderling en tussen groepen samen te werken om die doelstellingen te halen. In deze optiek zijn de verdraagzaamheid tussen individuen en groepen, en ook het respecteren van de diversiteit en de verschillen fundamenteel voor het handhaven van de sociale orde en vormen ze bijgevolg een indicator voor de sociale cohesie.

Daarom onderzoeken we de sociale orde en de sociale controle in het algemeen via een reeks thematieken die we relevant vinden voor onze enquête: het veiligheids- en onveiligheidsgevoel, met vooral vragen over de publieke ruimte (in de stad en in de wijk), het vertrouwen in de mensen, en de interculturele relaties tussen groepen. Aansluitend bij de motivatie voor deze enquête, stellen we hier ook vragen in verband met de aanslagen van 22 maart 2016.

4.1. VEILIGHEIDSGEVOEL

Een eerste vraag peilde in het algemeen naar het veiligheidsgevoel van de inwoners in hun huis. Figuur 11 presenteert de antwoorden van de deelnemers op deze eerste vraag.

Figuur 11: “Ik voel mij thuis veilig”

Uit de grafiek blijkt globaal dat de Brusselaars zich thuis veilig voelen: 79,1% gaat akkoord met deze bewering. Hoewel het gaat om een meerderheid van de antwoorden, noteren we toch dat 11,3% van de respondenten verklaart zich thuis niet veilig te voelen. Ook al kan de vage formulering aanleiding geven tot verschillende interpretaties, toch lijkt een deel van de bevolking zich onveilig te voelen in de eigen woning.

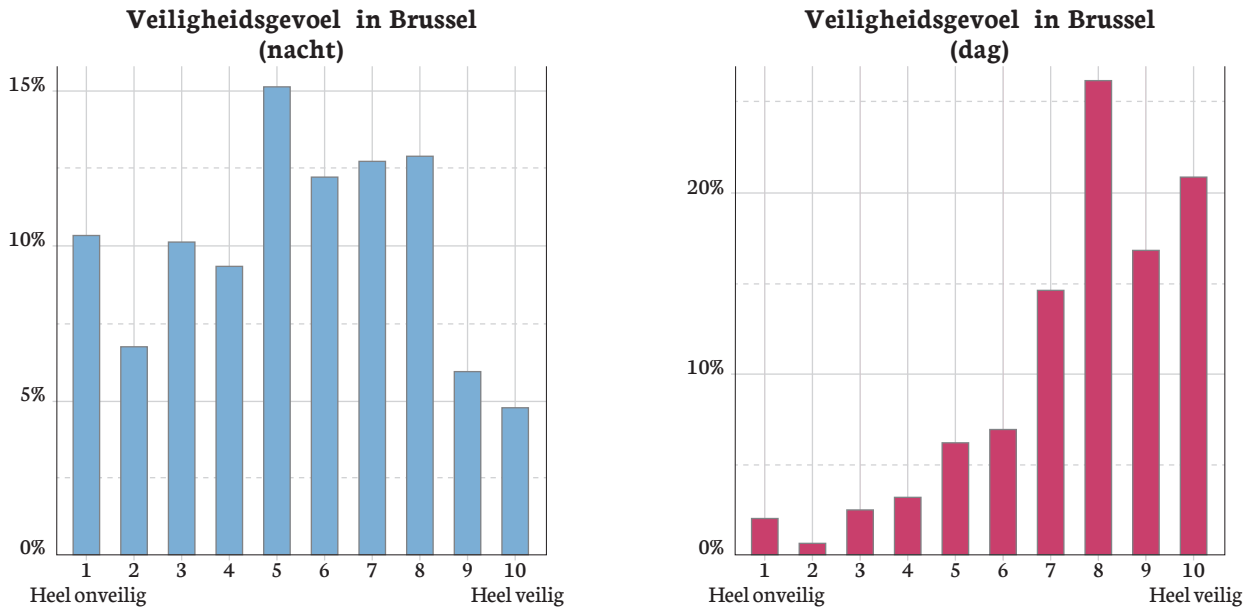
Uit een analyse van de antwoorden blijkt een significant verschil volgens het soort wijk: mensen die in achtergestelde wijken wonen, voelen zich thuis minder veilig⁴⁰. Als we echter het soort woonwijk koppelen aan het opleidingsniveau, noteren we dat mensen met een laag opleidingsniveau zich minder veilig voelen. We zien dus dat het onveiligheidsgevoel in achtergestelde wijken toeneemt bij mensen met een lager opleidingsniveau. Dat toont aan dat het opleidingsniveau een effect heeft op het veiligheidsgevoel⁴¹.

⁴⁰ Kruskal Wallis test: $p = .001$.

⁴¹ Van de mensen die in achtergestelde wijken wonen, voelt 22% van diegenen met een laag opleidingsniveau, 12% van diegenen met een gemiddeld opleidingsniveau en 7% van diegenen met een hoog opleidingsniveau zich thuis niet veilig. Het verschil tussen die percentages is significant. Dat suggereert dat het opleidingsniveau een significant effect heeft en dat mensen met een laag opleidingsniveau zich minder veilig voelen in achtergestelde wijken (3-sample test for equality of proportions, $p = .0104$). We voerden ook een ordinale logistische regressie uit met het soort wijk en het opleidingsniveau als onafhankelijke variabelen. Het model bevestigt dat de interactie tussen een achtergestelde wijk en een laag opleidingsniveau significant is ($B = -1.017$, $p = .000$).

Vervolgens focusten we ons op het veiligheidsgevoel in de publieke ruimte en vroegen we aan de Brusselaars in welke mate ze zich veilig voelden in de vier volgende situaties: ‘s nachts op straat in Brussel, overdag op straat in Brussel, ‘s nachts op straat in hun wijk, en overdag op straat in hun wijk. Figuur 12 presenteert de antwoorden op de eerste twee situaties, die overeenstemmen met het veiligheidsgevoel in Brussel.

Figuur 12: Veiligheidsgevoel in Brussel

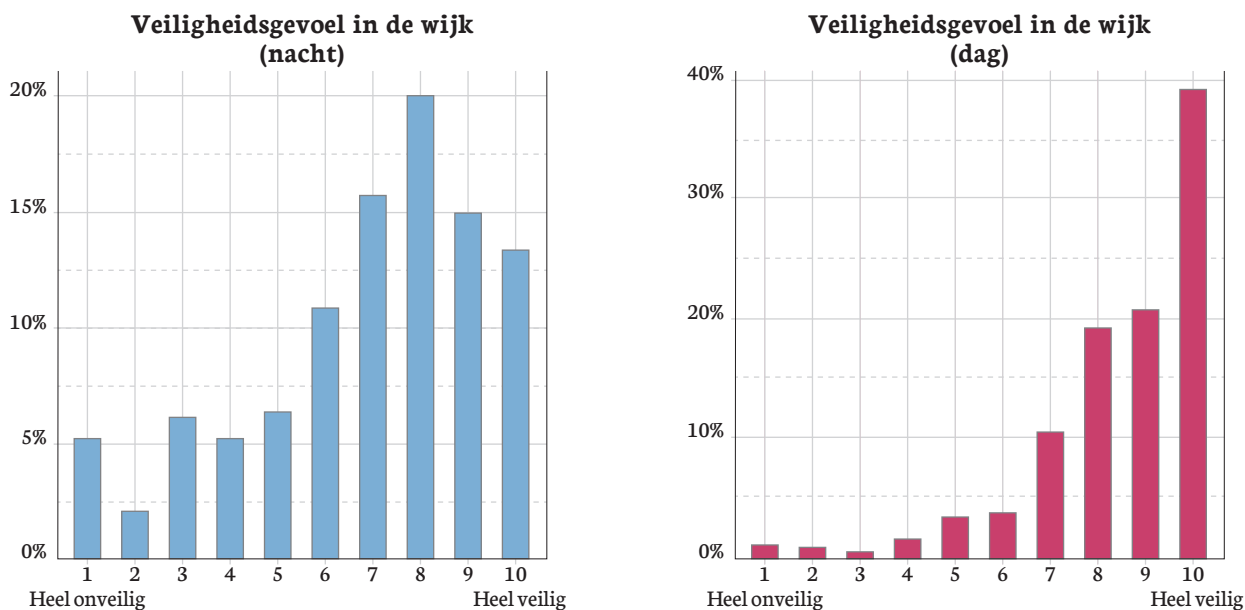
Uit de grafiek blijkt een duidelijk verschil tussen het veiligheidsgevoel in Brussel overdag en ‘s nachts. In de eerste situatie, Brussel ‘s nachts, bedraagt het antwoordgemiddelde 5,33 op een schaal van 1 tot 10; in de tweede situatie, Brussel overdag, ligt het gemiddelde op 7,68. Logischerwijs blijkt dus dat mensen zich overdag veiliger voelen dan ‘s nachts. Uit de analyse volgens de kenmerken van de respondenten blijkt dat vrouwen zich minder veilig voelen in de twee situaties (overdag en ‘s nachts)⁴². Bovendien voelen mensen met een hoog opleidingsniveau zich veiliger dan mensen met een laag opleidingsniveau⁴³.

42 Independent sample T-test: p1 = .000, p2 = .000.

43 One-way ANOVA: p1 = .006, p2 = .030.

Figuur 13 presenteert een derde en een vierde situatie, die betrekking hebben op het veiligheidsgevoel in een wijk, 's nachts en overdag.

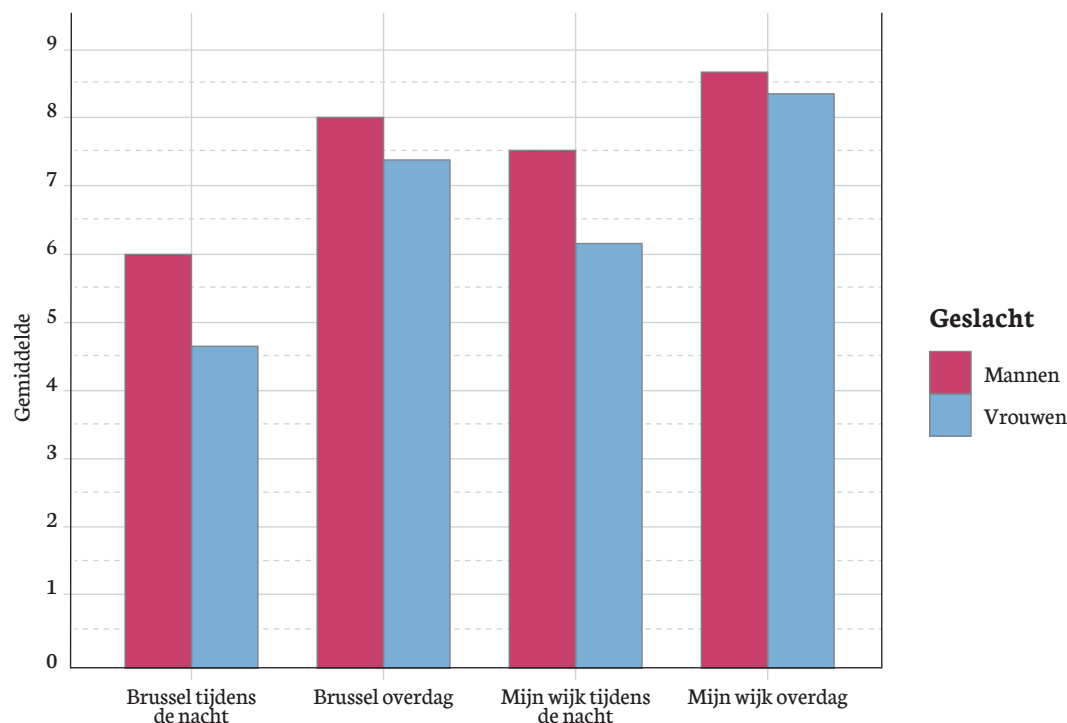
Figuur 13: Veiligheidsgevoel in de wijk

Uit de grafiek blijkt dat het verschil in veiligheidsgevoel in de wijk voor de twee situaties, nacht en dag, veel minder uitgesproken is dan wat werd genoteerd voor Brussel in dezelfde situaties. Het veiligheidsgevoel in de wijk haalt 's nachts een gemiddelde van 6,84 en overdag een gemiddelde van 8,53. Globaal merken we dus dat het veiligheidsgevoel in de eigen wijk hoger ligt dan elders in Brussel. Bovendien wordt de eigen wijk beschouwd als een plek die veel veiliger is dan de stad.

Uit een analyse van de antwoorden blijken ook significante verschillen volgens het geslacht. Figuur 14 geeft een beeld van het verschil in antwoord tussen mannen en vrouwen.

Figuur 14: Veiligheidsgevoel in Brussel en in de wijk volgens het geslacht

Uit de grafiek blijkt dat vrouwen zich over het algemeen minder veilig voelen in de vier situaties. Vanuit statistisch oogpunt is het verschil echter enkel significant in de situaties van de stad en de wijk tijdens de nacht. In de twee situaties overdag is het verschil echter niet significant⁴⁴. Dat lijkt te bevestigen dat de wijk doorgaans wordt beschouwd als een veiliger plek, in vergelijking met de stad in zijn geheel.

Andere significante verschillen hebben betrekking op de sociale klasse en het opleidingsniveau van de respondenten: de mensen die tot de hoogste sociale klassen behoren en de mensen die het hoogste opleidingsniveau hebben, voelen zich veiliger in de twee situaties met betrekking tot de wijk⁴⁵.

Een laatste significant verschil werd vastgesteld bij het soort woonwijk: mensen in kansrijke wijken voelen zich veiliger in de twee situaties met betrekking tot de wijk. Als we echter rekening houden met het soort wijk samen met het opleidingsniveau, stellen we vast dat het effect toe te schrijven is aan het opleidingsniveau en niet aan het soort wijk. Mensen met een hoog opleidingsniveau voelen zich immers veiliger in de drie soorten geanalyseerde wijken⁴⁶.

44 Independent sample T-test: $p_1 = .000$, $p_2 = .054$.

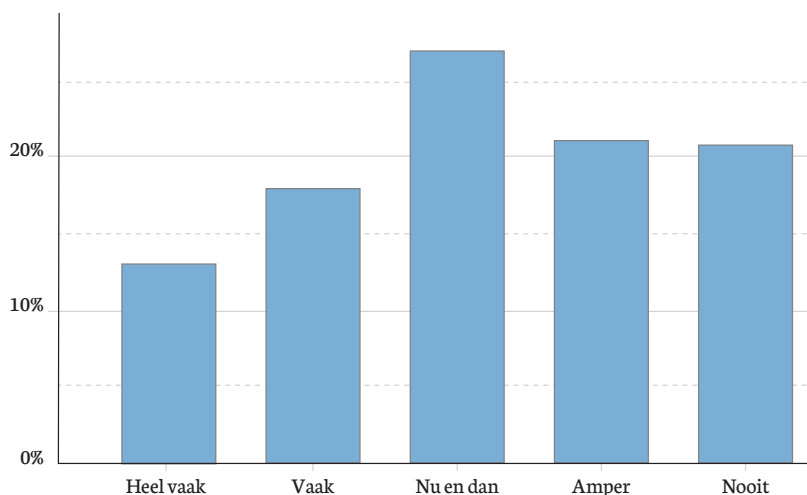
45 Sociale klasse: One-way ANOVA : $p_1 = .001$, $p_2 = .001$. Opleidingsniveau: One-way ANOVA : $p_1 = .000$, $p_2 = .000$.

46 Two-way ANOVA : $p = .000$ (eenvoudig effect opleidingsniveau, $p = .000$, soort wijk niet significant).

Uit de analyse blijkt, net zoals bij de vorige vraag, dat het veiligheidsgevoel in de stad en de wijk niet beïnvloedt wordt door het soort wijk, maar wel door het opleidingsniveau.

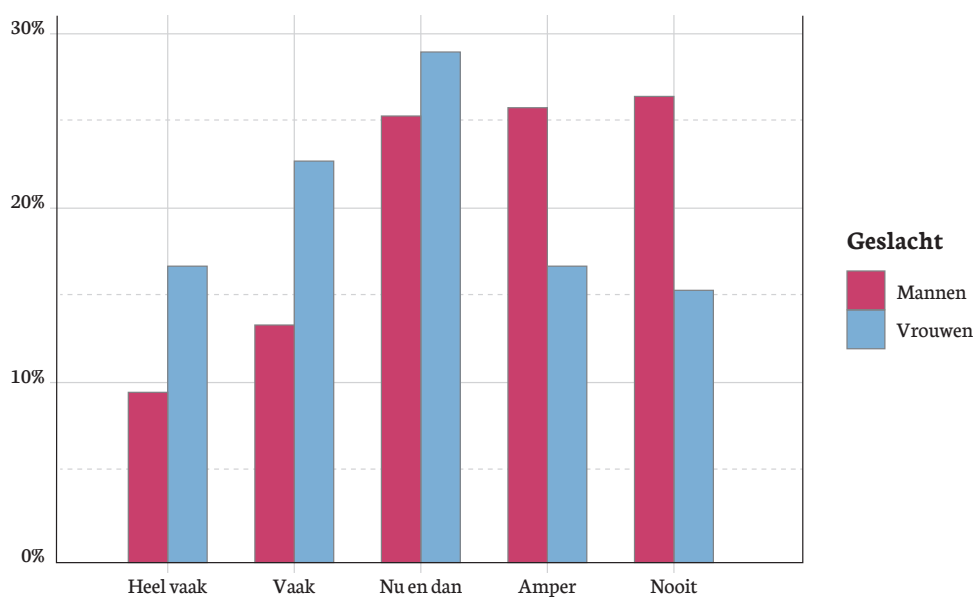
Vervolgens vroegen we aan de mensen of ze sommige wijken van Brussel vermijden omwille van de veiligheid.

Figuur 15: “Vermijdt u sommige wijken omdat u ze niet veilig vindt?”

Uit deze vraag blijkt dat het vrij vaak voorkomt dat Brusselaars bepaalde wijken vermijden omwille van de veiligheid. Slechts 21% van het totaal aantal respondenten verklaart nooit wijken in Brussel te vermijden. Wat betreft de verschillen volgens de sociodemografische kenmerken, vermijden vrouwen het vaakst wijken omwille van de veiligheid. Figuur 16 toont het verschil tussen mannen en vrouwen.

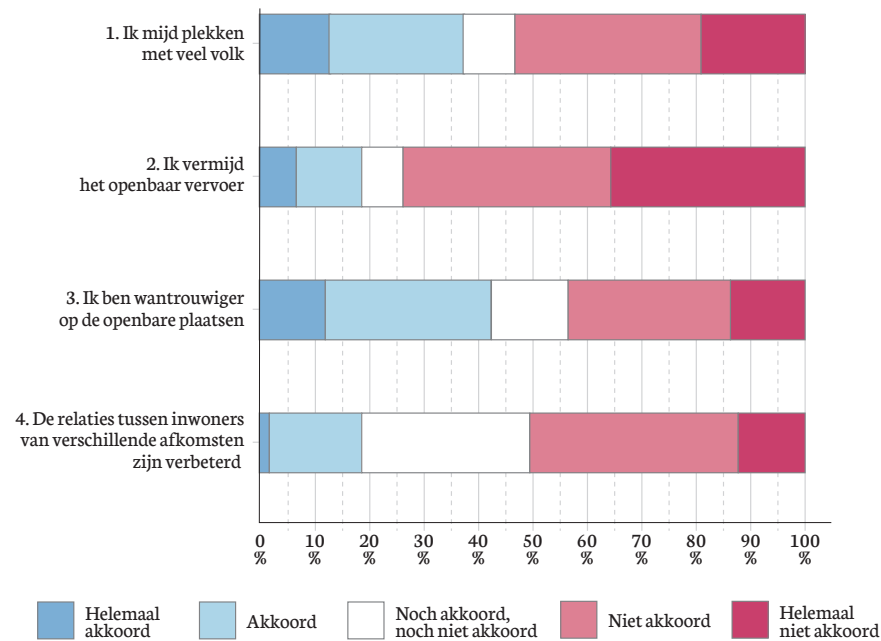
Figuur 16: “Vermijdt u bepaalde wijken omdat u ze niet veilig vindt?” – Antwoorden volgens geslacht.

4.2. DE AANSLAGEN VAN 22 MAART 2016

Na de vragen over het veiligheidsgevoel, en nog steeds binnen het onderzoek naar de dimensie sociale orde, volgden de vragen over de aanslagen van 22 maart 2016. Om meer specifiek te onderzoeken of en hoe de relaties tussen de mensen en het dagelijks gedrag geëvolueerd zijn ten gevolge van de aanslagen, focusten we op gedragsveranderingen bij de inwoners van Brussel. We legden de respondenten vier beweringen voor om te peilen naar hun eventuele gedragsverandering.

Figuur 17: Gedragsverandering ten gevolge van de aanslagen

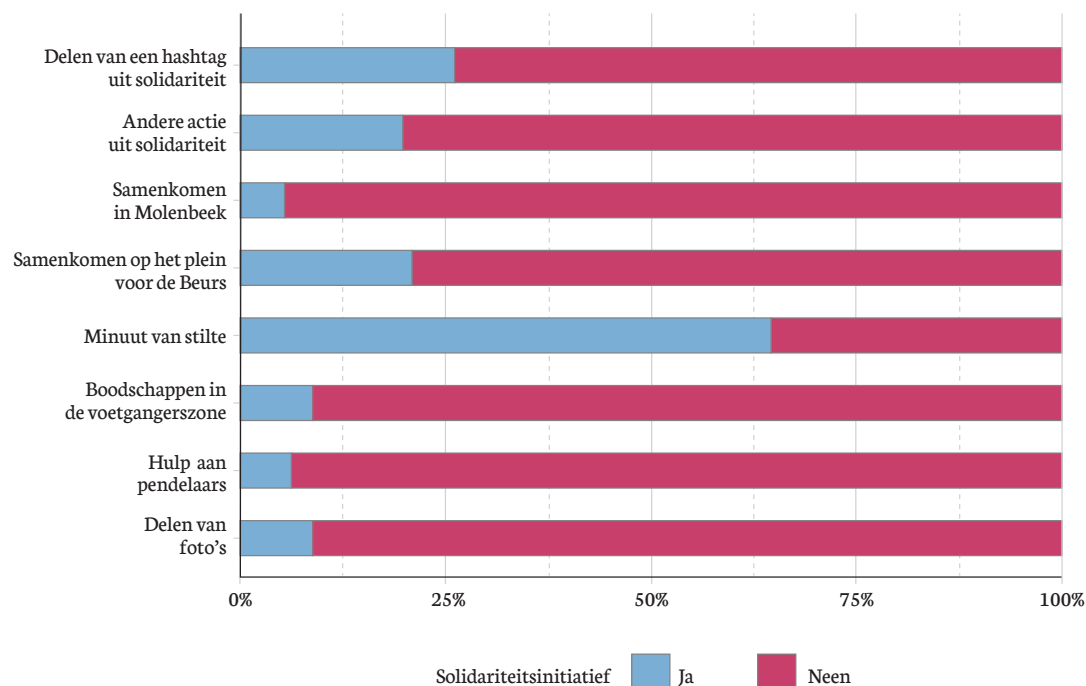

Uit de grafiek blijkt, ook al gaat het niet om de meerderheid van de antwoorden, dat het gedrag effectief veranderd is na de aanslagen. Tegenover de eerste bewering («ik mijd plekken of events met veel volk in Brussel») verklaart 37% van de Brusselaars dat ze sinds de aanslagen plekken met veel volk vermijden. Tegenover de derde bewering («ik ben duidelijk meer wantrouwig op openbare plaatsen in Brussel») geeft 43% van de respondenten aan dat ze duidelijk wantrouwiger zijn in de publieke ruimte sinds 22 maart 2016. Uit de antwoorden op de vierde bewering blijkt dat minder dan 20% van de Brusselaars denkt dat de relaties tussen mensen met een verschillende achtergrond verbeterd zijn na de aanslagen.

Bij de eerste twee beweringen is er een significant verschil volgens het opleidingsniveau. Mensen met een hoog opleidingsniveau blijven het minst weg van plekken in Brussel met veel volk en van het openbaar vervoer. Dat maakt dat mensen met een gemiddeld of laag opleidingsniveau hun gedrag na de aanslagen het meest hebben veranderd.

Vervolgens vroegen we de deelnemers of ze hebben deelgenomen aan steuninitiatieven na de aanslagen. Figuur 18 laat zien in welke mate de respondenten participeerden aan de voorgestelde initiatieven.

Figuur 18: Deelname aan initiatieven gelinkt met de aanslagen

De deelname aan initiatieven rond de aanslagen varieert tussen 5-6% voor bv. de bijeenkomst in Molenbeek uit solidariteit met de gemeente en de hulp aan pendelaars in moeilijkheden op 22 maart, tot de minuut van stilte als eerbetoon aan de slachtoffers, die 64% van de Brusselaars bijeenbracht. Tussen die uitersten in, deelde 25,8% van de respondenten op sociale netwerken hashtags uit solidariteit, nam 20% deel aan andere solidariteitsacties rond de aanslagen en was 21% aanwezig op de bijeenkomst aan de Beurs als eerbetoon aan de slachtoffers⁴⁷.

Volgens de sociodemografische kenmerken van de respondenten noteren we meerdere significante verschillen. Het verschil voor de meeste beweringen is echter niet toe te schrijven aan de individuele kenmerken van de deelnemers, maar wel degelijk aan het soort woonwijk. Globaal namen mensen uit achtergestelde wijken meer deel aan

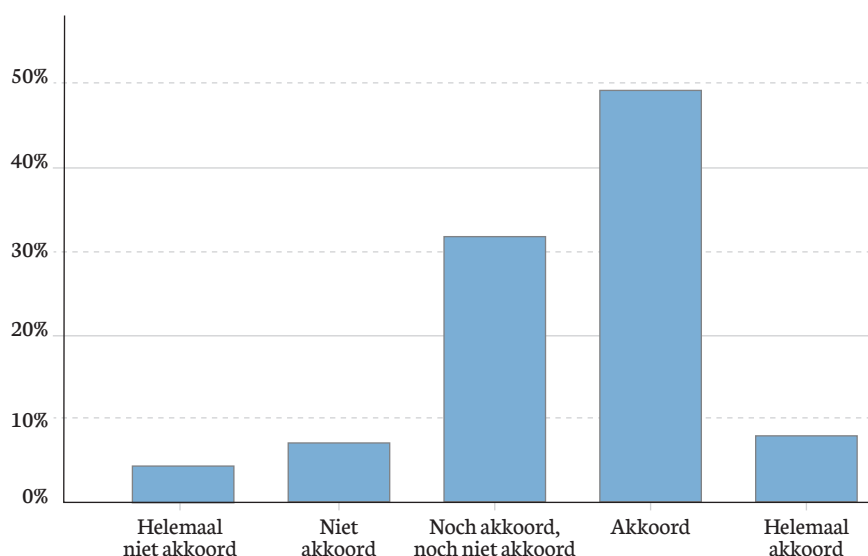
⁴⁷ We signaleren dat het percentage deelnemers aan de verschillende initiatieven, en in het bijzonder aan de bijeenkomst voor de Beurs, zeer hoog lijkt te zijn in vergelijking met bestaande schattingen. Wat de bijeenkomst aan de Beurs betreft, mogen we veronderstellen dat deze vraag niet op dezelfde manier werd geïnterpreteerd door alle respondenten. De Beurs was na de aanslagen immers de symbolische plek geworden waar men zijn solidariteit kon uiten en daar werden dan ook meerdere activiteiten en initiatieven georganiseerd (solidariteitsboodschappen geschreven met krijt en alle bijeenkomsten op de dagen en weken na de aanslagen, evenals de herdenkingen een jaar na de aanslagen), dat zou de reden kunnen zijn waarom zoveel mensen verklaren dat ze eraan deelgenomen hebben.

initiatieven rond de aanslagen, in vergelijking met de mensen die in andere wijken woonden, los van hun opleidingsniveau of hun sociale klasse⁴⁸. De enige uitzondering is de bijeenkomst in Molenbeek, waar mensen met een lager opleidingsniveau en van niet-Europese origine, allemaal inwoners van achtergestelde wijken, het meest hebben deelgenomen⁴⁹.

4.3. VERTROUWEN IN MENSEN

De volgende vragen aan de deelnemers gingen over het vertrouwen in mensen. De eerste vraag focuste op het vertrouwen in de wijkbewoners en het resultaat wordt voorgesteld in figuur 19.

Figuur 19: “De mensen in mijn buurt zijn betrouwbaar”

De Brusselaars gaan globaal akkoord met deze bewering: 57,2% van de respondenten heeft vertrouwen in de mensen die in hun wijk wonen (antwoorden «akkoord» en «helemaal akkoord»), en slechts 11,3% gaat niet akkoord.

48 Bijvoorbeeld, wat betreft de krijtbodschappen in het voetgangersgebied in Brussel, noteren we dat de deelnemers uit achtergestelde wijken bestonden uit 20% van de mensen met een laag opleidingsniveau, 12% van diegenen met een gemiddeld opleidingsniveau en 16% van diegenen met een hoog opleidingsniveau: een niet-significant verschil (3-sample test for equality of proportions, $p = .4219$). We hebben ook een logistische regressie uitgevoerd (soort wijk en opleidingsniveau): B achtergestelde wijk, $p = .010$; opleidingsniveau niet-significant.

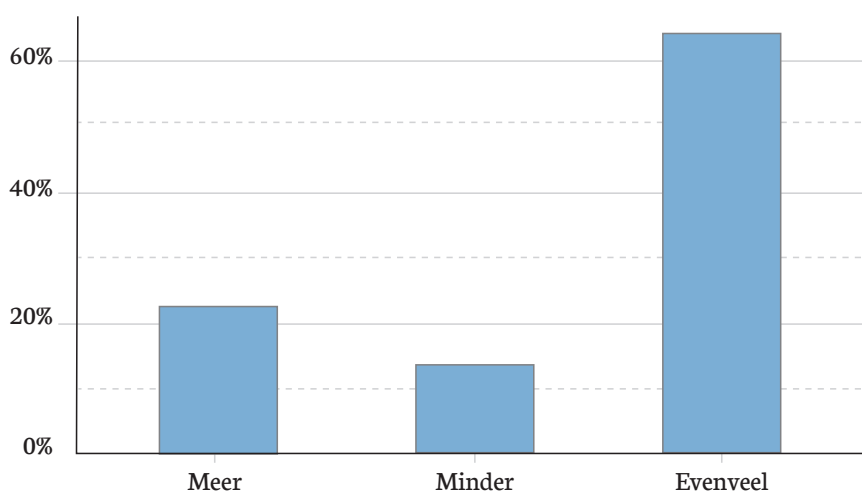
49 Van de mensen uit de achtergestelde wijken die deelnamen aan de bijeenkomst in Molenbeek, heeft 22% een laag opleidingsniveau, 5% een gemiddeld opleidingsniveau en 5% een hoog opleidingsniveau. Het verschil tussen de drie opleidingsniveaus is significant en laat zien dat deze deelnemers veeleer een laag opleidingsniveau hadden (3-sample test for equality of proportions, $p = .000$). Dat suggereert dat in dit geval het opleidingsniveau bepalend was voor de verschillen. We hebben ook een logistische regressie uitgevoerd die dit resultaat bevestigt (B achtergestelde wijk, $p = .000$; B opleidingsniveau, $p = .000$).

Uit de analyse van de antwoorden blijkt dat er significante verschillen zijn volgens de sociale klasse, het opleidingsniveau en het soort woonwijk: de mensen die behoren tot de minst hoge sociale klassen, de mensen met een laag opleidingsniveau en de mensen die in achtergestelde wijken wonen, hebben het minst vertrouwen in de wijkbewoners⁵⁰.

Als we het soort wijk en het opleidingsniveau samen bekijken, zien we in de achtergestelde wijken dat het vooral mensen met een laag opleidingsniveau zijn, die geen vertrouwen hebben in de wijkbewoners. Dat suggereert dat de mate van vertrouwen in de wijkbewoners niet afhangt van het soort woonwijk, maar wel van het opleidingsniveau⁵¹.

Figuur 20 geeft een beeld van de antwoorden rond het vertrouwen dat de Brusselaars hebben in de mensen die in andere stadswijken wonen.

Figuur 20: “Hebt u meer, minder of evenveel vertrouwen in de mensen die in uw wijk wonen, als in diegene die in andere wijken wonen?”

Uit de grafiek blijkt dat de meerderheid van de respondenten verklaarde dat ze evenveel vertrouwen hebben in mensen uit andere wijken (64,2%), dan in diegenen in hun eigen wijk. Slechts een minderheid van 13,7% heeft minder vertrouwen in mensen die in een andere wijk wonen dan die van hen.

50 Sociale klasse: Kruskal Wallis test, $p = .000$; opleidingsniveau: Kruskal Wallis test, $p = .000$; soort wijk: Kruskal Wallis test, $p = .000$.

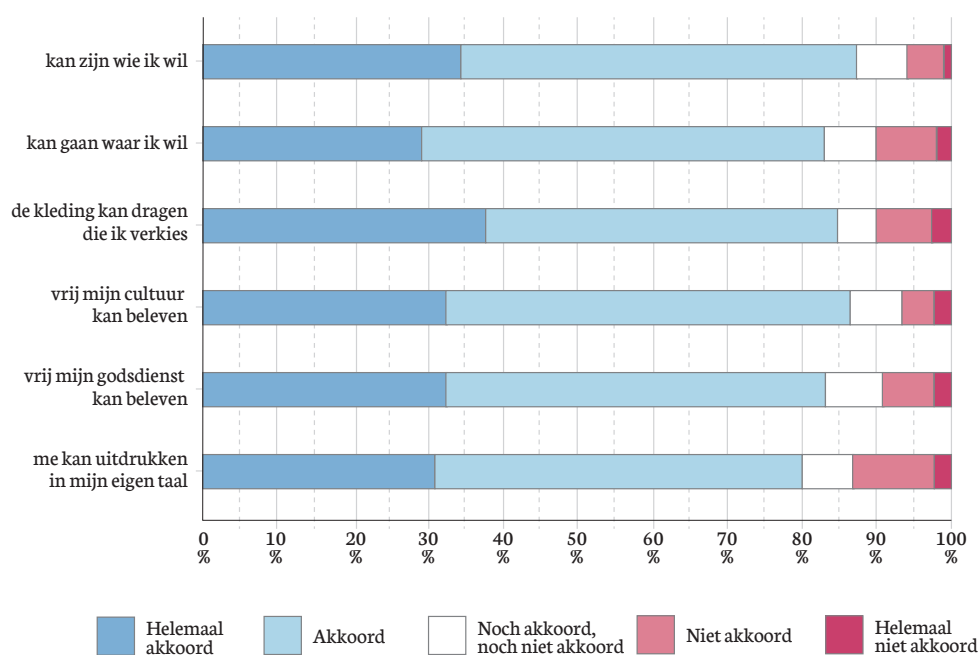
51 In achtergestelde wijken omvatten diegenen die geen vertrouwen hebben in de wijkbewoners, 25% van de mensen met een laag opleidingsniveau, 15% van de mensen met een gemiddeld opleidingsniveau en 11% van de mensen met een hoog opleidingsniveau. Het verschil is significant (3-sample test for equality of proportions, $p = .0322$). We hebben ook een ordinale logistische regressie uitgevoerd, die dit resultaat bevestigt (interactie achtergestelde wijk + laag opleidingsniveau, $p = .000$, $B = -1516$).

4.4. INTERCULTURALITEIT

Nog steeds binnen deze dimensie van de sociale orde, stelden we vragen over de perceptie van de interculturaliteit in Brussel.

De eerste vraag omvat meerdere beweringen, waarop de deelnemers moesten aangeven in hoeverre ze daarmee akkoord gaan op een schaal van 1 tot 5, waar 1 «helemaal niet akkoord» betekent en 5 «volledig akkoord».

Figuur 21: “In Brussel heb ik het gevoel dat ik...”

Het beeld dat hieruit blijkt is globaal zeer positief, met een grote meerderheid van de Brusselaars (tussen 80 en 95%) die verklaart dat ze zich vrij voelt om de mens te zijn die ze wil zijn, om te gaan waar ze wil, om de kleren te dragen die ze wil, om de eigen cultuur en religie te beleven en om de eigen taal te spreken.

Tegenover de eerste bewering («in Brussel heb ik het gevoel dat ik kan zijn wie ik wil»), noteren we significante verschillen volgens de origine en het soort wijk, met mensen van niet-Europese origine en mensen die in achtergestelde wijken wonen, die het minst akkoord gaan⁵².

Tegenover de derde bewering («in Brussel heb ik het gevoel dat ik de kleding kan dragen die ik verkies»), zijn de respondenten die het minst akkoord gaan vrouwen en mensen van Europese (13% van de respondenten van EU-origine) en niet-Europese origine (11% van de respondenten van niet-EU origine)⁵³.

52 Origine: Kruskal Wallis test: $p = .000$; soort woonwijk: Kruskal Wallis test: $p = .000$.

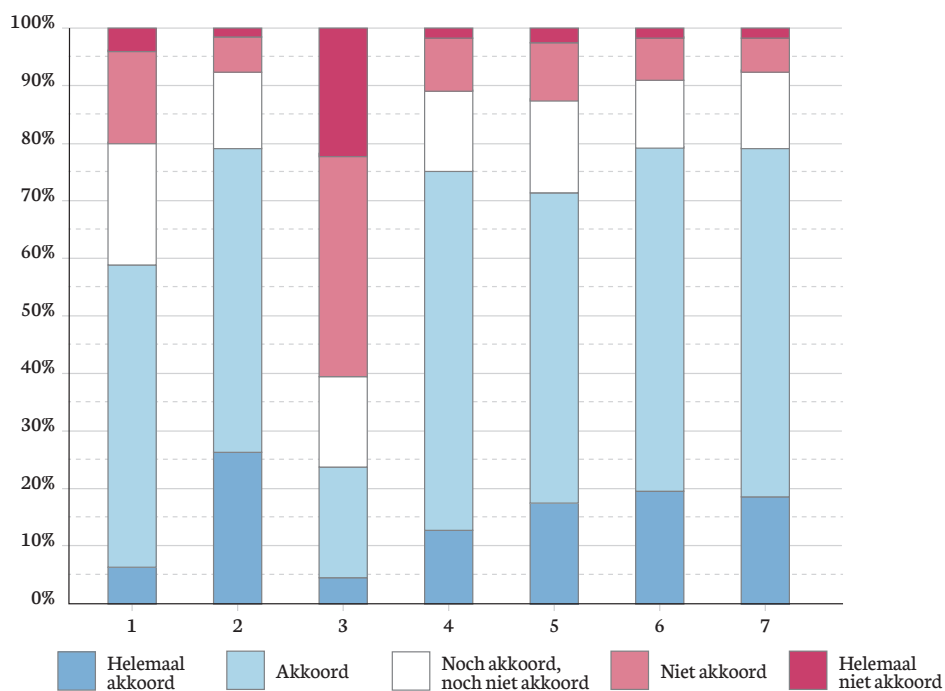
53 Wilcoxon-Mann Whitney test: $p = .000$.

De respondenten die het minst akkoord gaan met de vierde en de vijfde bewering («in Brussel heb ik het gevoel dat ik mijn religie/cultuur vrij kan beleven») zijn de mensen van niet-Europese origine⁵⁴. Van alle mensen van niet-Europese origine heeft 14% niet het gevoel dat het zijn religie vrij kan beleven en heeft 11% niet het gevoel dat het zijn cultuur vrij kan beleven, tegenover 6% en 4% van de mensen van Europese origine en 7% en 4% van de mensen van Belgische origine.

Voor de laatste bewering («in Brussel heb ik het gevoel dat ik mij kan uitdrukken in mijn eigen taal»), noteren we eveneens een significant verschil volgens de origine⁵⁵, maar deze keer zijn het de mensen van Europese origine (uitgezonderd België) die het minst akkoord gaan. Van de respondenten van Europese origine, gaat 19% niet akkoord tegenover 16% van de personen van niet-Europese origine en 8% van de personen van Belgische origine⁵⁶.

Vervolgens stelden we andere vragen over de dimensie interculturaliteit via een reeks beweringen waarbij de respondenten moesten aangeven in welke mate ze akkoord gingen, volgens een schaal tussen 1 en 5, waarbij 1 staat voor «helemaal niet akkoord» en 5 «volledig akkoord».

Figuur 22: Beweringen over interculturaliteit in Brussel

- 1 = In Brussel is het contact tussen mensen eenvoudig, ongeacht hun afkomst of religie
- 2 = Het leven in Brussel wordt verrijkt door mensen met een andere cultuur dan die van mij
- 3 = Mensen met een andere cultuur dan die van mij ondermijnen de Brusselse cultuur
- 4 = In Brussel zijn er veel plekken en evenementen waar de inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun origine

54 Geslacht: Kruskal Wallis test: $p_1 = .000$, $p_2 = .000$. Origine: Kruskal Wallis test: $p = .015$.

55 Kruskal Wallis test: $p = .000$.

56 3-sample test for equality of proportions, $p = .004$.

5 = *Ik ga graag naar plekken en evenementen waar de inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun religie*

6 = *Ik ga graag naar plekken en evenementen waar de inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun taal*

7 = *Ik ga graag naar plekken en evenementen waar de inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun leeftijd.*

Zoals bij de voorgaande beweringen, blijkt uit de antwoorden dat de Brusselaars de diversiteit en de relaties tussen de groepen in de stad, vrij positief percipiëren. Met uitzondering van de derde bewering (de enige die negatief geformuleerd was), blijkt uit de grafiek dat de meerderheid van de respondenten akkoord gaat met deze beweringen. Bijna 60% van de mensen denkt aldus dat het contact tussen de bewoners in Brussel eenvoudig is, terwijl minder dan 20% het daar niet mee eens is. Bovendien denkt bijna 80% van de respondenten dat het leven in Brussel rijker is dankzij de mensen uit andere culturen en tussen 70% en 80% van de deelnemers gaat graag naar plekken/events waar de bewoners elkaar ontmoeten, ongeacht hun religie, taal of leeftijd.

De beweringen 2, 5, 6 en 7 kunnen op de meeste instemming rekenen bij mensen met een hoger opleidingsniveau⁵⁷.

Bij de bewering «mensen met een andere cultuur dan die van mij ondermijnen de Brusselse cultuur», noteren we een verschil volgens het soort wijk, waarbij de mensen uit achtergestelde wijken het meest akkoord gaan⁵⁸. Als we het soort woonwijk en het opleidingsniveau echter samen analyseren, noteren we dat de mensen uit achtergestelde wijken die akkoord gaan met deze bewering, bestaan uit 40% van diegenen met een laag opleidingsniveau, 21% van diegenen met een gemiddeld opleidingsniveau en 24% van diegenen met een hoog opleidingsniveau⁵⁹. Het zijn dus vooral mensen met een laag opleidingsniveau, die denken dat mensen uit een andere cultuur de Brusselse cultuur ondermijnen. Dat suggereert dat de verschillen niet toe te schrijven zijn aan de woonwijk, maar veeleer aan het opleidingsniveau.

4.5. SAMENVATTING VAN DE DIMENSIE ‘SOCIALE ORDE EN SOCIALE CONTROLE’

Voor de analyse van de tweede dimensie van de sociale cohesie, gebruikten we enkele indicatoren die betrekking hebben op de sociale orde en de sociale controle: het veiligheidsgevoel (thuis en in de publieke ruimte, zowel in de stad als in de woonwijk), het vertrouwen in de mensen, de interculturaliteit en de relaties tussen de verschillende sociale groepen in Brussel. We vulden deze thema’s aan met enkele specifieke vragen over de aanslagen van 22 maart 2016.

57 Kruskal Wallis test : $p_1 = .000$, $p_2 = .001$, $p_3 = .001$, $p_4 = .008$.

58 Kruskal Wallis test: $p = .008$.

59 3-sample test for equality of proportions, $p = .011$.

Aansluitend bij de wetenschappelijke literatuur over sociale cohesie, berust de keuze van de indicatoren op het idee dat de leden in een hechte samenleving elkaar onderling vertrouwen en zich veilig voelen, omdat ze betrokken zijn bij eenzelfde sociaal project, en ook op het idee dat er in deze samenleving geen conflicten zijn en de mensen er vreedzaam samenleven. Evenzo wordt een hechte samenleving gekenmerkt door respect voor diversiteit, verdraagzaamheid en positieve relaties tussen verschillende sociale groepen en hun leden.

Bij de vragen over de veiligheid vallen drie punten meteen op. Het eerste punt luidt dat een deel van de Brusselse bevolking zich niet veilig voelt in het eigen huis, de stad en hun eigen wijk, hoewel een meerderheid van de Brusselaars zich wel veilig voelt in deze drie situaties. Een tweede punt luidt dat het veiligheidsgevoel, net als bij de vraag over de netheid van de publieke ruimte, duidelijk verschilt naargelang we spreken over de stad of over de wijk: in de wijk voelen de Brusselaars zich globaal veiliger dan in de stad. Het derde punt onthult dat het veiligheidsgevoel van de Brusselaars niet afhangt van het soort woonwijk, maar veeleer van de sociodemografische kenmerken van de respondenten. Uit de vragen over de veiligheid blijkt dat vooral vrouwen zich in het algemeen minder veilig voelen (thuis en in de publieke ruimte). Maar we noteren dat het opleidingsniveau eveneens een cruciale rol speelt in het veiligheidsgevoel van de bewoners.

Bij de vragen rond de aanslagen van 22 maart 2016, noteren we een vrij belangrijke gedragsverandering, ook al gaat het niet over de meerderheid van de Brusselaars. De mensen voelen zich anders in de publieke ruimte en het gevolg daarvan is dat ze publieke plaatsen, het openbaar vervoer en ontmoetingsplekken in Brussel gaan vermijden. Deze resultaten zouden kunnen suggereren dat de aanslagen hebben geleid tot een reeks negatieve, blijvende reacties bij de inwoners van Brussel, en dus niet zorgden voor een momentum om de sociale cohesie tussen de bevolkingsgroepen te versterken. Uit de vrij hoge participatiegraad aan initiatieven rond de aanslagen blijkt echter dat deze gebeurtenissen een belangrijk moment waren in het leven van de stad, die, minstens in het begin, bijdroeg tot verbondenheid tussen de burgers.

Wat betreft het vertrouwen in de mensen, noteren we een positieve kijk. Globaal getuigen de Brusselaars van een vrij sterk vertrouwen in andere bewoners, niet alleen in de mensen die in dezelfde wijk wonen, maar ook in mensen die in andere wijken wonen.

Tot slot noteren we zeer positieve antwoorden op de vragen rond interculturaliteit en de relaties tussen mensen met een verschillende origine/cultuur/taal/leeftijd. De meerderheid van de Brusselaars verklaart dat ze de rijke diversiteit in de stad waardeert en respect heeft voor mensen die behoren tot andere sociale groepen. Dat wijst op een hoge mate van verdraagzaamheid en openheid voor diversiteit. Opnieuw blijkt het opleidingsniveau de belangrijkste rol te spelen aangaande de houding van de mensen tegenover diversiteit en verdraagzaamheid tussen groepen: mensen met een minder hoog opleidingsniveau geven blijk van een minder open houding.

Hoofdstuk 5: **Solidariteit**
en ongelijkheid

Dit deel behandelt de derde dimensie van de sociale cohesie (zie theoretisch kader) en gaat in op de vragen rond solidariteit en ongelijkheid.

Als onderdelen van de sociale cohesie verwijzen sociale solidariteit en ongelijkheid naar de sociale solidariteit die de overheid organiseert, en ook naar de solidariteit tussen groepen en tussen individuen. De solidariteit die de overheid organiseert, kan worden geëvalueerd volgens verschillende criteria zoals de vrijgevigheid van de welvaartstaat, de mate van inclusie en integratie van de verschillende sociale groepen en in het bijzonder van minderheden, het herverdelingssysteem van rijkdom en kansen tussen groepen en tussen verschillende plekken (bijvoorbeeld tussen de verschillende wijken van de stad) en tot slot, steun voor de ontwikkeling van de leefomgeving, de economie en de samenleving in het algemeen. De individuele solidariteit is een andere vorm van sociale solidariteit. Ze blijkt uit de interesse die de burgers onderling voor elkaar hebben en uit de bereidheid om zich in te zetten voor de collectiviteit.

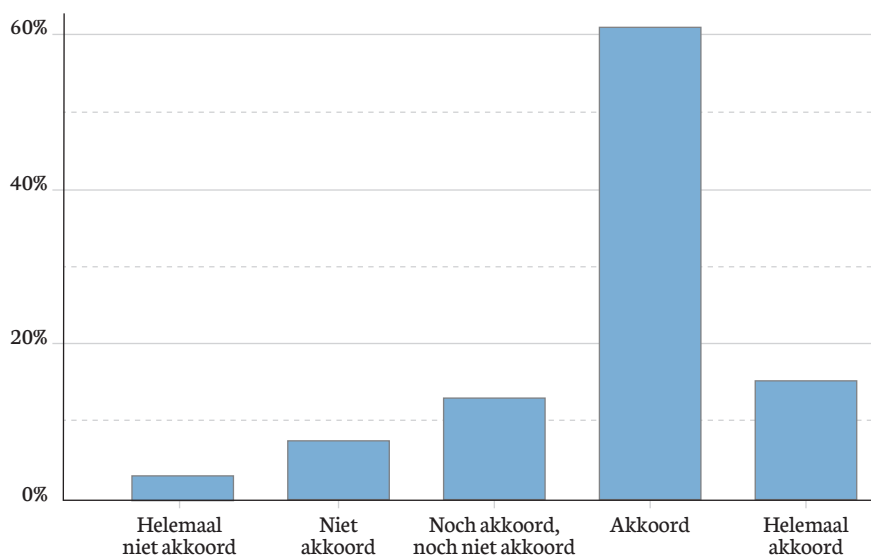
Zoals al eerder werd uitgelegd, wil deze enquête luisteren naar de bewoners en de sociale cohesie benaderen vanuit hun aanvoelen en hun dagelijkse ervaringen. Ze neemt dus afstand van een reeks meer 'objectieve' indicatoren die doorgaans worden gebruikt om deze thematiek te onderzoeken. Aldus konden we meer focussen op de perceptie van de interpersoonlijke solidariteit en behandelden we de kwaliteit van de overheidssteun meer in de marge. Met andere woorden, we gaven voorrang aan de vragen over de perceptie van de solidariteit en de ongelijkheid in brede en subjectieve zin, en schoven daarbij vragen over de reële solidariteit en ongelijkheid in Brussel aan de kant.

Betreffende de sociale solidariteit die wordt georganiseerd door de overheid (herverdeling van middelen, steun van de welvaartstaat enz.), stelden we vragen over de dienstverlening aan de inwoners van de verschillende wijken en de mate van tevredenheid daarover. Daarnaast stelden we vragen over de perceptie van de overheidssteun aan de inwoners (in Brussel en in de verschillende wijken) en over de perceptie van de economische ongelijkheid. Betreffende de meer individuele kijk op de sociale solidariteit en ongelijkheid, stelden we vragen over de individuele relaties tussen de mensen in Brussel en in de wijk, en over de ongelijke/onrechtvaardige behandeling die de Brusselaars dagelijks ervaren.

5.1. DIENSTEN IN DE WIJK

Om een beeld te krijgen van de dienstverlening in de verschillende wijken en van de manier waarop de inwoners die diensten percipiëren, vroegen we de Brusselaars om aan te geven hoe tevreden ze daarover waren.

Figuur 23: “Algemeen genomen ben ik tevreden met wat mijn wijk te bieden heeft”

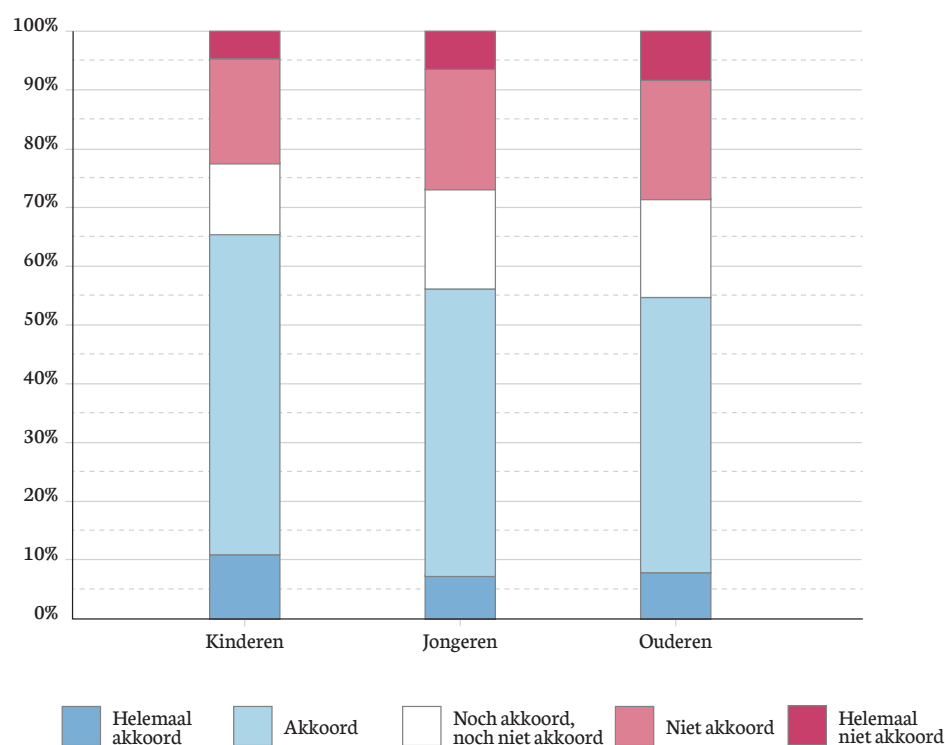
Met 76% positieve antwoorden, verklaren de Brusselaars dat ze globaal tevreden zijn met wat hun wijk hen biedt. De mensen die het minst akkoord gingen met deze eerste vraag en die dus het minst tevreden waren over de beschikbare diensten in hun wijk, wonen in achtergestelde wijken⁶⁰. Bij een meer gedetailleerde analyse van deze resultaten, stellen we vast dat mensen die in achtergestelde wijken wonen, minder tevreden zijn, los van hun individuele kenmerken, zoals het opleidingsniveau en de sociale klasse⁶¹.

De volgende vraag focust op de dienstverlening, op wijkniveau, aan drie verschillende bevolkingsgroepen: kinderen, jongeren en ouderen.

60 Kruskal Wallis test: $p = .000$.

61 De mensen in achtergestelde wijken, die niet akkoord gaan met deze bewering, vertegenwoordigen 18% van diegenen met een laag opleidingsniveau, 15% gemiddeld en 17% hoog. De drie percentages verschillen niet significant, wat suggereert dat de lagere tevredenheid tegenover de diensten in de wijk toe te schrijven is aan het soort wijk en niet aan het opleidingsniveau (3-samples test for equality of proportions, $p = .8957$). Hetzelfde blijkt bij een controle van de sociale klasse. De mensen in achtergestelde wijken, die niet akkoord gaan met de bewering, vertegenwoordigen 16% van diegenen uit de hoogste twee sociale klassen en 18% uit de minst hoge; een niet-significant verschil (3-samples test for equality of proportions, $p = .7968$).

Figuur 24: “Ik denk dat mijn wijk een bevredigend aanbod heeft voor ...”

Net zoals bij de voorgaande vraag, lijken de Brusselaars vrij tevreden te zijn over het aanbod in hun wijk en dit, ongeacht de specifieke leeftijdscategorie (tussen 55,2% voor de diensten voor ouderen en 66% voor de diensten voor kinderen).

Ondanks dit globaal positief beeld, noteren we een verschil volgens het soort wijk: de mensen die in achtergestelde wijken wonen, zeggen dat ze minder tevreden zijn over de drie soorten diensten⁶². Bij de diensten voor kinderen en voor ouderen is er eveneens een verschil in opleidingsniveau: mensen met een laag opleidingsniveau zijn minder tevreden⁶³. Een kruisanalyse van de twee factoren suggereert echter dat mensen niet tevreden zijn over diensten omdat ze in een achtergestelde wijk wonen, los van hun opleidingsniveau⁶⁴.

62 Kruskal Wallis test: $p = .000$, $p_2 = .017$, $p_3 = .000$.

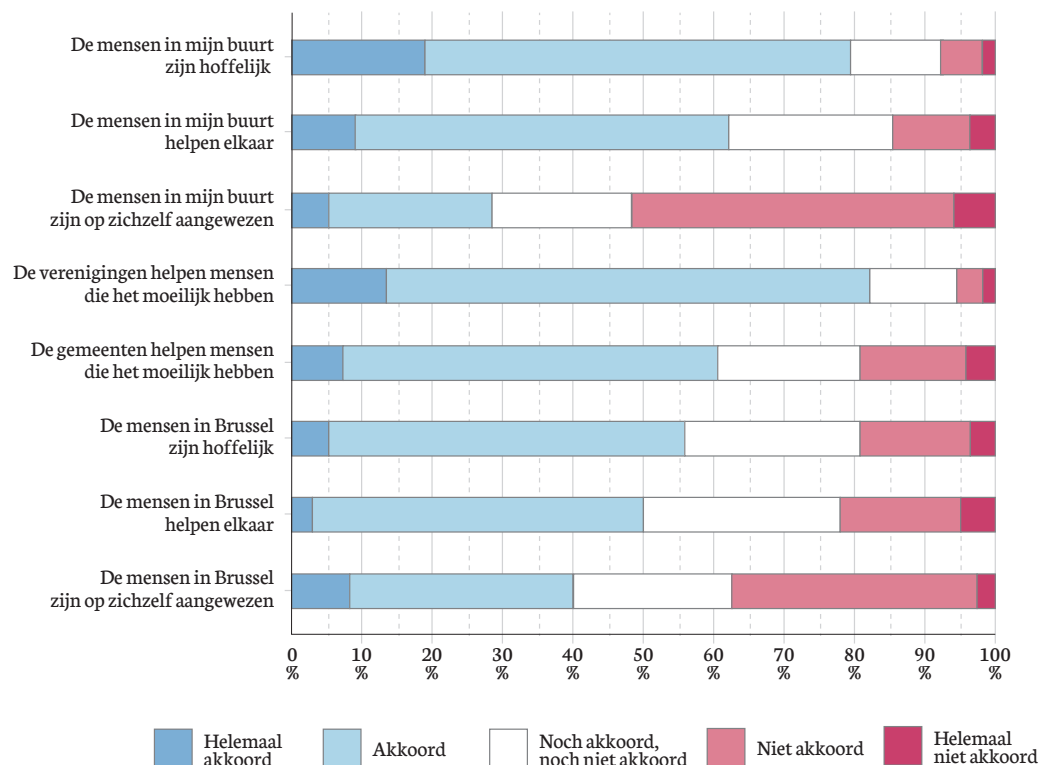
63 Kruskal Wallis test: $p = .031$, $p_2 = .000$.

64 De mensen in achtergestelde wijken die het minst tevreden zijn met diensten voor kinderen, vertegenwoordigen 29% van de mensen met een laag opleidingsniveau, 27% van diegenen met een gemiddeld opleidingsniveau en 29% van diegenen met een hoog opleidingsniveau (3-samples test for equality of proportions, $p = .9587$). Wat betreft de diensten voor ouderen, gaat het om 17% van diegenen met een laag opleidingsniveau, 40% van diegenen met een gemiddeld opleidingsniveau en 35% van diegenen met een hoog opleidingsniveau (3-samples test for equality of proportions, $p = .2855$).

5.2. SOLIDARITEIT

Om meer te weten te komen over de solidariteit tussen individuen en de ondersteuning vanuit de overheid, vroegen we aan de deelnemers in welke mate ze akkoord gaan met een reeks beweringen over Brussel en hun wijk.

Figuur 25: Solidariteit in Brussel en in de wijk

Uit de grafiek blijkt dat de solidariteit in Brussel en in de wijk anders wordt gepercipieerd: in het algemeen wordt de solidariteit in de wijk sterker ingeschat dan deze in de stad. Aldus vindt 79% van de respondenten dat de mensen hoffelijk zijn in hun wijk; als het echter gaat over de hoffelijkheid in Brussel in zijn geheel dan deelt slechts 56% van de respondenten die mening. Evenzo denkt 62% dat de mensen in de wijk elkaar onderling helpen, tegenover 50% positieve antwoorden als het gaat over Brussel in zijn geheel. De bewering «de mensen zijn veeleer op zichzelf aangewezen», wordt voor de wijk meer afgewezen (52% negatieve antwoorden voor de wijk, tegenover 37% voor Brussel).

Aangaande de ondersteuning van mensen door gemeentebesturen en verenigingen, staan de mensen positiever tegenover de steun van deze twee instellingen, maar de positieve houding is meer uitgesproken voor de verenigingen (82% van de antwoorden zijn positief voor de verenigingen en 61% voor de gemeenten).

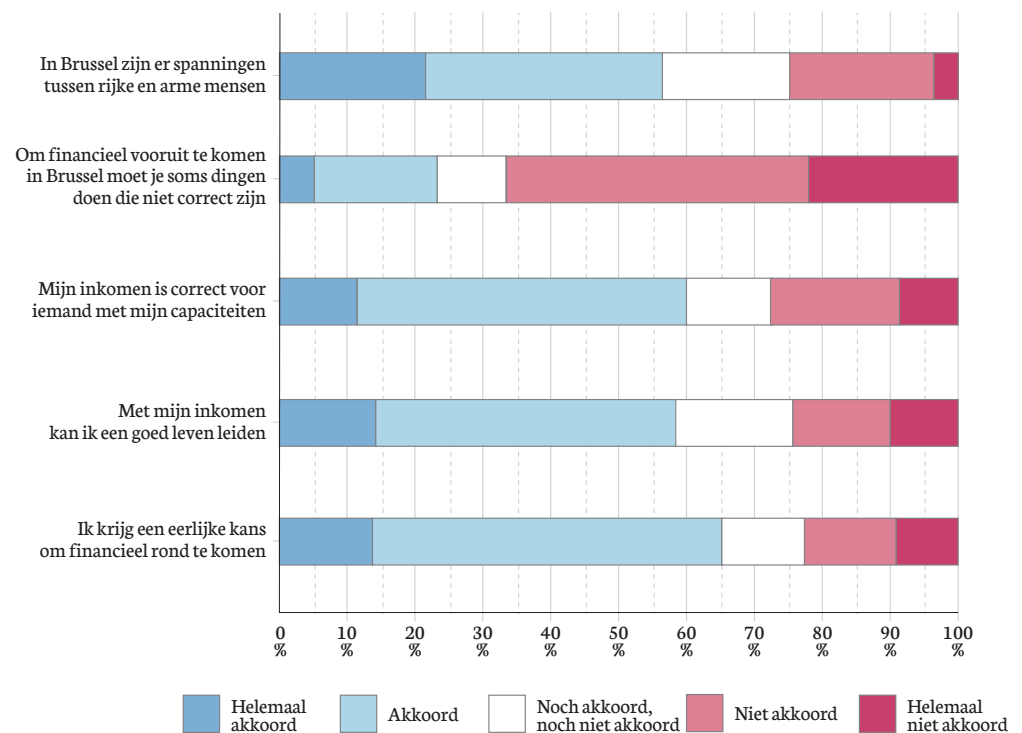
Ondanks deze meerderheid van positieve antwoorden, zien we dat een vrij aanzienlijk deel van de respondenten denkt dat de mensen – in hun wijk, maar vooral in Brussel – overgeleverd zijn aan zichzelf, en dat er dus onvoldoende overheidssteun is. Aldus verklaart 28% van de respondenten dat de mensen in hun wijk op zichzelf aangewezen zijn, 40% verklaart dat de mensen in Brussel op zichzelf aangewezen zijn en 20% verklaart dat de gemeentebesturen de mensen niet genoeg helpen.

Tot slot vestigt de bewering «de mensen in mijn wijk zijn op zichzelf aangewezen» ook de aandacht op een significant verschil volgens het soort wijk: de mensen uit achtergestelde wijken verklaarden zich het meest akkoord, los van hun opleidingsniveau⁶⁵.

5.3. PERCEPTIE VAN ONGELIJKHEID

Vervolgens peilden we naar de perceptie van de ongelijkheid in Brussel en ook naar de inschatting die de respondenten zelf maken van hun eigen financiële situatie op basis van de kosten en de levenskwaliteit in Brussel en van hun beschikbare middelen.

Figuur 26: Perceptie van ongelijkheid in Brussel

65 Kruskal Wallis test: $p = .008$; 3-sample test for equality of proportions, $p = .092$.

Wat de algemene perceptie van ongelijkheid in Brussel betreft, denkt de meerderheid van de Brusselaars dat er in Brussel spanningen zijn tussen rijke en arme mensen (57% van de respondenten gaat akkoord met deze bewering, tegenover 25% niet akkoord). De antwoorden rond de financiële situatie van de respondenten en rond de perceptie van hun inkomensniveau zijn echter positiever. Aldus denkt 66% van de mensen dat ze een eerlijke kans hebben om financieel rond te komen in Brussel, 58% denkt dat ze met hun inkomen goed kunnen leven in Brussel, en 60% denkt dat hun inkomen correct is in vergelijking met hun capaciteiten.

Het is echter belangrijk om te onderstrepen dat deze mening niet wordt gedeeld door de hele Brusselse bevolking. Aldus denkt een deel van de respondenten (tussen 23% en 28%) dat het niet voldoende financiële middelen heeft om in Brussel te wonen en/of dat hun inkomen niet overeenstemt met hun capaciteiten. We noteren dat het segment van de respondenten dat zijn financiële situatie negatief inschat, bijna helemaal overeenstemt met het percentage van de Brusselaars dat onder de armoedegrens leeft⁶⁶.

Wat de laatste drie beweringen betreft, noteren we dat de mensen die het minst akkoord gaan, behoren tot de twee minst hoge sociale klassen, een laag of gemiddeld opleidingsniveau hebben, een niet-Europese origine hebben en in achtergestelde wijken wonen⁶⁷. Aangezien de mensen in achtergestelde wijken, die niet akkoord gaan met deze beweringen, in de meeste gevallen een laag of gemiddeld opleidingsniveau hebben en behoren tot de minst hoge sociale klassen, kunnen we besluiten dat het meningsverschil niet kan worden toegeschreven aan het soort woonwijk, maar wel aan de individuele kenmerken.

Wat de laatste bewering betreft, noteren we eveneens een significant verschil volgens het geslacht: vrouwen gaan minder akkoord met het idee dat ze financieel kunnen rondkomen⁶⁸.

5.4. ONGELIJKE/ONRECHTVAARDIGE BEHANDELING

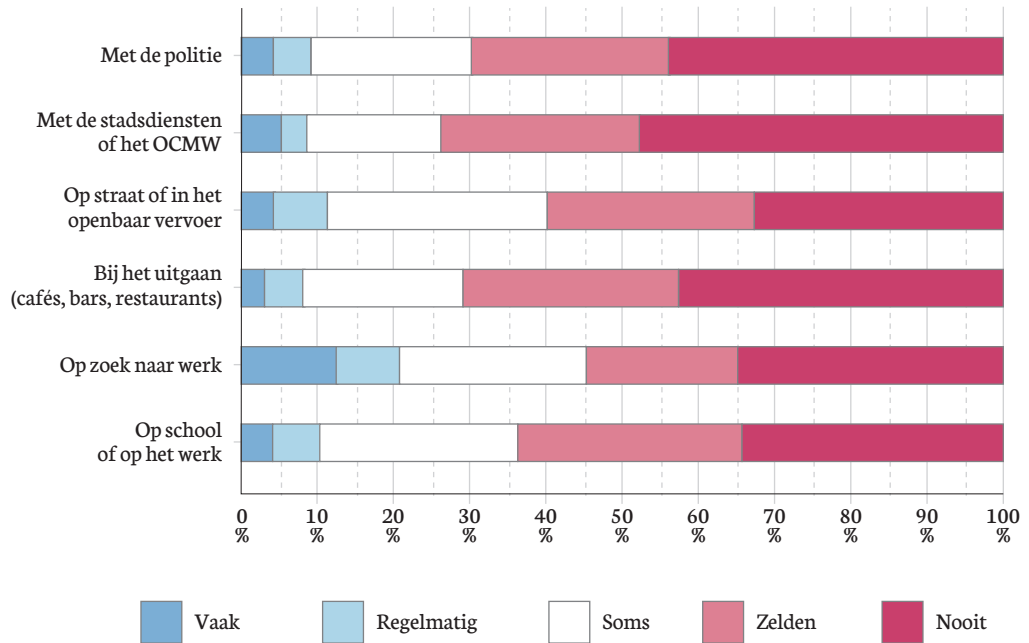
In verband met ongelijkheid en discriminatie vroegen we de Brusselaars hoe vaak en in welke soort situatie mensen zoals zichzelf, met soortgelijke persoonlijke kenmerken, onrechtvaardig of vijandig worden behandeld. Figuur 27 laat zien hoe vaak mensen onrechtvaardig worden behandeld, op een schaal tussen 1 en 5, waar 1 «nooit» betekent en 5 «vaak» betekent, in 6 specifieke situaties.

66 Hoewel er geen officiële cijfers bestaan over het aantal mensen in Brussel dat een inkomen heeft dat lager ligt dan de armoedegrens, schommelt het percentage tussen 15% en 30% naargelang van de beschikbare bron. Volgens het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, zou de armoedegrens in Brussel onderschat zijn, en zou 33% van de inwoners moeten rondkomen met een inkomen dat onder de armoedegrens ligt.

67 Kruskal Wallis test: $p = .000$ (voor vier variabelen en voor vier beweringen).

68 Wilcoxon-Mann Whitney test: $p = .020$.

Figuur 27: Situaties waarin mensen ongelijk/onrechtvaardig worden behandeld

Situaties waarin Brusselaars het vaakst onrechtvaardig worden behandeld: op straat of op het openbaar vervoer, bij het uitgaan, bij het zoeken naar werk, en op school of op het werk. Wat betreft de 6 aangehaalde situaties, stellen we vast dat slechts minder dan de helft van de Brusselaars nooit onrechtvaardig/ongelijk werd behandeld: meer dan de helft werd dus op het ene of andere moment geconfronteerd met een dergelijke behandeling.

Aangaande de ongelijke behandeling op school of op het werk en bij het zoeken naar werk, worden mensen van niet-Europese origine het vaakst geconfronteerd met dit soort situaties⁶⁹. Aangaande de contacten met de politie, worden mensen met een laag opleidingsniveau het vaakst geconfronteerd met vijandigheid of een ongelijke behandeling⁷⁰. Tot slot zijn het vrouwen die op straat of op het openbaar vervoer het meest worden geconfronteerd met een onrechtvaardige of ongelijke behandeling⁷¹.

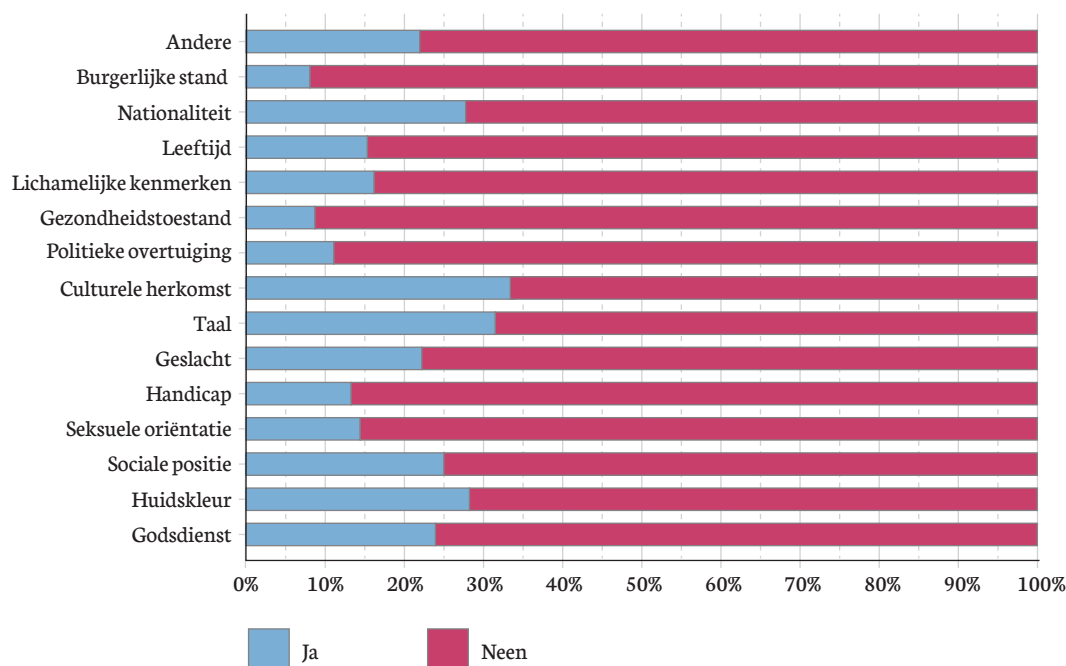
69 Kruskal Wallis test: $p_1 = .040$, $p_2 = .000$.

70 Kruskal Wallis test: $p = .018$.

71 Wilcoxon-Mann Whitney test: $p = .011$.

Figuur 28 toont de antwoorden van de Brusselaars op wat volgens hen de oorzaken van deze onrechtmatige behandeling zijn.

Figuur 28: “Mensen zoals ik werden onrechtvaardig behandeld wegens ...”

Volgens de respondenten zijn de belangrijkste redenen voor een onrechtvaardige, vijandige behandeling: culturele origine (33,8%), taal (31,2%), nationaliteit (27,6%), huidskleur (28,2%), sociale positie (25%), religie (23,8%) en geslacht (22,1%).

5.5. SAMENVATTING VAN DE DIMENSIE ‘SOLIDARITEIT EN ONGELIJKHEID’

Aangaande de derde dimensie van de sociale cohesie, gingen we dieper in op de sociale solidariteit en de ongelijkheid in Brussel. In verband met de solidariteit tussen personen en vanwege de overheid, twee thema’s binnen de sociale solidariteit, peilden we naar de perceptie van de inwoners rond de solidariteit tussen individuen in de stad en in de wijk, maar ook rond de overheidssteun aan mensen en de publieke dienstverlening aan de bevolking in de wijken. In verband met de ongelijkheid, vroegen we de Brusselaars hoe ze de ongelijkheid en hun eigen financiële situatie inschatten. Tot slot kregen de respondenten vragen over onrechtvaardige behandelingen en over de redenen daarvoor.

Wat betreft de publieke dienstverlening in de wijk, is de tevredenheid van de Brusselaars vrij hoog. Bij meer specifieke vragen over het wijkaanbod voor kinderen, jongeren en ouderen, zijn de meningen echter meer verdeeld. Aldus noteren we een verschil volgens het soort woonwijk: inwoners van achtergestelde wijken zijn minder tevreden over de dienstverlening. Het antwoord is ook verschillend volgens het soort

woonwijk voor vragen over de steun die mensen in moeilijkheden ontvangen vanwege de overheid. Hoewel de mening dat de gemeentebesturen en de verenigingen de wijkbewoners helpen, ruim wordt gedeeld, denkt een belangrijk deel van de bevolking van achtergestelde wijken dat de mensen in hun wijk eerder aangewezen zijn op zichzelf. Deze tendens is ook zichtbaar bij de resultaten over de netheid van de wijk en vestigt de aandacht op een al eerder vermeld probleem, namelijk de ongelijke verdeling van rijkdom en diensten tussen de verschillende zones in de stad.

Wat betreft de solidariteit die blijkt uit relaties die borg staan voor onderlinge hulp en wederzijdse ondersteuning door individuen, noteren we eens te meer een verschil tussen de visie op de stad en die op de wijk die globaal positiever wordt ingeschat. De Brusselaars denken dat de mensen elkaar meer helpen en ondersteunen in de wijken dan op het niveau van de stad.

Hoe wordt de ongelijkheid in Brussel gepercipieerd? De meerderheid van de Brusselaars denkt dat er in Brussel spanningen zijn tussen rijke en arme mensen. Over hun individuele financiële situatie zeggen de meeste respondenten dat hun inkomen vrij goed aansluit bij hun bekwaamheid en dat dit volstaat om in Brussel goed te kunnen leven, maar bijna 30%, wat overstemt met het percentage Brusselaars met een inkomen onder de armoedegrens, denkt het omgekeerde. Het is dus logisch dat de mensen met een lager opleidingsniveau, die behoren tot de minst hoge sociale klassen, de economische ongelijkheid globaal negatiever inschatten.

Uit de antwoorden op de vragen rond onrechtvaardige behandelingen blijkt dat de Brusselaars zich het vaakst ongelijk behandeld voelen op de arbeidsmarkt (en op school) en in de publieke ruimte (op straat en op het openbaar vervoer). De resultaten geven aan dat minder dan de helft van de Brusselse bevolking verklaart nooit te worden geconfronteerd met vijandigheid of onrechtvaardige behandelingen en dat meer dan de helft van de respondenten ooit werd geconfronteerd met de ene of andere vorm van discriminatie. De belangrijkste drijfveren om mensen te discrimineren zijn: culturele origine, nationaliteit, taal, religie, huidskleur en geslacht.

Als we op basis van deze resultaten gaan evalueren hoe hecht de sociale cohesie is, noteren we dat de solidariteit tussen individuen in de wijken sterker lijkt te zijn dan in de stad. Daarnaast blijkt dat mensen die in achtergestelde wijken wonen, zeggen dat ze minder tevreden zijn over de sociale dienstverlening in de wijken en over de steun aan burgers die het moeilijk hebben. In verband met ongelijkheid blijkt uit de resultaten dat mensen met een lager opleidingsniveau meer botsen op financiële obstakels en minder kansen krijgen. We ronden af met de vraag over discriminatie: een groot deel van de bevolking wordt ermee geconfronteerd, in het bijzonder de mensen die behoren tot de kwetsbaarste sociale groepen.

Hoofdstuk 6: **Sociale netwerken
en sociaal kapitaal**

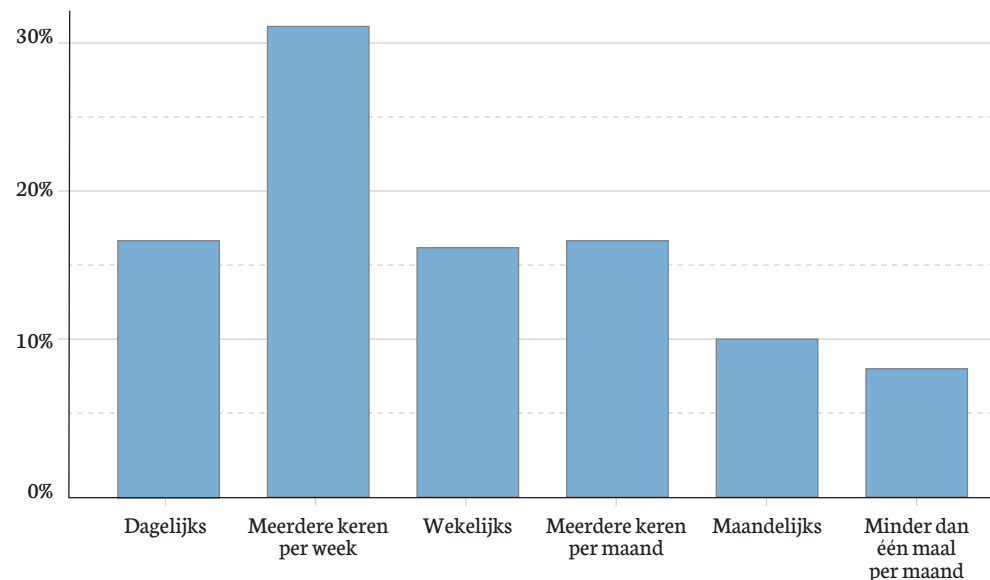
De vierde dimensie die in dit rapport wordt voorgesteld, gaat over het belang van sociale netwerken en sociaal kapitaal van de inwoners voor het opbouwen van de sociale cohesie. Sociale relaties zouden zorgen voor een opwaartse dynamiek die de sociale cohesie verbetert. Sociale praktijken, interpersoonlijke relaties, onderlinge hulp binnen verschillende groepen en verschillende stadswijken zouden bijdragen tot een harmonieuze sociale dynamiek tussen de verschillende sociale groepen.

Bij de interpretatie van dit soort thema's gaat het vaak over de spanning tussen de groep en de samenleving in ruime zin. Het komt erop aan te begrijpen in welke mate de onderlinge bijstandsrelaties, de nauwe familierelaties en de sociale praktijken het opbouwen van solidariteit en van wederzijdse relaties tussen verschillende groepen ondersteunen. Of omgekeerd om te zien of deze relaties en nauwe banden zorgen voor onderlinge wrijvingen tussen deze solidaire en sterk samenhangende groepen. Daarnaast moeten we ook onderzoeken of een versterking van de sociale relaties en van het sociaal kapitaal op het lokale niveau bijdraagt tot een hechtere sociale cohesie in een ruimere sfeer.

Het gaat hier voor ons niet om het bepalen van de hechtheid van de sociale banden binnen verschillende groepen, en van hun huidig aandeel in het versterken van de sociale cohesie in Brussel. We wilden in eerste instantie achterhalen of de Brusselaars over het algemeen kunnen steunen op een voor hen bevredigend sociaal netwerk. We stelden dus concrete vragen aan de Brusselaars om de contouren van hun vrienden- en kennissenkring in Brussel te kunnen definiëren.

De eerste vraag gaat over de intensiteit van de sociale relaties van de inwoners van Brussel.

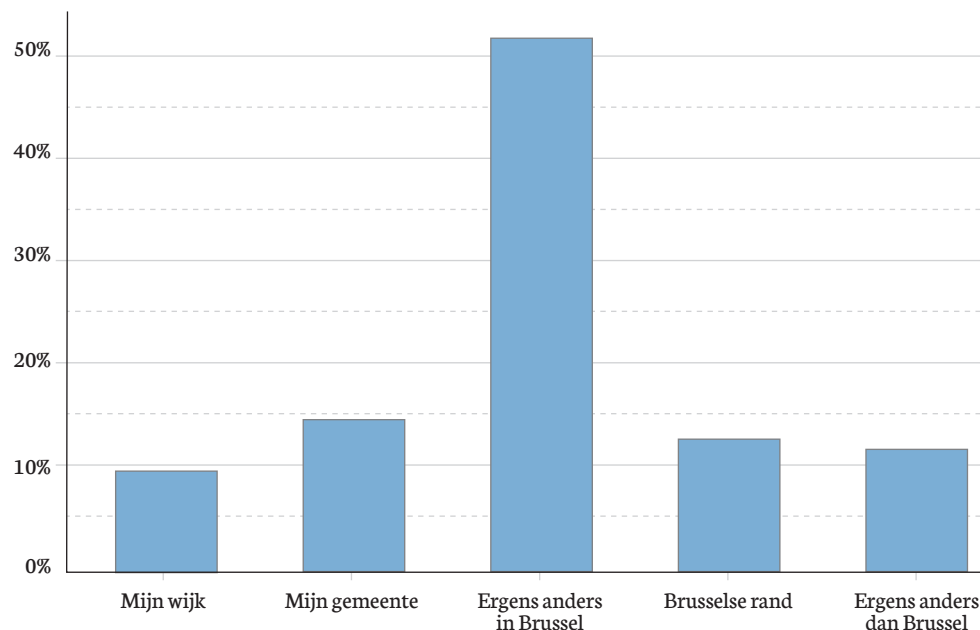
Figuur 29: “Hoe vaak ontmoet u vrienden en kennissen in Brussel?”

De antwoorden op de vraag hoe vaak de Brusselaars hun vrienden/kennissen ontmoeten, schommelen tussen alle dagen en minder dan eenmaal per maand; meermaals per week is het meest voorkomende antwoord. We merken op dat er bij deze antwoorden geen enkel significant verschil is, noch volgens de kenmerken van de respondenten die we kennen, noch volgens het soort woonwijk. De relaties tussen vrienden en kennissen zouden dus overall even intens zijn, ongeacht het soort woonwijk.

Vervolgens vroegen we de Brusselaars waar het merendeel van hun vrienden en kennissen woont.

Figuur 30: “Waar wonen de meeste van uw vrienden en kennissen?”

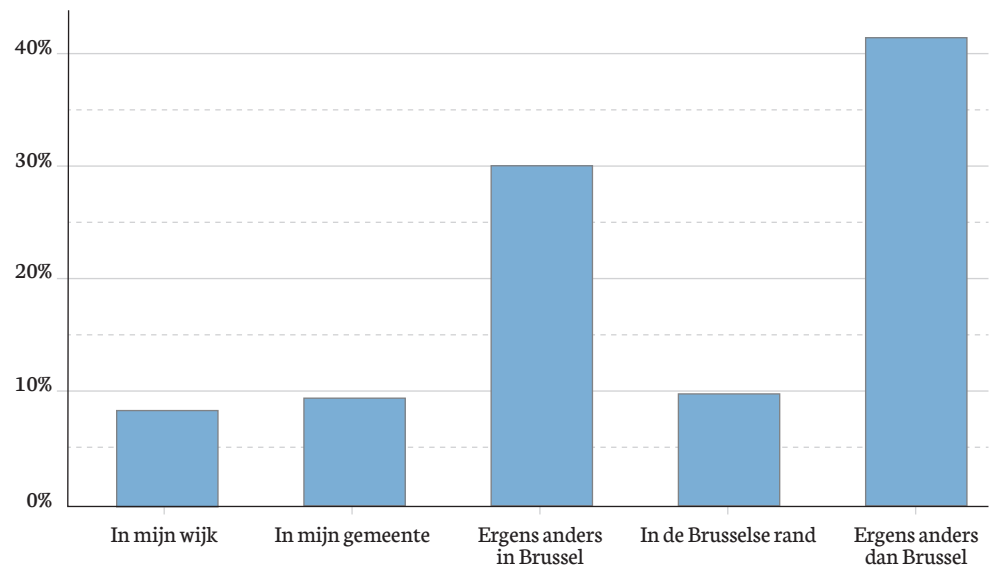

Uit de grafiek blijkt dat de meerderheid van de respondenten aangaf dat het merendeel van hun vrienden en kennissen in Brussel woont, maar wel in verschillende wijken en gemeenten. Voor deze vraag is er een significant verschil volgens het opleidingsniveau: de mensen met een laag opleidingsniveau hebben meer kennissen in hun wijk of gemeente, in vergelijking met mensen met een hoog opleidingsniveau⁷². We merken geen enkel verschil volgens het soort woonwijk.

Figuur 31 presenteert de antwoorden op dezelfde vraag, maar dan betreffende de familieleden.

72 Chi-square test: p = .002.

Figuur 31: “Waar woont het merendeel van uw familieleden?”

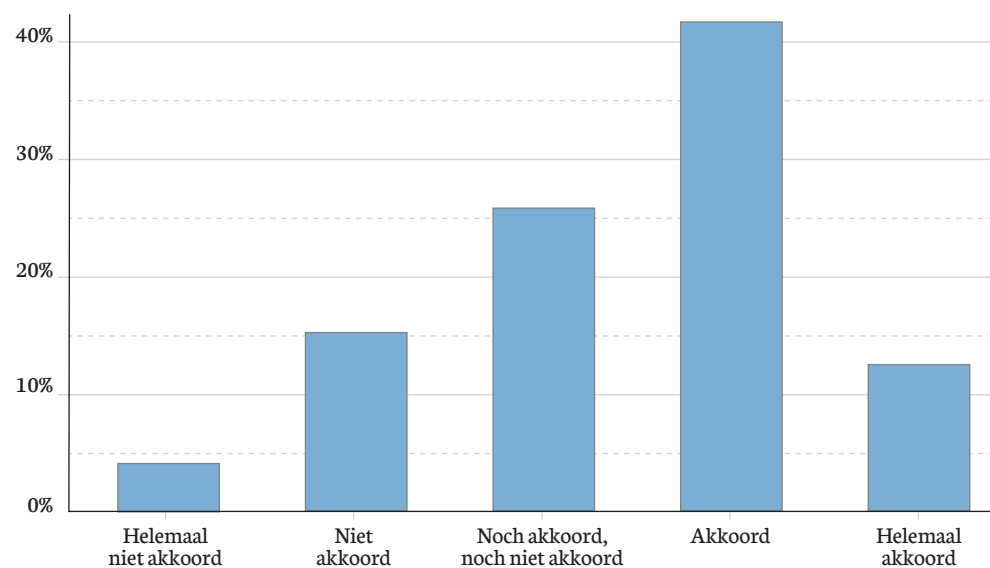

In tegenstelling tot de voorgaande figuur, merken we hier dat het merendeel van de familieleden van de respondenten buiten Brussel woont (41%). De respondenten hebben ook veel familieleden die in een andere wijk of gemeente van Brussel wonen (30%).

Uit de analyse van de antwoorden blijkt dat er significante verschillen zijn volgens de verblijfsduur in Brussel, volgens de nationaliteit en volgens het opleidingsniveau: van mensen die minder lang in Brussel wonen, mensen met een niet-Belgische nationaliteit en mensen met een hoog opleidingsniveau, wonen de meeste familieleden buiten Brussel⁷³.

We vroegen aan de geïnterviewde mensen ook in welke mate, op een schaal van 1 tot 5, ze denken dat het gemakkelijk is om vrienden te maken in Brussel.

Figuur 32: “Het is gemakkelijk om vrienden te maken in Brussel”

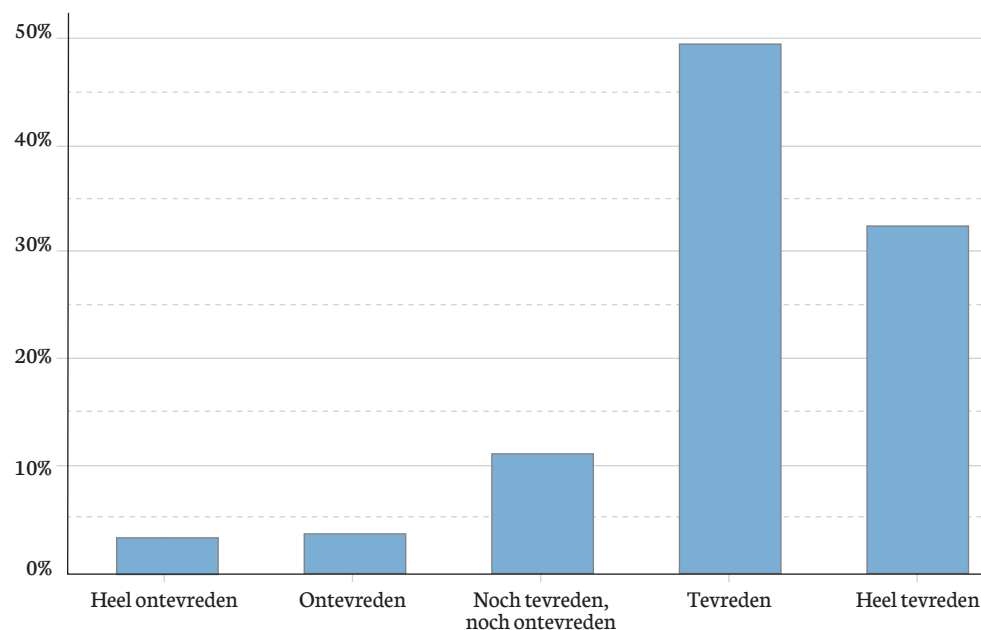

⁷³ Chi-square test: p = .000, p2 = .000, p3 = .000.

55% van de Brusselaars gaat akkoord met deze bewering, tegenover 20% dat deze mening niet deelt. We noteren eveneens dat er geen significant verschil is op basis van de sociodemografische kenmerken van de respondenten.

Figuur 33 laat zien in welke mate de Brusselaars tevreden zijn over hun vrienden- en kennissenkring in Brussel.

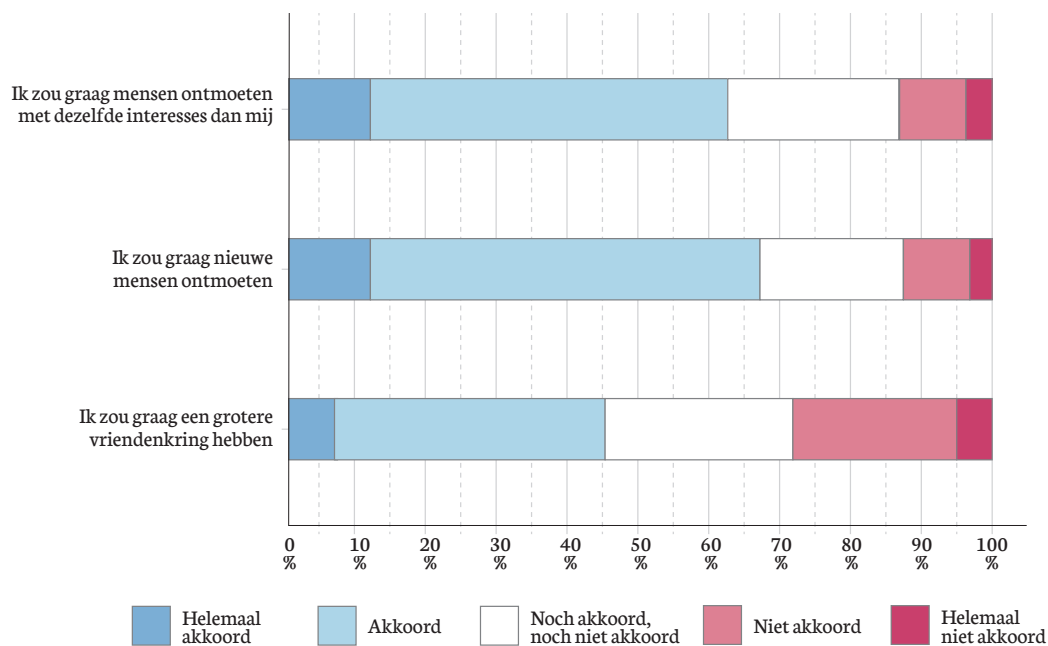
Figuur 33: “Bent u tevreden over uw vrienden- en kennissenkring in Brussel?”

De meerderheid van de Brusselaars (82%) zegt tevreden te zijn over hun eigen vrienden- en kennissenkring, maar mensen met een laag opleidingsniveau zijn het minst tevreden.

De volgende vraag bestaat uit drie beweringen en wil van de Brusselaars te weten komen wat ze zouden willen veranderen aan hun huidige vrienden- en kennissenkring in Brussel.

Figuur 34: Vrienden- en kennissenkring

Hoewel de Brusselaars verklaren dat ze globaal tevreden zijn over hun vriendenkring (zie Figuur 31), wil de meerderheid van hen graag nieuwe mensen ontmoeten die dezelfde interesses delen (63%) of, heel eenvoudig, nieuwe mensen (68%). Daarnaast wil 45% graag een grotere vriendenkring hebben.

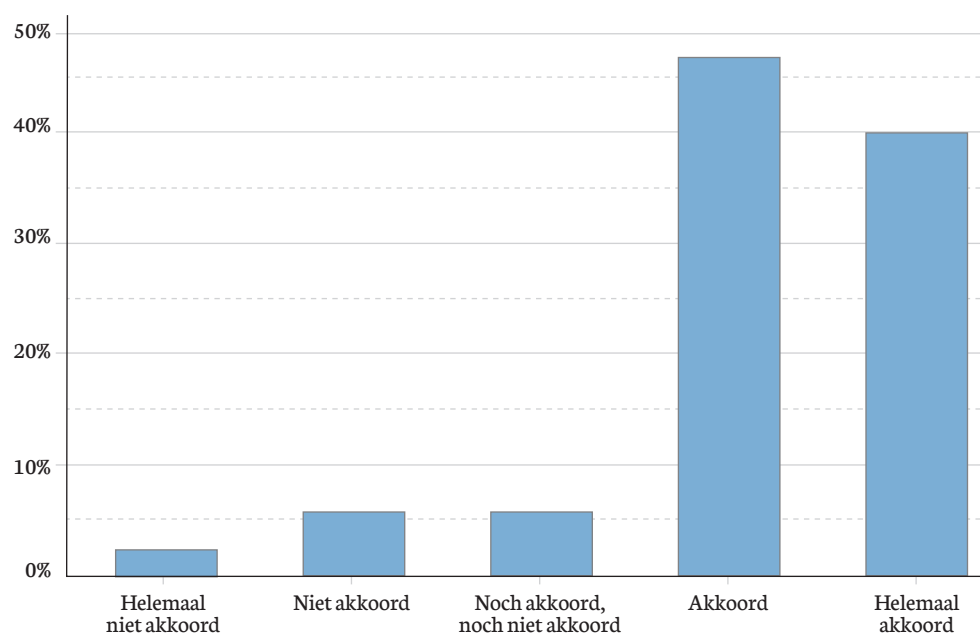
De respondenten die het liefst een grotere vriendenkring willen, zijn mensen met een niet-Belgische nationaliteit⁷⁴, terwijl mensen met een hoog opleidingsniveau het liefst mensen met dezelfde interesses zouden willen ontmoeten⁷⁵.

Om de dimensie over de sociale netwerken af te sluiten, vroegen we aan de Brusselaars of ze in geval van ernstige, persoonlijke problemen, kunnen rekenen op vrienden of familie in Brussel.

74 Kruskal Wallis test : $p = .001$.

75 Kruskal Wallis test : $p = .023$.

Figuur 35: “Als ik persoonlijke problemen heb, kan ik rekenen op familie of vrienden die in Brussel wonen”

De grote meerderheid van de Brusselaars (87%) verklaart dat ze kan rekenen op vrienden of familie in Brussel. Deze bewering wordt het meest afgewezen door mensen met een niet-Europese nationaliteit, mensen van niet-Belgische origine en mensen met een laag opleidingsniveau⁷⁶.

Samenvatting van de dimensie ‘Sociale netwerken en sociaal kapitaal’

De resultaten voor de vierde dimensie van de sociale cohesie zijn over het algemeen positief en tonen aan dat de Brusselaars vrij tevreden zijn over hun sociale relaties in Brussel. Doorgaans vinden de respondenten dat het in Brussel vrij gemakkelijk is om vrienden te maken en zijn ze tevreden met hun vrienden- en kennissenkring in Brussel. De mensen met een hoog opleidingsniveau zijn het meest tevreden. De mensen die het minst tevreden zijn en diegenen die graag nieuwe mensen willen ontmoeten en/of hun vriendenkring willen uitbreiden, wonen nog niet lang in Brussel en hebben een niet-Belgische nationaliteit.

Uit de resultaten blijkt dat het merendeel van de vrienden van de respondenten in Brussel woont, terwijl het merendeel van de familieleden buiten Brussel woont. Sommige vrienden, kennissen en familieleden wonen geografisch gezien vaak iets verder en dus helemaal niet in dezelfde wijk of gemeente. Toch verklaart een meerderheid van de Brusselaars dat ze bij ernstige problemen kan rekenen op iemand die in Brussel woont.

⁷⁶ Kruskal Wallis test: $p_1 = .011$, $p_2 = .002$, $p_3 = .006$.

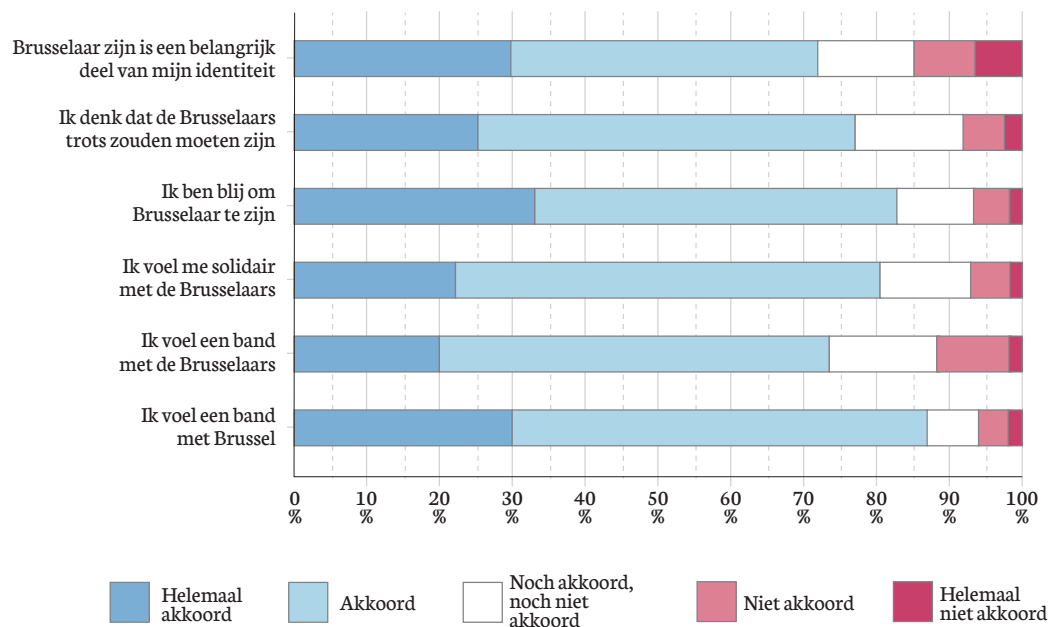
Op basis van de gestelde vragen kunnen we niet dieper ingaan op het verband tussen de sociale relaties binnen en tussen de verschillende sociale groepen in Brussel, maar uit de antwoorden blijkt toch een vrij positief beeld en bijgevolg een positieve visie op de sociale cohesie in Brussel. Ter afronding merken we op dat er uit de antwoorden op deze vragen geen enkel zichtbaar verschil is tussen de mensen die in achtergestelde wijken wonen en diegenen die in kansrijke wijken wonen.

Hoofdstuk 7: **Samenhangsgevoel
en identiteit**

De vijfde dimensie die we gebruiken om de sociale cohesie te definiëren, beklemtoont de begrippen identiteit en samenhangsgevoel. Deze interpretatie van de sociale cohesie stelt dat de verbondenheid met het territorium en de samenleving, de band met de verschillende instellingen en ook het gevoel van identificatie met deze samenleving, een positief effect hebben op de collectiviteit, op het respecteren van de normen en de gemeenschappelijke waarden, en op de samenleving in haar geheel. Het samenhangsgevoel en de identiteit hebben ook andere positieve gevolgen, zoals de versterking van het veiligheidsgevoel, het hechter maken van de reële of symbolische band met de collectiviteit en de versteviging van de groepssolidariteit (Taylor, 1988).

Aangaande deze dimensie die gaat over de identiteit van de Brusselaars en het samenhangsgevoel, vroegen we aan de mensen wat Brussel voor hen betekent, via vijf beweringen die een beter inzicht geven in hun verbondenheid met de stad.

Figuur 36: Verbondenheid met Brussel

Uit de antwoorden op deze vijf beweringen blijkt een zeer positieve kijk op de stad en op de verbondenheid van de Brusselaars met Brussel. De meerderheid van de Brusselaars denkt immers dat Brusselaar zijn een belangrijk deel is van hun identiteit (72%) en dat de Brusselaars er terecht trots op mogen zijn (77%). Het merendeel van de respondenten is gelukkig Brusselaar te zijn (83%), voelt zich solidair met de Brusselaars (80%), en voelt zich verbonden met de Brusselaars (74%) en met Brussel (87%).

Als we de beweringen rond de verbondenheid met Brussel en met de Brusselaars (vijfde en zesde bewering) verder gaan uitdiepen, merken we dat de mensen die nog niet lang in Brussel wonen, zich het minst verbonden voelen⁷⁷.

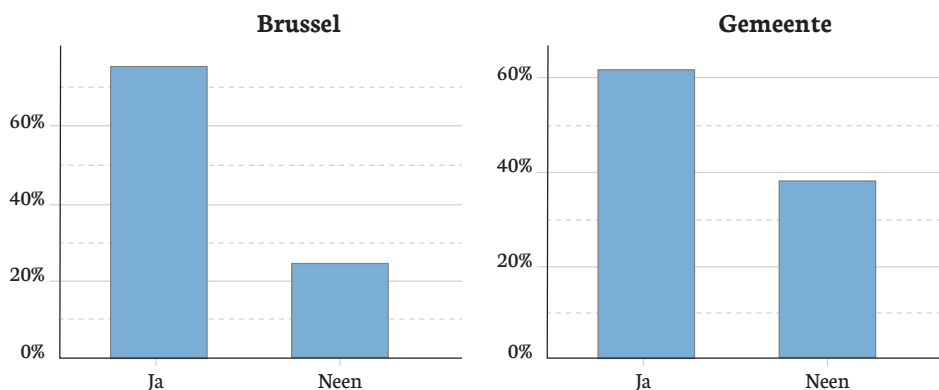
Aangaande de bewering «Brusselaar zijn is een belangrijk deel van mijn identiteit», zijn er significante verschillen volgens het opleidingsniveau en volgens het soort

⁷⁷ Kruskal Wallis test: $p = .001$ (voor beide items).

woonwijk: mensen met een hoog opleidingsniveau en mensen die in kansrijke wijken wonen, gaan het minst akkoord⁷⁸. Hoewel het effect van het opleidingsniveau significant blijft, merken we bij het samen analyseren van het soort wijk en een gelijk opleidingsniveau, dat mensen die in kansrijke wijken wonen het minst instemmen met het idee dat Brusselaar zijn een belangrijk deel van hun identiteit is⁷⁹.

Vervolgens vroegen we aan de Brusselaars of ze de reputatie van Brussel of van hun gemeente al eens hadden verdedigd tegenover niet-Brusselaars.

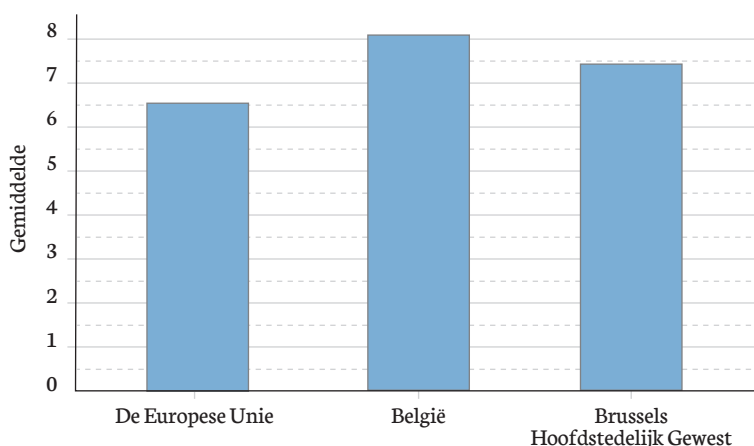
Figuur 37: “Hebt u de reputatie van Brussel/uw gemeente al eens verdedigd ?”

Deze twee vragen bevestigen de verbondenheid van de Brusselaars met hun stad en hun gemeente: 75% van de Brusselaars verdedigde de reputatie van Brussel al eens tegenover niet-Brusselaars en 62% verdedigde de reputatie van de eigen gemeente al eens. Mensen met een hoog opleidingsniveau verdedigden de reputatie van Brussel al meer⁸⁰.

Ter afronding vroegen we aan de bewoners om aan te geven hoe intens ze zich verbonden voelen met verschillende instellingen.

Figuur 38: Verbondenheid met de Europese Unie, België en Brussel

78 Opleidingsniveau: Kruskal Wallis test: $p = .005$. Soort wijk: Kruskal Wallis test: $p = .025$.

79 3-sample test for equality of proportions, $p = .1435$.

80 Chi-square test: $p = .000$.

De verbondenheid met de Europese Unie is het sterkst bij mensen die behoren tot de hogere sociale klassen, mensen met een hoger opleidingsniveau en mensen van Europese origine (uitgezonderd België)⁸¹.

De verbondenheid met België is het sterkst bij mensen van Belgische origine⁸².

Aangaande de verbondenheid met Brussel is er een verschil volgens het soort wijk en volgens de sociale klasse: bij mensen die in kansrijke wijken wonen en mensen die behoren tot de hogere sociale klassen is de verbondenheid het zwakst⁸³. Uit een kruisanalyse van het soort wijk en de sociale klasse blijkt, bij een gelijke sociale klasse, dat mensen uit achtergestelde wijken zich het sterkst verbonden voelen met Brussel⁸⁴.

Samenvatting van de dimensie ‘Samenhangsgevoel en identiteit’

Bij deze laatste dimensie van de sociale cohesie, zoomden we in op het samenhangsgevoel en de identiteit: volgens wetenschappers zijn beide immers van fundamenteel belang voor de versterking en de handhaving van de sociale cohesie. Uit de resultaten blijkt een zeer positieve visie: de grote meerderheid van de Brusselaars voelt zich erg sterk verbonden met Brussel en met de Brusselaars. Over het algemeen voelen de respondenten zich als Brusselaar gelukkig en trots: ze verklaren een bijzondere band te hebben met hun stad en voelen een sterke solidariteit met hun medebewoners. Het merendeel van de Brusselaars verklaart de reputatie van Brussel of van hun gemeente al eens verdedigd te hebben.

Daarnaast verklaart de meerderheid van de inwoners dat Brusselaar zijn een belangrijk onderdeel is van hun identiteit; mensen in kansrijke wijken gaan daarmee het minst akkoord. We noteren dus dat het soort woonwijk een belangrijk effect heeft op de identiteit en het samenhangsgevoel in Brussel. Deze invloed van het soort woonwijk wordt bevestigd door een specifieke vraag die peilt naar de intensiteit van de verbondenheid van de Brusselaars met verschillende instellingen. Zo is de verbondenheid met de Europese Unie het sterkst bij mensen met een hoog opleidingsniveau en mensen van niet-Belgische origine. De verbondenheid met België is sterker aanwezig bij mensen van Belgische origine. De verbondenheid met Brussel is het meest uitgesproken bij mensen die in achtergestelde wijken wonen.

81 Sociale klasse: One-way ANOVA: $p = .001$. Opleidingsniveau: One-way ANOVA: $p = .000$. Origine: One-way ANOVA: $p = .000$.

82 One-way ANOVA: $p = .000$.

83 Sociale klasse: One-way ANOVA: $p = .000$. Soort wijk: One-way ANOVA: $p = .007$.

84 Two-way ANOVA, $p = .000$

BESLUIT

In dit rapport presenteerden we de resultaten van het kwantitatieve deel van de enquête BruVoices. Dit deel wilde ontdekken hoe de Brusselaars de sociale cohesie in hun stad ervaren. Het peilde naar de opinies van de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst en op basis van persoonlijke interviews, die werden uitgevoerd tussen augustus en december 2017⁸⁵. Aangezien sociale cohesie betrekking heeft op een omvangrijk concept dat moeilijk eenduidig te definiëren is, benaderden we het in deze enquête via 5 belangrijke dimensies die er, volgens de definitie van de sociologen Kearns & Forrest (2000), bij aansluiten:

- Gemeenschappelijke waarden en burgerlijke cultuur
- Sociale orde en sociale controle
- Solidariteit en ongelijkheid
- Sociale netwerken en sociaal kapitaal
- Samenhangingsgevoel en identiteit

Bij het analyseren en interpreteren van de resultaten besteedden we bijzondere aandacht aan de verschillende individuele kenmerken van de respondenten en aan het soort woonwijk. Aldus wilden we onderzoeken of, en in elke mate, het soort woonwijk de perceptie van de verschillende aangekaarte thema's beïnvloedt.

Een willekeurige, representatieve steekproef van de Brusselse bevolking werd samengesteld door het Rijksregister. Deze steekproef omvatte 2000 inwoners van 18 jaar of ouder, verdeeld over 19 gemeenten. Van de adressen van deze steekproef waren er 1589 bruikbaar en antwoordden 526 mensen op de enquête, wat neerkomt op een antwoordpercentage van zo'n 33%.

De uiteindelijke steekproef was representatief voor de Brusselse bevolking wat betreft het geslacht, maar niet voor de leeftijd of de gemeentelijke woonplaats. De uiteindelijke steekproef omvat immers een lichte ondervertegenwoordiging van de leeftijdscategorieën 25-34 jaar en 65 jaar en ouder, en een oververtegenwoordiging van de leeftijdscategorie 45-65 jaar. Wat de geografische spreiding betreft, noteren we eveneens een ondervertegenwoordiging van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek, en ook een lichte oververtegenwoordiging van de gemeenten Sint-Agatha-Berchem, Evere en Sint-Pieters-Woluwe. Aangaande de andere kenmerken blijkt de uiteindelijke steekproef representatief te zijn voor de spreiding van de bevolking over de verschillende soorten wijken - volgens een onderscheid tussen kansrijke, gemiddelde en achtergestelde wijken. Ze is echter niet representatief inzake het opleidingsniveau, met een sterke oververtegenwoordiging van mensen met een hoog opleidingsniveau.

⁸⁵ Zoals is vermeld in de inleiding, verwijst het woord "stad" hier naar het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en dus naar de 19 gemeenten waaruit het bestaat.

BELANGRIJKSTE VASTSTELLINGEN

We komen hier niet in detail terug op de resultaten van elk van de vijf dimensies van de sociale cohesie die onze enquête stuurden (en waarmee elk hoofdstuk van dit rapport wordt afgerond). Hier presenteren we de belangrijkste vaststellingen die blijken uit de enquête en volgens ons de meeste aandacht verdienen.

Gedragsverandering na de aanslagen en het samenhorigheidsgevoel

Gedragsverandering en samenhorigheidsgevoel zijn zeer belangrijke thema's in deze enquête, aangezien de aanslagen van 22 maart 2016 de directe aanleiding vormden voor het lanceren van het project BruVoices. We stelden vast dat er bij de Brusselse bevolking effectief een verandering van gedrag is. Ten gevolge van de aanslagen, zo blijkt uit de antwoorden van de deelnemers, mijdt 38% van de mensen plekken met veel volk en 43% is vandaag duidelijk meer wantrouwig. Vermeldenswaardig is ook dat 19% van de respondenten sinds 22 maart 2016 vermijdt om het openbaar vervoer te nemen. Uit een analyse van de antwoorden volgens de kenmerken van de respondenten blijkt dat de mensen met een gemiddeld of laag opleidingsniveau hun gedrag het meest hebben aangepast.

Die laatste vaststelling duikt ook op als we kijken naar de veiligheid in een ruimere context. Bij respondenten met een gemiddeld of lager opleidingsniveau is het veiligheidsgevoel in de publieke ruimte zowel overdag als 's nachts minder groot. Ook het geslacht speelt hier een bepalende rol: vrouwen getuigen van een groter onveiligheidsgevoel.

Tot slot speelt het veiligheidsgevoel ook in de privésfeer. Hoewel de meerderheid van de antwoorden positief is, blijkt dat 11,3% van de respondenten (hoofdzakelijk met een laag opleidingsniveau) zich thuis niet veilig voelt.

Een positieve visie op Brussel

Een ander belangrijk punt dat we willen beklemtonen, luidt dat de Brusselaars hun stad globaal positief bekijken. Toen we de respondenten vroegen om Brussel te definiëren aan de hand van 18 paren van tegengestelde adjectieven, kenden ze meer gewicht tot aan de positieve adjectieven, wat aangeeft dat ze de stad in al haar aspecten positief waarderen. Uit de antwoorden blijkt dat de respondenten Brussel vooral zien als een diverse, gastvrije, open, waardevolle, goede en spannende stad.

Ondanks deze globaal positieve kijk, noteren we echter ook een significant verschil voor meerdere paren van tegengestelde adjectieven volgens de woonwijk, en meer bepaald volgens het onderscheid tussen kansrijke, gemiddelde en achtergestelde wijken. Aldus hebben mensen uit kansrijke wijken een negatievere kijk op de stad en vinden ze Brussel zwakker, chaotischer, versnipperd en onoverzichtelijk.

Het belang en de invloed van de wijk op bepaalde thematieken (netheid, inrichting publieke ruimtes, veiligheid)

Uit de resultaten van de enquête blijkt vaak dat de antwoorden verschillen naargelang van het soort woonwijk. Meerdere elementen illustreren dat.

Een eerste vaststelling luidt dat de wijk positiever wordt bekeken dan de stad in het algemeen. Dit element is prominent aanwezig als het gaat over netheid in de openbare ruimte, solidariteit tussen de mensen en het veiligheidsgevoel. Bijvoorbeeld bij de vraag over de netheid en het onderhoud van de publieke ruimte op het Brusselse grondgebied en in de verschillende wijken, vinden de respondenten dat de wijk netter is dan de rest van de stad.

De antwoorden over de solidariteit - hier begrepen als de solidariteit tussen mensen, maar ook als ondersteuning vanwege de overheid (dienstenaanbod, sociale ondersteuning) - tonen eens te meer aan dat de solidariteit in de stad als geheel en in de wijken verschillend wordt gepercipieerd: in de wijken is ze veel sterker aanwezig. En ook inzake het veiligheidsgevoel is het volgens de respondenten veiliger in de wijken dan in de rest van de stad, in het bijzonder in het donker. Overdag is het verschil minder groot, omdat het dan overal veiliger lijkt.

Een tweede vaststelling gaat over de invloed van het soort woonwijk (kansrijk, gemiddeld, achtergesteld) op verschillende situaties waarmee de inwoners te maken hebben, zoals het respecteren van de verkeersregels, de netheid en het onderhoud, de wijkdiensten en de identiteit.

Zo verklaart een grote meerderheid van de Brusselaars dat de verkeersregels te weinig worden gerespecteerd, maar door de inwoners van de achtergestelde wijken wordt dat het sterkst veroordeeld. Eenzelfde verschil komt naar voren uit de antwoorden rond de netheid en het onderhoud van de publieke ruimte. Wat betreft de netheid van hun wijk delen Brusselaars met eenzelfde opleidingsniveau en uit eenzelfde sociale klasse de mening van bewoners van een soortgelijke woonwijk, ongeacht hun opleidingsniveau en sociale klasse. Het soort woonwijk is dus bepalend voor het antwoord op de vraag rond de netheid van de wijk.

Ook als het gaat over het aanbod van overheidsdiensten aan burgers, en in het bijzonder aan kinderen, jongeren en ouderen, zijn de respondenten uit achtergestelde wijken minder tevreden, los van hun individuele kenmerken. Zoals aangehaald in hoofdstuk 4, kunnen deze observaties de aanzet zijn voor een ruimere denkoefening over netheid en over het gebrek aan onderhoud en diensten in sommige wijken van de stad. Meer in het algemeen gaat het immers om de herverdeling van de rijkdom en het gebrek aan middelen in achtergestelde wijken.

Ter afronding lijkt ook het antwoord op de vraag over de identiteit te verschillen volgens het soort woonwijk. Bijvoorbeeld inzake de bewering «Brusselaar zijn is een belangrijk deel van mijn identiteit», gaat een meerderheid van de inwoners akkoord, maar de inwoners uit achtergestelde wijken beklemtonen dit het meest, eens te meer los van hun individuele kenmerken.

Waardering voor interculturaliteit, ondanks ongelijke behandeling

In het algemeen onthult de analyse een zeer positieve kijk op het interculturele karakter en de relaties tussen mensen van verschillende sociale groepen. Dat wijst op een grote verdraagzaamheid en openheid tegenover diversiteit. Het opleidingsniveau blijkt bij de antwoorden op deze vraag een determinerende factor te zijn: mensen met een minder hoog opleidingsniveau hebben een minder open houding.

Naast deze grote waardering voor diversiteit en de grote verdraagzaamheid, getuigt de meerderheid van de Brusselaars echter ook dat ze ooit al ongelijk werd behandeld. Daarbij wordt het meest verwezen naar situaties op de arbeidsmarkt (of op school) en op openbare plaatsen (op straat of op het openbaar vervoer). Redenen voor deze discriminerende behandeling zijn hoofdzakelijk culturele origine, nationaliteit, taal, religie, huidskleur en geslacht.

De enquête onderzocht eveneens hoe de economische ongelijkheid in Brussel wordt gepercipieerd en ervaren. In dit verband noteren we dat de meerderheid van de Brusselaars denkt dat er in Brussel spanningen zijn tussen rijke en arme mensen. En ook al verklaren de meeste Brusselaars dat hun inkomen veeleer overeenstemt met hun capaciteiten en volstaat voor een goed leven in Brussel, denkt bijna 30% van de respondenten net het omgekeerde. Logische conclusie: de perceptie van de economische ongelijkheid wordt beïnvloed door het opleidingsniveau en de sociale klasse waartoe iemand behoort.

De invloed van (onder meer) het opleidingsniveau en de sociale klasse op de belangstelling en de waardering voor de politiek en de Brusselse instellingen. Uit de vragen over het vertrouwen in de instellingen blijkt globaal dat de Brusselaars een groot vertrouwen hebben in de instellingen die hun leven in Brussel bepalen (gezondheidszorg, Nederlandstalig en Franstalig onderwijs, gemeentebestuur en gemeenteraad, rechtsapparaat en politiek). Het vertrouwen in de Brusselse politici en regering ligt echter zeer laag.

Vrijwel alle respondenten hebben, los van hun sociodemografische kenmerken, weinig vertrouwen in deze politici. Maar de mensen die het minst vertrouwen hebben in de Brusselse regering, behoren tot de hoogste sociale klassen en wonen al langer in Brussel.

De mate van belangstelling voor de lokale instellingen (gemeentepolitiek, Brusselse regering en parlement) verschilt vrij sterk onder de Brusselaars en lijkt proportioneel toe te nemen met het opleidingsniveau en de sociale klasse. Daarnaast zijn mensen met een Europese origine (uitgezonderd België) er minder in geïnteresseerd dan mensen van Belgische en niet-Europese origine. Een belangrijk deel van de Brusselaars is helemaal niet geïnteresseerd in de gemeentepolitiek (17,3%) en ook niet in de regering of het parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (18,6%).

Uit de antwoorden inzake actieve politieke participatie en betrokkenheid bij verschillende soorten verenigingen, blijkt een matig engagement vanwege de Brusselaars (dat schommelt tussen 15% voor het lidmaatschap van een Facebookgroep en 37% voor het ondertekenen van een petitie). Net zoals bij de belangstelling voor de instellingen, lijkt de actieve politieke participatie toe te nemen met het opleidingsniveau en de sociale klasse. Als we daarnaast ook rekening houden met de origine van de respondenten, blijken de mensen van Belgische origine het meest politiek actief te zijn.

BIBLIOGRAFIE

- Andersen, H.T. & Van Kempen, R. (2003). New Trends in Urban Policies in Europe : Evidence From The Netherlands and Denmark. *Cities*, Vol. 20 (2), pp. 77-86.
- Bernard, P. (1999). La cohésion sociale : critique dialectique d'un quasi-concept. *Lien social et Politiques*, (41), 47-59.
- Buys, A. & Van Grinsven, A. (1999). *Herstructureren in tachtig plannen*. RIGO Research & Advies, Amsterdam.
- Castells, M. (1998). *End of Millenium*. Oxford, Blackwell.
- Chan, J., To, H.-P., & Chan, E. (2006). Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research. *Social Indicators Research*, 75(2), 273-302.
- Hoffmann Von, A. (1994). *Local Attachments : the Making of an American Neighbourhood, 1850 to 1920*. Baltimore, MD : The Johns Hopkins University Press.
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, Vol. 37 (5-6), pp. 995-1017.
- Marcuse, P. (1995). Not Chaos but Walls : Post-modernism and the Partitioned City, in : S. Watson & K. Gibson (Eds.) *Postmodern Cities and Spaces*, pp. 243-253. Oxford : Blackwell.
- Portes, A. & Landeholt, P. (1996). The Downside of Social Capital, *American Prospect*, Summer, pp. 18-21.
- Putnam, R.D. (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Reich, R. (1991). *The Work of Nations*. London : Simon and Schuster.
- Schweitzer, J.H. (1999). *Measuring Social Capital on Urban Residential Blocks*. Paper presented at the *Annual Meeting of the Urban Affairs Association*, Louisville, Kentucky, April.
- Van Marissing, E. ; Bolt, G & Van Kempen, R. (2006). Urban Governance and Social Cohesion : Effects of Urban Restructuring Policies in Two Dutch Cities. *Cities*, Vol. 23 (4), pp. 279-290.
- Watson, S. (1999). The Dual City or the City of Many Parts ? Rethinking Differences in Cities in Transition, in : B. Blanke & R. Smith (Eds.). *Cities in Transition : New Challenges, New Responsibilities*, pp. 79-92. London : Macmillan/ Anglo-German Foundation.

Bijlagen

VRAGENLIJST

STRUCTURE

1: Screener / Identification

2: Connectedness

- A: Identification
- B: Trust in institutions
- C: Perception of Fairness

3: Focus on common good

- A: Civic participation
- B: Solidarity and helpfulness
- C: Respect for social needs

4: Social relations

- A: Social networks
- B: Trust in people
- C: Acceptance of diversity

5: Socio Demo

INTRODUCTION TEXT

INT: Lees voor

Dit onderzoek gaat over het leven in Brussel. Het wordt uitgevoerd door het onderzoeksbureau IPSOS, onder begeleiding van de Université Libre de Bruxelles (ULB), en in opdracht van de Koning Boudewijnstichting.

Net als andere Brusselaars, worden u een aantal vragen voorgelegd. Enerzijds stellen we vragen over uw leeftijd, opleiding, beroep, enzovoort. Het is voor ons zeer belangrijk dat u probeert de vragen zo volledig en zo juist mogelijk te beantwoorden.

Hiernaast stellen we vragen over uw persoonlijke opvatting over een aantal actuele thema's die met Brussel te maken hebben. Bij deze vragen is er geen juist of fout antwoord, ze gaan over wat u persoonlijk denkt. De uitspraken die in deze vragenlijst aan bod zijn gekomen, weerspiegelen niet noodzakelijk de opvattingen van de Koning Boudewijnstichting, de ULB of IPSOS, noch van haar onderzoekers.

Neem dus rustig de tijd om na te denken. Als een vraag niet duidelijk is, zegt u het dan maar, dan lees ik ze nog eens voor. Als u op een vraag niet wenst te antwoorden dan zegt u dat ook. Het spreekt vanzelf dat uw antwoorden strikt vertrouwelijk zijn. De gegevens worden anoniem bewaard. De antwoorden van alle geïnterviewden worden samen in tabellen verwerkt zodat achteraf niemand, buiten uzelf, kan weten wat u hebt geantwoord.

In de vragenlijst hebben we het soms over uw wijk, over uw gemeente, over Brussel en over de Brusselse rand. Voor alle duidelijkheid, wanneer we het over Brussel hebben bedoelen we het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaande uit de 19 gemeenten. Deze gemeenten zijn Anderlecht, Brussel (stad, Haren, Laken, Neder-Over-Heembeek), Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde.

Wanneer we het over de Brusselse rand hebben bedoelen we de volgende gemeentes: Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel, Wezembeek-Oppem, Asse, Beersel, Dilbeek, Grimbergen, Hoeilaart, Machelen, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde en Zaventem.

In naam van de Koning Boudewijnstichting, Ipsos en ULB wil ik u op voorhand bedanken voor uw medewerking.

1: SCREENER / IDENTIFICATION

SD1

Taal?

- 1: Nederlands
 - 2: Frans
 - 3: Engels
-

SD2

Geslacht?

INT: noteer geslacht zonder te vragen

- 1: man
 - 2: vrouw
-

SD3

Wat is uw geboortedatum?

INT: noteer de exacte datum

||_| (dag) |_|_| (maand) |_|_|_|_| (jaar)

SD4

Wat is de postcode van uw gemeente?

||_|_|_|

SD5

Hoelang woont u al in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?

INT: Lees voor

INT: Tel het totaal aantal jaren dat men in Brussel woont op. Indien deze periode onderbroken werd, tel de onderbreking niet mee.

- 1: Minder dan 1 jaar
 - 2: 1 tot 4 jaar
 - 3: 5 tot 9 jaar
 - 4: 10 tot 14 jaar
 - 5: 15 tot 19 jaar
 - 6: Meer dan 20 jaar
-

SD12

Bent u of uw partner eigenaar of huurder van uw huidige woning?

INT: Toonkaart A

- 1: Eigenaar
- 2: Huurder
- 3: Huis wordt kosteloos ter beschikking gesteld
- 4: Inwonend bij familie

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

2: CONNECTEDNESS

A: Identification

Q2.A.1

Wat is Brussel voor u?

Ik zal u nu telkens 2 woorden voorlezen. Het ene woord krijgt een score 1 en het andere woord krijgt een score 7. Gelieve aan te duiden welk woord volgens u het best bij Brussel past. Met de tussenliggende scores kunt u uw antwoord nuanceren.

Brussel is...

INT: Toonkaart - A

1: Veilig	1	2	3	4	5	6	7	Onveilig
2: Warm	1	2	3	4	5	6	7	Koud
3: Vuil	1	2	3	4	5	6	7	Netjes
4: Groot	1	2	3	4	5	6	7	Klein
5: Sterk	1	2	3	4	5	6	7	Zwak
6: Traag	1	2	3	4	5	6	7	Snel
7: Goed	1	2	3	4	5	6	7	Slecht
8: Waardevol	1	2	3	4	5	6	7	Waardeloos
9: Saai	1	2	3	4	5	6	7	Spannend
10: Chaotisch	1	2	3	4	5	6	7	Gepland
11: Open	1	2	3	4	5	6	7	Gesloten
12: Conservatief	1	2	3	4	5	6	7	Progressief
13: Versnipperd	1	2	3	4	5	6	7	Samenhangend
14: Solidair	1	2	3	4	5	6	7	Ieder voor zich (egocentrisch)
15: Voorzichtig	1	2	3	4	5	6	7	Durvend
16: Gastvrij	1	2	3	4	5	6	7	Ongastvrij
17: Overzichtelijk	1	2	3	4	5	6	7	Onduidelijk
18: Divers	1	2	3	4	5	6	7	Eenzijdig

Q2.A.2

Als u nadenkt wat Brussel voor u voornamelijk betekent, in welke mate bent u het eens met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - B - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal oneens
- 2: Oneens
- 3: Noch eens, noch oneens
- 4: Eens
- 5: Helemaal eens

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Ik voel een band met **Brussel**
- 2: Ik voel een band met de **Brusselaars**
- 3: Ik voel me solidair met de Brusselaars
- 4: Ik ben blij om Brusselaar te zijn
- 5: Ik denk dat de Brusselaars trots zouden moeten zijn
- 6: Brusselaar zijn is een belangrijk deel van mijn identiteit

Q2.A.3

Heeft u al eens de reputatie van Brussel verdedigd tegen een niet-Brusselaar?

- 1: Ja
- 2: Neen

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q2.A.4

Heeft u al eens de reputatie van uw gemeente verdedigd tegen iemand die geen deel uitmaakt van uw gemeente?

- 1: Ja
- 2: Neen

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q2.A.5

In welke mate voelt u zich verbonden met de volgende regio's?

U kunt uw antwoord aanduiden op een 10-puntenschaal waarbij 10 "heel sterk verbonden" wil zeggen en 1 "helemaal niet verbonden" wil zeggen. U kan met de tussenliggende scores uw antwoord nuanceren.

INT: Toonkaart - C - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 10 - Heel sterk verbonden
- 9
- 8
- 7
- 6
- 5
- 4
- 3
- 2
- 1 - Helemaal niet verbonden

ITEMS:

- 1: De Europese Unie
- 2: België
- 3: Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- 4: Franstalige gemeenschap van België
- 5: Vlaamse gemeenschap van België
- 6: Uw gemeente
- 7: Uw buurt

Q2.A.6

U woont momenteel in Brussel. Wat is voor u uw ideale "woonsituatie"?

INT: Toonkaart - D

- 1: In dezelfde gemeente wonen waar ik nu woon
 - 2: In een andere gemeente in Brussel wonen
 - 3: Niet in Brussel wonen maar ergens anders in België, in een stad wonen
 - 4: Niet in Brussel wonen maar ergens anders in België, op het platteland wonen
 - 5: In een ander land dan België wonen
-

B: Trust in institutions

Q2.B.1

Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instellingen?

INT: Toonkaart - E - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Zeer weinig vertrouwen
- 2: Weinig vertrouwen
- 3: Noch weinig, noch veel vertrouwen
- 4: Veel vertrouwen
- 5: Zeer veel vertrouwen

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Brusselse politie
 - 2: Brusselse politici
 - 3: het rechtssysteem
 - 4: de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepen in uw gemeente
 - 5: de administratieve diensten van uw gemeente
 - 6: de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
 - 7: het OCMW van uw gemeente
 - 8: de gezondheidszorg in Brussel
 - 9: de religieuze en spirituele leiders in Brussel
 - 10: het Franstalig onderwijs in Brussel
 - 11: het Nederlandstalig onderwijs in Brussel
-

C: Perception of fairness

Q2.C.1

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - F - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Ik krijg een eerlijke kans om financieel rond te komen
 - 2: Met mijn inkomen kan ik een goed leven leiden in Brussel
 - 3: Mijn inkomen is correct voor iemand met mijn capaciteiten
 - 4: Om financieel vooruit te komen in Brussel moet je soms dingen doen die niet correct zijn
 - 5: In Brussel zijn er spanningen tussen rijke en arme mensen
-

3: FOCUS ON COMMON GOOD

A: Civil participation

Q3.A.1

Hoeveel belangstelling heeft u voor de volgende politieke instellingen?

U kunt uw antwoord aanduiden op een 10-puntenschaal waarbij 10 “veel belangstelling” wil zeggen en 1 “geen belangstelling” wil zeggen. U kan met de tussenliggende scores uw antwoord nuanceren.

INT: Toonkaart - G - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 10 - Veel belangstelling
- 9
- 8
- 7
- 6
- 5
- 4
- 3
- 2
- 1 - Geen belangstelling

ITEMS:

- 1: De gemeentepolitiek
 - 2: De Brusselse regering en het Brussels parlement
-

Q3.A.2

Er zijn verschillende manieren om uw mening kenbaar te maken over iets dat de politiek wel of niet zou moeten doen. Heeft u de afgelopen vijf jaar één van volgende dingen gedaan? U mag antwoorden met ja of neen.

INT: Lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Ja
- 2: Neen

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Ik heb een Brusselse politicus of politieke partij gecontacteerd
- 2: Ik heb deelgenomen aan een protestactie of demonstratie over een Brusselse kwestie
- 3: Ik heb samen een actie ondernomen met mensen die dezelfde bekommernis delen als mij over een Brusselse kwestie
- 4: Ik heb een petitie getekend over een Brusselse kwestie
- 5: Ik ben lid geworden van een facebook groep rond een Brusselse kwestie

Q3.A.3

Kunt u mij zeggen of u al dan niet actief bent in één van de volgende organisaties. Onder actief lid verstaan we dat u het afgelopen jaar deelgenomen hebt aan één of meer activiteiten georganiseerd door de vereniging.

INT: Toonkaart - H - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Actief lid
- 2: Lid, maar niet actief
- 3: Geen lid

ITEMS:

- 1: Een jeugdbeweging, jeugdclub of studentenbeweging
- 2: Een politieke partij
- 3: Een milieu-, natuur- of dierenvereniging
- 4: Een cultuur- of hobbyvereniging
- 5: Een socioculturele vereniging
- 6: Een sportvereniging
- 7: Een derde wereld vereniging, mensenrechtenvereniging of antiracisme vereniging
- 8: Een religieuze of kerkelijke vereniging

- 9: Een wijk- of buurtcomité
 - 10: Een vereniging voor mensen met een handicap of een ziekte/medische aandoening
 - 11: Een vereniging van of voor mensen in armoede
-

Q3.A.4

Heeft u gedurende de voorbije 12 maanden vrijwilligerswerk voor een organisatie gedaan?

- 1: Ja
- 2: Neen

- 98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)
 - 99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)
-

B: Solidarity and helpfulness

Q3.B.1

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - I - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

- 98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)
- 99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: De mensen in Brussel zijn vooral op zichzelf aangewezen
 - 2: De mensen in Brussel helpen elkaar
 - 3: Over het algemeen vind ik dat mensen in Brussel hoffelijk zijn
 - 4: Het gemeentebestuur helpt mensen in Brussel die het moeilijk hebben
 - 5: De verenigingen in Brussel helpen mensen die het moeilijk hebben
 - 6: De mensen in mijn buurt zijn vooral op zichzelf aangewezen
 - 7: De mensen in mijn buurt helpen elkaar
 - 8: Over het algemeen vind ik dat mensen in mijn buurt hoffelijk zijn
-

Q3.B.2

Heeft u de afgelopen 6 maanden een onbekende geholpen?

- 1: Ja
- 2: Neen

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

C: Respect for social needs

Q3.C.1

In welke mate respecteren de mensen in Brussel de verkeersregels volgens u?

INT: Toonkaart - J

- 1: Helemaal niet
- 2: Eerder niet
- 3: Eerder wel
- 4: Helemaal wel

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q3.C.2

Hoe erg vindt u het wanneer iemand de verkeersregels overtreedt?

INT: Toonkaart - K

- 1: Helemaal niet erg
- 2: Eerder niet erg
- 3: Noch erg, noch niet erg
- 4: Eerder erg
- 5: Heel erg

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q3.C.3

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - L - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: De mensen in Brussel houden de publieke ruimte proper
- 2: Mijn wijk is proper
- 3: Mijn wijk wordt goed onderhouden

Q3.C.4

In welke mate stoort het u als de publieke ruimte vuil is?

U kunt uw antwoord aanduiden op een 10-puntenschaal waarbij 10 “dit stoort me veel” wil zeggen en 1 “dit stoort me niet” wil zeggen. U kan met de tussenliggende scores uw antwoord nuanceren.

INT: Toonkaart - M

10: Dit stoort me veel

9

8

7

6

5

4

3

2

1: Dit stoort me niet

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q3.C.5

In welke mate gaat u akkoord met de stelling “Ik voel mij thuis veilig”.

INT: Toonkaart - N

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q3.C.6

Hoe veilig of onveilig voelt u zich in de volgende situaties?

U kunt uw antwoord aanduiden op een 10-puntenschaal waarbij 10 “heel veilig” wil zeggen en 1 “heel onveilig” wil zeggen. U kan met de tussenliggende scores uw antwoord nuanceren.

INT: Toonkaart - O

SCALE:

10: Heel veilig

9

8

7

6

5

4

3

2

1: Heel onveilig

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: op straat in Brussel als het donker is
- 2: op straat in Brussel gedurende de dag
- 3: op straat in mijn wijk als het donker is
- 4: op straat in mijn wijk gedurende de dag

Q3.C.7

Vermijdt u soms bepaalde buurten in Brussel omdat u ze niet veilig vindt?

INT: Toonkaart - P

- 1: Heel vaak
- 2: Vaak
- 3: Nu en dan
- 4: Amper
- 5: Nooit

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q3.C.8

Wordt u soms op straat op een onaangename manier aangeklampt door iemand die u niet kent?

INT: Toonkaart - P

- 1: Heel vaak
- 2: Vaak
- 3: Nu en dan
- 4: Amper
- 5: Nooit

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

4: SOCIAL RELATIONS

A: Social networks

Q4.A.1

Hoe vaak ontmoet je vrienden en kennissen in Brussel?

INT: Toonkaart - Q

- 1: Dagelijks
 - 2: Meerdere keren per week
 - 3: Wekelijks
 - 4: Meerdere keren per maand
 - 5: Maandelijks
 - 6: Minder dan 1 maal per maand
-

Q4.A.2

Waar woont het merendeel van je vrienden en kennissen?

INT: Toonkaart - R

- 1: In mijn wijk
 - 2: In mijn gemeente
 - 3: Ergens anders in Brussel
 - 4: In de Brusselse rand
 - 5: Ergens anders dan Brussel of de Brusselse rand
-

Q4.A.3

Waar woont het merendeel van je familie?

INT: Toonkaart - R

- 1: In mijn wijk
 - 2: In mijn gemeente
 - 3: Ergens anders in Brussel
 - 4: In de Brusselse rand
 - 5: Ergens anders dan Brussel of de Brusselse rand
-

Q4.A.301

Zijn er onder uw vrienden personen van een andere sociale afkomst dan de uwe?

INT: Toonkaart - S

- 1: Geen enkele
- 2: Een paar
- 3: Ongeveer de helft
- 4: Veel
- 5: Allemaal

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.30101

Zijn er onder uw vrienden personen van een andere culturele afkomst dan de uwe?

INT: Toonkaart - S

- 1: Geen enkele
- 2: Een paar
- 3: Ongeveer de helft
- 4: Veel
- 5: Allemaal

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.30102

Zijn er onder uw vrienden personen met een andere huidskleur dan de uwe?

INT: Toonkaart - S

- 1: Geen enkele
- 2: Een paar
- 3: Ongeveer de helft
- 4: Veel
- 5: Allemaal

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.302

Zijn er onder uw vrienden personen van een ander geloof of levensbeschouwing dan de uwe?

INT: Toonkaart - S

- 1: Geen enkele
- 2: Een paar
- 3: Ongeveer de helft
- 4: Veel
- 5: Allemaal

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.4

In welke mate bent u het er mee eens dat het in Brussel gemakkelijk is om nieuwe vrienden te maken?

INT: Toonkaart - T

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.5

Vandaag de dag, in welke mate bent u tevreden met uw vrienden- en kennissenkring?

INT: Toonkaart - U

- 1: Heel ontevreden
- 2: Ontevreden
- 3: Noch tevreden, noch ontevreden
- 4: Tevreden
- 5: Heel tevreden

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.6

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - V - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Ik zou graag een grotere vrienden-en kennissenkring hebben
- 2: Ik zou graag nieuwe mensen ontmoeten
- 3: Ik zou graag mensen ontmoeten met dezelfde interesses dan mij

Q4.A.7

In welke mate ga je akkoord met de stelling: “Ik kan op familieleden of vrienden uit Brussel rekenen als ik serieuze, persoonlijke problemen heb”?

INT: Toonkaart - V

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.A.8

Hoe vaak voel je je eenzaam?

INT: Toonkaart - W

- 1: Heel vaak
- 2: Vaak
- 3: Nu en dan
- 4: Amper
- 5: Nooit

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

B: Trust in people

Q4.B.1

In welke mate gaat u akkoord met de stelling dat de mensen in uw buurt te vertrouwen zijn?

INT: Toonkaart - X

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.B.2

Vertrouwt u de mensen uit uw buurt meer, minder of evenveel dan de mensen van andere buurten?

INT: Toonkaart - W

- 1: meer
- 2: minder
- 3: evenveel

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

Q4.B.3

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - X - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord

- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)
99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Ik heb het gevoel dat ik me in Brussel in mijn eigen taal kan uitdrukken
- 2: Ik heb het gevoel dat ik mijn geloof of mijn eigen levensbeschouwing vrij kan beleven in Brussel
- 3: Ik heb het gevoel dat ik mijn cultuur vrij kan beleven in Brussel
- 4: Ik heb het gevoel dat ik in Brussel de kledij kan dragen die ik zelf wil
- 5: Ik heb het gevoel dat ik in Brussel overal kan gaan en staan waar ik wil
- 6: Ik heb het gevoel dat ik in Brussel kan zijn wie ik wil zijn

Q4.B.301

Op 22 maart 2016 hebben er in Brussel aanslagen plaatsgevonden. Deze ingrijpende gebeurtenissen kunnen een invloed hebben op het gedrag van iemand die in Brussel woont. In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

Sinds 22 maart 2016...

INT: Toonkaart - X - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)
99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: zijn de onderlinge relaties tussen de inwoners van Brussel van verschillende afkomst verbeterd
- 2: ben ik veel meer wantrouwend wanneer ik op een openbare plaats in Brussel ben
- 3: vermijd ik het openbaar vervoer in Brussel
- 4: vermijd ik plaatsen of evenementen in Brussel waar veel volk samenkomt

Q4.B.4

Heeft u deelgenomen aan één van de volgende collectieve acties na de gebeurtenissen in Brussel op 22 maart 2016?

INT: Lees stelling per stelling voor

SCALE:

1: Ja

2: Neen

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

1: Het posten en delen van foto's van katten op sociale media met als doel niet te communiceren over de interventies van de politie en de acties van de autoriteiten niet te saboteren

2: Hulp aanbieden aan pendelaars en reizigers die op 22 maart in Brussel waren en niet thuis geraakten

3: Boodschappen van vrede schrijven in krijt in de voetgangerszone in Brussel over 22 maart

4: Een minuut van stilte houden in eerbetoon aan de slachtoffers

5: Samenkomen voor De Beurs in eerbetoon aan de slachtoffers

6: Samenkomen in Sint-Jans-Molenbeek in solidariteit met de gemeente

7: Een actie om samen met anderen uw medeleven voor Brussel te betuigen

8: Het delen van een bericht of hashtag (bijvoorbeeld, #PrayForBelgium, #JeSuisBruxelles, #TenirBon, #IkWilHelpen, ...) op sociale media uit solidariteit met de slachtoffers van de aanslagen

99: Een andere collectieve actie dan die die ik net heb voorgelezen

C: Acceptance of diversity

Q4.C.1

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen over uw buurt?

“Algemeen genomen ben ik tevreden met hetgeen mijn wijk te bieden heeft”

INT: Toonkaart - X

1: Helemaal niet akkoord

2: Niet akkoord

3: Noch akkoord, noch niet akkoord

4: Akkoord

5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (INT: Niet voorlezen)

99: Weet niet (INT: Niet voorlezen)

Q4.C.101

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen over uw buurt?

Algemeen genomen denk ik dat mijn wijk een bevredigend aanbod heeft voor ...

INT: Toonkaart - X - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (INT: Niet voorlezen)

99: Weet niet (INT: Niet voorlezen)

ITEMS:

- 1: kinderen
- 2: jongeren
- 3: ouderen

Q4.C.2

In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

INT: Toonkaart - X - lees voor stelling per stelling

SCALE:

- 1: Helemaal niet akkoord
- 2: Niet akkoord
- 3: Noch akkoord, noch niet akkoord
- 4: Akkoord
- 5: Helemaal akkoord

98: Geen antwoord (INT: Niet voorlezen)

99: Weet niet (INT: Niet voorlezen)

ITEMS:

- 1: In het algemeen is het contact tussen mensen in Brussel eenvoudig, ongeacht hun afkomst of religie
- 2: Het leven in Brussel wordt verrijkt door mensen met een andere cultuur dan die van mij

- 3: Mensen met een andere cultuur dan die van mij ondermijnen de Brusselse cultuur
 - 4: Ik ga graag naar plaatsen en evenementen waar inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun afkomst
 - 5: Ik ga graag naar plaatsen en evenementen waar inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun religie
 - 6: Ik ga graag naar plaatsen en evenementen waar inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun taal
 - 7: Ik ga graag naar plaatsen en evenementen waar inwoners van Brussel elkaar ontmoeten, ongeacht hun leeftijd
-

Q4.C.3

Ik lees nu een aantal situaties en plaatsen voor. Hoe vaak komt het volgens u voor dat mensen zoals u in Brussel in deze situaties vijandigheid of een oneerlijke behandeling ervaren?

INT: Toonkaart - Y

SCALE:

- 1: Nooit
- 2: Zelden
- 3: Soms
- 4: Regelmatig
- 5: Vaak

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

ITEMS:

- 1: Op school of op het werk
 - 2: Op zoek naar werk
 - 3: Bij het uitgaan, in discotheken, cafés of restaurants
 - 4: Op straat of in het openbaar vervoer
 - 5: Bij contacten met de stadsdiensten of het OCMW
 - 6: In het contact met de politie
-

Q4.C.4

Om welke redenen worden mensen zoals u vijandig of oneerlijk behandeld?

Omwille van ...

INT: Lees één voor één voor

- 1: religieuze of filosofische levensbeschouwing
- 3: huidskleur

- 4: sociale positie
 - 5: seksuele oriëntatie
 - 6: handicap
 - 7: geslacht
 - 8: taal
 - 10: culturele of nationale herkomst
 - 11: politieke overtuiging
 - 12: gezondheidstoestand
 - 13: lichamelijke kenmerken
 - 14: leeftijd
 - 15: nationaliteit
 - 16: burgerlijke stand (getrouwd, alleenstaand, etc.)

 - 97: Geen van deze (INT: Niet voorlezen)
-

Q4.C.5

Welke contacten onderhoudt u met mensen met een verschillende cultuur?

INT: Toonkaart - Z

- 1: Weinig of helemaal geen contacten
 - 2: Oppervlakkige contacten (U kent elkaar en u groet elkaar wanneer u elkaar tegenkomt)
 - 3: Praktische contacten (U helpt elkaar; u verleent elkaar diensten)
 - 4: Vriendschappelijke contacten

 - 98: Geen antwoord (INT: Niet voorlezen)
 - 99: Weet niet (INT: Niet voorlezen)
-

Q4.C.501

Welke contacten onderhoudt u met mensen met een verschillende godsdienst?

INT: Toonkaart - Z

- 1: Weinig of helemaal geen contacten
- 2: Oppervlakkige contacten (U kent elkaar en u groet elkaar wanneer u elkaar tegenkomt)
- 3: Praktische contacten (U helpt elkaar; u verleent elkaar diensten)
- 4: Vriendschappelijke contacten

- 98: Geen antwoord (INT: Niet voorlezen)
- 99: Weet niet (INT: Niet voorlezen)

Q4.C.502

Welke contacten onderhoudt u met mensen met een verschillende taal?

INT: Toonkaart - Z

- 1: Weinig of helemaal geen contacten
- 2: Oppervlakkige contacten (U kent elkaar en u groet elkaar wanneer u elkaar tegenkomt)
- 3: Praktische contacten (U helpt elkaar; u verleent elkaar diensten)
- 4: Vriendschappelijke contacten

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

5: SOCIO-DEMO

We zullen u nu tot slot nog enkele vragen stellen om uw profiel te vervolledigen.

SD6

Bent u het gezinshoofd?

- 1: ja
 - 2: neen
-

SD7

Heeft u momenteel betaald werk? Met betaald werk bedoelen we niet alleen werk van onbepaalde duur maar ook tijdelijk werk, ook al werkt u slechts enkele uren per week.

- 1: Ja
- 2: Nee

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

SD8

Wat is uw hoogst behaalde diploma / het hoogst behaalde diploma van het gezinshoofd?

INT: voorlezen

- 1: zonder diploma of lager onderwijs
 - 2: lager secundair onderwijs, algemeen (3 eerste jaren voltooid)
 - 3: lager secundair onderwijs, technisch, artistiek of beroeps (3 eerste jaren voltooid)
 - 4: hoger secundair onderwijs, algemeen (6 jaar voltooid)
 - 5: hoger secundair, technisch of artistiek (6 jaar)
 - 6: hoger secundair, beroeps (6 jaar)
 - 7: hoger onderwijs: graduaat, kandidatuur, bachelor
 - 8: universitair onderwijs: licentiaat, postgraduaat, master, master na master
 - 9: doctoraat
-

SD8B

Wat is uw hoogst behaalde diploma?

INT: voorlezen

- 1: zonder diploma of lager onderwijs
 - 2: lager secundair onderwijs, algemeen (3 eerste jaren voltooid)
 - 3: lager secundair onderwijs, technisch, artistiek of beroeps (3 eerste jaren voltooid)
 - 4: hoger secundair onderwijs, algemeen (6 jaar voltooid)
 - 5: hoger secundair, technisch of artistiek (6 jaar)
 - 6: hoger secundair, beroeps (6 jaar)
 - 7: hoger onderwijs: graduaat, kandidatuur, bachelor
 - 8: universitair onderwijs: licentiaat, postgraduaat, master, master na master
 - 9: doctoraat
-

SD9

Wat is uw beroep / het beroep van het gezinshoofd?

INT: voorlezen

Zelfstandige

- 1: landbouwer
- 2: ambachtsman, handelaar met 5 werknemers of minder
- 3: industrieel, groothandelaar met 6 werknemers of meer
- 4: vrij beroep of beroep waarvoor kwalificatie nodig is

Bediende (openbare of privésector)

- 6: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder
- 7: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 6 tot 10 werknemers
- 8: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 11 werknemers of meer
- 9: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder

10: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 6 werknemers of meer

11: andere bediende die hoofdzakelijk kantoorwerk uitvoert

12: andere bediende die geen kantoorwerk uitvoert (vb. onderwijzer, verpleegsters ...)

Arbeider

13: geschoold arbeider

14: niet-geschoold arbeider

Inactief

15: arbeidsongeschikt

16: prepensioen

17: gepensioneerde

18: student(e)

19: huisman of huisvrouw

20: werkloos

97: nooit gewerkt

98: andere

99: Ik weet het niet

SD9B Wat is uw beroep?

INT: voorlezen

Zelfstandige

1: landbouwer

2: ambachtsman, handelaar met 5 werknemers of minder

3: industrieel, groothandelaar met 6 werknemers of meer

4: vrij beroep of beroep waarvoor kwalificatie nodig is

Bediende (openbare of privésector)

6: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder

7: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 6 tot 10 werknemers

8: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 11 werknemers of meer

9: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder

10: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 6 werknemers of meer

11: andere bediende die hoofdzakelijk kantoorwerk uitvoert

12: andere bediende die geen kantoorwerk uitvoert (vb. onderwijzer, verpleegsters ...)

Arbeider

13: geschoold arbeider

14: niet-geschoold arbeider

Inactief

15: arbeidsongeschikt

16: prepensioen

17: gepensioneerde

18: student(e)

19: huisman of huisvrouw

20: werkloos

97: nooit gewerkt

98: andere

SD10

Wat is het beroep dat “het gezinshoofd” het laatst uitoefende?

INT: voorlezen

Zelfstandige

1: landbouwer

2: ambachtsman, handelaar met 5 werknemers of minder

3: industrieel, groothandelaar met 6 werknemers of meer

4: vrij beroep of beroep waarvoor kwalificatie nodig is

Bediende (openbare of privésector)

6: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder

7: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 6 tot 10 werknemers

8: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 11 werknemers of meer

9: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder

10: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 6 werknemers of meer

11: andere bediende die hoofdzakelijk kantoorwerk uitvoert

12: andere bediende die geen kantoorwerk uitvoert (vb. onderwijzer, verpleegsters ...)

Arbeider

13: geschoold arbeider

14: niet-geschoold arbeider

Inactief

15: arbeidsongeschikt

18: student(e)

19: huisman of huisvrouw

97: nooit gewerkt

98: Andere

99: Ik weet het niet

SD10B

Wat is het beroep dat u het laatst uitoefende?

INT: voorlezen

Zelfstandige

- 1: landbouwer
- 2: ambachtsman, handelaar met 5 werknemers of minder
- 3: industrieel, groothandelaar met 6 werknemers of meer
- 4: vrij beroep of beroep waarvoor kwalificatie nodig is

Bediende (openbare of privésector)

- 6: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder
- 7: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 6 tot 10 werknemers
- 8: lid van de algemene directie, hoger kaderlid verantwoordelijk voor 11 werknemers of meer
- 9: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 5 werknemers of minder
- 10: middenkader, maakt geen deel uit van de algemene directie, verantwoordelijk voor 6 werknemers of meer
- 11: andere bediende die hoofdzakelijk kantoorwerk uitvoert
- 12: andere bediende die geen kantoorwerk uitvoert (vb. onderwijzer, verpleegsters ...)

Arbeider

- 13: geschoold arbeider
- 14: niet-geschoold arbeider

Inactief

- 15: arbeidsongeschikt
- 18: student(e)
- 19: huisman of huisvrouw
- 97: nooit gewerkt
- 98: Andere

SD11

Hebt u een tijdelijk of vast contract?

- 1: Tijdelijk contract
- 2: Vast contract

98: Geen antwoord (INT: Niet voorlezen)

99: Weet niet (INT: Niet voorlezen)

Ik zou u nu enkele vragen willen stellen over het inkomen van uw huishouden. U mag deze vragen zelf invullen zodat u het antwoord niet met mij hoeft te delen.

INT: Draai de computer naar de respondent en laat de respondent de vragen zelf invullen.

Assisteer indien de respondent om hulp vraagt.

SD13

Is het gezamenlijk netto-maandinkomen van uw huishouden hoger dan 2500 euro?

1: Ja

2: Neen

98: Geen antwoord

99: Weet niet

SD14

Zou u kunnen zeggen binnen welke inkomensgroep uw netto maandinkomen ligt voor uw gezin?

1: Minder dan 500 €

2: 501 tot 750 €

3: 751 tot 1000 €

4: 1001 tot 1250 €

5: 1251 € tot 2000 €

6: 2001 € tot 2500 €

98: Geen antwoord

99: Weet niet

SD15

Zou u kunnen zeggen binnen welke inkomensgroep uw netto maandinkomen ligt voor uw gezin?

7: 2501 € tot 3000 €

8: 3001 € tot 4000 €

9: 4001 € tot 5000 €

10: Meer dan 5001 €

98: Geen antwoord

99: Weet niet

SD16

Hoeveel personen, uzelf inbegrepen, zijn afhankelijk van dit inkomen?

|_|_| personen

Gelieve de computer terug aan de enquêteur te geven.

SD17

Wat was uw nationaliteit bij de geboorte?

INT: Niet voorlezen – meerdere antwoorden mogelijk

SD18

Wat is uw huidige nationaliteit?

INT: Niet voorlezen – meerdere antwoorden mogelijk

SD19

Tijdens uw opvoeding, welke taal werd toen het meeste gebruikt in uw familie om met u te praten?

INT: Niet voorlezen – slechts 1 antwoord mogelijk

- 1: Nederlands
- 2: Frans
- 3: Engels
- 4: Berbers
- 5: Arabisch
- 6: Jiddisch
- 7: Turks
- 8: Duits
- 9: Italiaans
- 10: Spaans

97: Andere, specificeer:

SD20

Welke taal of talen spreekt u minstens elke dag in Brussel?

INT: Niet voorlezen – meerdere antwoorden mogelijk

1: Nederlands

2: Frans

3: Engels

4: Berbers

5: Arabisch

6: Jiddisch

7: Turks

8: Duits

9: Italiaans

10: Spaans

97: Andere, specificeer:

SD21

Is uw vader met de Belgische nationaliteit geboren?

1: Ja

2: Nee

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

SD22

Wat was de nationaliteit van uw vader bij zijn geboorte?

INT: Niet voorlezen – meerdere antwoorden mogelijk

SD23

Is uw moeder met de Belgische nationaliteit geboren?

1: Ja

2: Nee

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

SD24

Wat was de nationaliteit van uw moeder bij haar geboorte?

INT: Niet voorlezen - meerdere antwoorden mogelijk

SD25

Tot welke van deze levensbeschouwelijke strekkingen rekent u zichzelf?

INT: Toonkaart AA

- 1: Ongelovig
- 2: Katholiek
- 3: Christelijk, maar niet katholiek
- 4: Protestant
- 5: Moslim
- 6: Joods
- 7: Hindoeïsme
- 8: Boeddhisme
- 9: Shintoïsme

96: Ik geloof wel in iets, maar ik behoor niet tot een levensbeschouwelijke strekking

97: Andere, specificeer:

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

99: Weet niet (*INT: Niet voorlezen*)

SD26

Tot slot zou ik u nog enkele inlichtingen willen vragen. Deze gegevens dienen enkel ter controle en zullen worden losgekoppeld van uw antwoorden en na de controle vernietigd.

Naam van de respondent:

Voornaam van de respondent:

Telnr./GSM van de ouder van de respondent:

Straat en nummer:

98: Geen antwoord (*INT: Niet voorlezen*)

HET BRUVOICES-PROJECT

Wat is BruVoices?

Het project BruVoices ontstond in de nasleep van de aanslagen die Brussel troffen op 22 maart 2016 en die een diepe indruk achterlieten op zijn bevolking. In de daaropvolgende weken kwam een brede waaier van erg heftige emoties naar boven. Ze vestigden de aandacht op een gefragmenteerd Brussels Gewest en riepen talloze vragen op over de toekomst van de sociale cohesie.

Is deze cohesie sterk genoeg om weerstand te bieden aan de traumatische gevolgen van zo'n gewelddadige aanslagen? Kunnen we ze vatten in een diagnose? Kan zo'n diagnose bijdragen tot het versterken van de veerkracht van een Gewest dat, net als andere steden overal ter wereld, niet immuun is voor andere grote schokken?

De Koning Boudewijnstichting besloot om deze vragen rechtstreeks te stellen aan de Brusselse burgers, mannen en vrouwen. Met de steun van het Brussels Gewest, werd een uitgebreide raadpleging gelanceerd, getiteld BruVoices: ze omvat meerdere delen en plaatst de bewoners van Brussel centraal in haar traject.

In een eerste fase werd geprobeerd om gegevens te verzamelen via een kwalitatieve benadering. De tweede fase omvatte een opiniepeiling. Hier werden kwantitatieve gegevens verzameld om inzicht te krijgen in de tendenzen. Deze eerste twee fasen worden aangevuld met een laatste deel waarin actiestrategieën worden geformuleerd om de sociale cohesie in het Brussels Gewest te versterken.

Wie zit er achter dit project?

BruVoices is een initiatief onder leiding van de Koning Boudewijnstichting met de steun van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Welke definitie van sociale cohesie?

Het begrip 'sociale cohesie' wordt op allerlei manieren gedefinieerd en moet dus worden verduidelijkt. In het kader van het BruVoices project omvat de term 5 dimensies zoals die worden gedefinieerd in de werken van de sociologen R. Forrest & A. Kearns: Sociale netwerken en sociaal kapitaal, sociale orde en sociale controle, solidariteit, identiteit en samenhangingsgevoel, gemeenschappelijke waarden en burgerschap. Deze 5 dimensies staan centraal in het BruVoices-parcours en werden besproken door de Brusselaars die we ontmoetten.

Een consultatie in 3 fases

1. Een kwalitatief deel (februari tot juni 2017)

Het kwalitatieve gedeelte van BruVoices werd uitgevoerd in partnerschap met de onderzoeksgroepen DESIRE (VUB) en Metrolab (ULC). Het onderzoek bestond uit 51 focusgroepen gespreid over de 19 gemeentes van het Brussels Gewest en gekozen om de diversiteit van de inwoners op vlak van gender, leeftijd, etnische en culturele origine, sociaal-economische situatie en interesseveld te omvatten.

Het BruVoices team ging op zoek naar informele verenigingen en groepen bestaande uit inwoners van het Brussels Gewest, en nodigde hen uit om te praten over hoe zij Brussel dagelijks als individu ervaren, los van elke voorgekauwde visie. Het ging om buurtcomités, sportclubs, religieuze en filosofische gemeenschappen, kunstenaarscollectieven, sociaal-culturele verenigingen, enz.

In totaal namen 499 burgers deel aan deze eerste consultatiefase.

2. Een kwantitatief deel (augustus tot december 2017)

Het kwalitatief deel van het BruVoices project werd uitgevoerd in partnerschap met de onderzoeksgroep GERME (ULB). In het kader van een opiniepeiling werden face-to-face interviews afgenomen bij inwoners van Brussel. Een willekeurige steekproef van 2000 personen, representatief voor de Brusselse bevolking, werd geselecteerd uit het Nationaal Register. Elke gelote deelnemer werd persoonlijk uitgenodigd om deel te nemen aan de enquête en een vragenlijst van een veertigtal minuten te beantwoorden.

In totaal openden 526 deelnemers hun deuren voor de interviewers van het BruVoices-team.

3. Een fase van verdieping (februari tot juni 2018)

Aan de hand van deze twee eerste consultatiefases kon een diagnose worden opgesteld van sociale cohesie, zoals ze wordt beleefd door de Brusselaars. Vertrekkende vanuit de conclusies van de twee onderzoeken richt deze fase zich erop om de prioriteiten en actielijnen voor het versterken van sociale cohesie in Brussel te onderstrepen. Op haar beurt bevat deze fase drie delen:

- Een expertenworkshop waarbij een dertigtal deelnemers werden uitgenodigd van de academische wereld, de publieke sector en het middenveld, zowel uit Brussel als uit het buitenland.
- Een Burgerassemblee wordt georganiseerd op 17 maart 2018 met als doel om inwoners van Brussel samen te laten discussiëren over de toekomst van het Brussels Gewest.
- Alle resultaten van het BruVoices initiatief worden voorgesteld aan het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in juni 2018.

Waar kan men de resultaten van BruVoices raadplegen?

Bij elke fase van het BruVoices project hoort een rapport, dat rechtstreeks beschikbaar is en gratis gedownload kan worden op de website van de Koning Boudewijnstichting: www.kbs-frb.be.

Komt er een vervolg?

De Koning Boudewijnstichting streeft ernaar om deze diagnose van sociale cohesie en de eerste actielijnen die bepaald werden dankzij de inwoners van de stad zo breed mogelijk te verspreiden, zodat iedereen er nuttige informatie in kan vinden om bij te dragen aan een beter samenleven.

www.kbs-frb.be

Koning Boudewijnstichting,
stichting van openbaar nut
Brederodestraat 21, 1000 Brussel
info@kbs-frb.be 02-500 45 55
Giften vanaf 40 euro op onze rekening
IBAN: BE10 0000 0000 0404
BIC: BPOTBEB1 geven aanleiding tot
een belastingvermindering van 45 %
op het werkelijk gestorte bedrag.

Koning Boudewijnstichting **Samen werken aan een betere samenleving**

De Koning Boudewijnstichting heeft als opdracht bij te dragen tot een betere samenleving.

De Stichting is in België en Europa een actor van verandering en innovatie in dienst van het algemeen belang en van de maatschappelijke cohesie. Ze zet zich in om een maximale impact te realiseren door de competenties van organisaties en personen te versterken. Ze stimuleert doeltreffende filantropie bij personen en ondernemingen.

Integriteit, transparantie, pluralisme, onafhankelijkheid, respect voor diversiteit en bevorderen van solidariteit zijn haar belangrijkste waarden.

Haar actiedomeinen momenteel zijn armoede en sociale rechtvaardigheid, filantropie, gezondheid, maatschappelijk engagement, ontwikkeling van talenten, democratie, Europese integratie, erfgoed en ontwikkelingssamenwerking.

De Koning Boudewijnstichting werd opgericht in 1976, toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was.

Dank aan de Nationale Loterij en aan alle schenkers voor hun gewaardeerde steun.

www.kbs-frb.be

Abonneer u op onze e-news www.goededoelen.be

Volg ons op

PUB N° 3565

BruVoices
Inwoners spreken over sociale cohesie in Brussel
Een OPINIEPEILING